

Załącznik do Uchwały Nr LXXVI/1062/2024
Rady Miejskiej w Koszalinie
z dnia 25 kwietnia 2024

MIASTO KOSZALIN WOJ. ZACHODNIOPOMORSKIE

GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2024 - 2027

Opracowanie:
VERBUM - W.G.W.

Szczecin 2024

SPIS TREŚCI

Wstęp	s. 3
1. Podstawa prawna i cele opracowania Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami	s. 6
2. Uwarunkowania prawne ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w Polsce ...	s. 7
3. Uwarunkowania zewnętrzne ochrony dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalin	s. 18
4. Charakterystyka krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalin.....	s. 41
5. Ochrona krajobrazu i dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalin uwarunkowania prawne	s.60
6. Polityka w zakresie opieki i ochrony nad zabytkami w świetle działań Miasta Koszalin	s. 66
7. Ocena stanu zachowania i funkcjonowania dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalin	s. 84
8. Cele i zadania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalin	s. 91
9. Instrumentarium realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalin ..	s. 101
10. Kryteria oceny realizacji Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalin	s. 102
11. Źródła finansowania Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalin	s. 103
Załączniki	s. 110

WSTĘP

Podstawowym zadaniem gminnych programów opieki nad zabytkami jest określenie kierunków działań i zadań służących poprawie kondycji dziedzictwa kulturowego - zarówno stanu zachowania zabytków, jak i udziału zabytków w kształtowaniu rozwoju i wizerunku gminy.

Programy opieki nad zabytkami służyć mogą rozwojowi gminy poprzez określenie zasadniczych kierunków działań i zadań na rzecz poprawy stanu zachowania zabytków, eksponowania walorów krajobrazu kulturowego, wykorzystanie zabytków dla potrzeb społecznych, gospodarczych i edukacyjnych.

Głównym celem sformułowania dokumentu jest dążenie do znaczącej poprawy stanu zasobów lokalnego dziedzictwa kulturowego oraz zachowania krajobrazu kulturowego Gminy Miasta Koszalina poprzez określenie podstawowych uwarunkowań oraz rozwiązań, które temu służą.

Bogactwo i różnorodność dziedzictwa kulturowego może w istotny sposób przyczynić się do rozwoju społeczno-gospodarczego gminy, a tym samym do poprawy jakości życia jej mieszkańców.

Trzecią edycję Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalina na lata 2024 – 2027 opracowano w oparciu o odpowiednie przepisy, akty prawa miejscowego przyjęte przez Radę Miejską w Koszalinie, w tym sprawozdania z realizacji GPOnZ na lata 2019-2023, krajowe, wojewódzkie i powiatowe dokumenty typu strategicznego, materiały i dokumentacje z zasobu Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowego Instytutu Dziedzictwa oraz wiedzę i doświadczenie autorów.

Na wstępie opracowania przedstawiono informację dotyczącą aktów prawa polskiego oraz europejskiego ustanawiających i regulujących zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

Gminna polityka w zakresie opieki nad zabytkami powinna być spójna ze strategiami rozwoju województwa i miasta. Z tego względu omówiono (w zarysie) strategiczne dokumenty wojewódzkie, powiatowe i gminne, ze szczególnym uwzględnieniem założeń programowych dotyczących ochrony i opieki nad dziedzictwem kulturowym oraz jego rewitalizacji i rewaloryzacji, które służą procesom rozwojowym. Istotnym dokumentem w tym zakresie jest Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021-2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego¹.

W przygotowaniu niniejszego opracowania - programu - korzystano z: „Poradnika metodycznego – gminny program opieki nad zabytkami”, opracowanego przez Zespół powołany przez Dyrektora Krajowego Ośrodka Badań i Dokumentacji Zabytków w Warszawie w 2008 roku².

¹ Uchwała Nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 28 października 2021 r. (Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593).

² Od 2010 r. Krajowy Ośrodek Badań i Dokumentacji Zabytków nosi nazwę Narodowy Instytut Dziedzictwa.

Główne materiały wykorzystane w tworzeniu programu:

1. Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami na lata 2021–2024 dla Województwa Zachodniopomorskiego, opr. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie 2021 r.
2. Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (zwany dalej „PZPWZ 2020”), oprac. Regionalne Biuro Gospodarki Przestrzennej Województwa Zachodniopomorskiego, Szczecin 2020 r³.
3. Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030 (zwana dalej „SRWZ 2030”)⁴.
4. Aktualizacja „Studium zasobów i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego. Dziedzictwo i krajobraz kulturowy. Projekt ochrony. oprac. BDZ, 2009 r.
5. Wytyczne i zasady zagospodarowania w obszarach kulturowo-krajobrazowych (wyodrębnione w „Studium zasobów i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu...”), oprac. BDZ 2010.
6. Program Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalin na lata 2019-2023, oprac. VERBUM Szczecin 2019.
7. Dwa sprawozdanie z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalin na lata 2019-2023.
8. Zasób archiwalny WUOZ w Szczecinie Delegatura w Koszalinie, Biura Dokumentacji Zabytków w Szczecinie: dokumentacje konserwatorskie, karty ewidencyjne zabytków architektury i budownictwa, karty zabytków ruchomych karty cmentarzy, dokumentacje parków.
9. Opracowania studialne – strona www. UM Koszalin.
10. Bieżąca konsultacja z UM Koszalin.

Zastosowane skróty:

AZP	- Archeologiczne Zdjęcie Polski
BDZ	- Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie
GEZ	- Gminna ewidencja zabytków
GPR	- Gminny Program Rewitalizacji
JST	- Jednostki samorządu terytorialnego
MKIDN	- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZP	- Miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego
NID	- Narodowy Instytut Dziedzictwa
OKK	- Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
GPONZ	- Gminny Program Opieki nad Zabytkami

³ Uchwała Nr XVII/214/20 z dnia 24 czerwca 2020 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴ Uchwała Nr VIII/100/19, z dnia 28 czerwca 2019 r. Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego.

- PPOnZ** - Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami
- PZPWZ 2020** - Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego
- SKZ** - Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
- SRWZ** - Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego
- SUiKZP** - Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
- t.j.** - tekst jednolity
- UMWZ** - Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
- „ustawa o o zionz 2003”** – Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003
- WEZ** - Wojewódzka ewidencja zabytków
- WPoNZ** - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
- WUOZ** - Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
- ZWKZ** - Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

1. PODSTAWA PRAWNA I CELE OPRACOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Przygotowanie i realizacja programu opieki nad zabytkami, będącego istotnym instrumentem opieki nad zabytkami i ochrony zabytków, należy do ustawowych obowiązków samorządu gminnego, nałożonych ustawą z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (art. 84 - 87, Dz.U. z 2003 r., Nr 162 poz. 1568 z późn. zm., t.j. Dz.U. z 2022 r. 840 – z późn. zm), w której określono tryb sporządzenia oraz cele gminnego programu opieki nad zabytkami.

Gminny program sporządza wójt (burmistrz, **prezydent miasta**).

- Gminny program opieki nad zabytkami sporządza się na okres 4 lat.
- Programy gminne przyjmowane są uchwałą Rady Gminy.
- Przed uchwaleniem Program przedstawia się Wojewódzkiemu Konserwatorowi Zabytków do zaopiniowania.
- Wójt (burmistrz, **prezydent miasta**) obowiązany jest do sporządzania, co 2 lata sprawozdania z realizacji Programu.
- Uchwalony program podlega publikacji w Dzienniku Urzędowym Województwa Zachodniopomorskiego.

• **Cele gminnego programu opieki nad zabytkami** zdefiniowano w art. 87 ust. 2 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, w której stwierdza się, że programy opieki mają na celu w szczególności:

- **włączenie problemów ochrony zabytków do systemu zadań strategicznych (wojewódzkich, powiatowych, gminnych) wynikających z koncepcji przestrzennego zagospodarowania kraju;**
- **uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;**
- **zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;**
- **wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;**
- **podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;**
- **wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;**
- **określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków, eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;**
- **podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.**

Podstawowym celem sporządzania i realizacji gminnych programów opieki nad zabytkami jest utrzymanie walorów krajobrazu kulturowego i zabytków na terenie władania samorządu, poprzez różnorodne działania służące utrzymaniu i poprawie stanu materialnej substancji zabytków, ich zagospodarowaniu w sposób odpowiadający wartościom zabytkowym oraz działania zmierzające do podniesienia wiedzy o zabytkach i świadomości potrzeby utrzymania dziedzictwa kulturowego.

2. UWARUNKOWANIA PRAWNE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI W POLSCE

Zabytki zostały objęte ochroną zadeklarowaną jako konstytucyjny obowiązek Państwa i każdego obywatela (art. 5, art. 6 ust. 1 i art. 86 Konstytucji RP).

Podstawowym aktem prawa regulującym ochronę i opiekę nad zabytkami jest **ustawa z 23 lipca 2003 r. - o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, zwana dalej „ustawa o ożionz 2003”** (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 840, z późn. zm.) wraz z aktami wykonawczymi, w której określono przedmiot, formy i zasady ochrony zabytków i opieki nad nimi.

Wśród aktów wykonawczych istotnych dla programów opieki nad zabytkami jest Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021 poz. 56).

Wybrane akty wykonawcze i rozporządzenia związane z ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami:

- ❖ Uchwała nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r. w sprawie „Krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami na lata 2023–2026” (M.P. 2023, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 sierpnia 2018 r. w sprawie prowadzenia prac konserwatorskich, prac restauratorskich i badań konserwatorskich przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków albo na Listę Skarbów Dziedzictwa oraz robót budowlanych, badań architektonicznych i innych działań przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków, a także badań archeologicznych i poszukiwań zabytków (t.j. Dz.U. 2021 poz. 81).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 stycznia 2014 r. w sprawie dotacji na badania archeologiczne (Dz.U. 2014, poz. 110).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem (t.j. Dz.U. 2021, poz.56).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 9 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczonego na zabytkach nieruchomości wpisanych do rejestru zabytków (Dz.U. 2004 nr 30, poz. 259).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 1 kwietnia 2004 r. w sprawie nagród za odkrycie lub znalezienie zabytków archeologicznych (Dz.U. 2004 nr 71, poz. 650).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 2 lipca 2015 r. w sprawie nagród za znalezienie zabytków lub materiałów archiwalnych (Dz.U. 2015, poz. 979).

- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 19 lipca 2019 r. w sprawie wzorów dokumentów oceny wskazującej czas powstania zabytku, wyceny zabytku oraz potwierdzenia wwozu zabytku na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 2019, poz. 1470).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z 18 kwietnia 2011 r. w sprawie wywozu zabytków za granicę (Dz.U. 2011 nr 89, poz. 510).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 12 maja 2004 r. w sprawie odznaki „Za opiekę nad zabytkami” (Dz.U. 2004 nr 124, poz. 1304, z późn. zm.).
- ❖ Rozporządzenie Ministra Kultury z 25 sierpnia 2004 r. w sprawie organizacji i sposobu ochrony zabytków na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych (Dz.U. 2004 nr 212, poz. 2153).

Przedmiotem ochrony i opieki jest zabytek, którego definicje i określenia według art. 3 „ustawy o ożionz 2003” brzmią:

- **zabytek** - *nieruchomość lub rzecz ruchoma, ich część lub zespoły, będące dziełem człowieka lub związana z jego działalnością i stanowiąca świadectwo minionej epoki bądź zdarzenia, którego zachowanie leży w interesie społecznym ze względu na posiadaną wartość historyczną, artystyczną lub naukową;*
- **zabytek nieruchomy** – *nieruchomość, jej część lub zespół nieruchomości, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek ruchomy** – *rzecz ruchoma, jej część lub zespół rzeczy ruchomych, posiadających cechy j.w.;*
- **zabytek archeologiczny** - *zabytek nieruchomy, będący powierzchnią, podziemną lub podwodną pozostałością egzystencji i działalności człowieka, złożoną z nawarstwień kulturowych i znajdujących się w nich wytworów bądź ich śladów albo zabytek ruchomy, będący tym wytworem;*
- **historyczny układ urbanistyczny lub ruralistyczny** - *przestrzenne założenie miejskie lub wiejskie, zawierające zespoły budowlane, pojedyncze budynki i formy zaprojektowanej zieleni, rozmieszczone w układzie historycznych podziałów własnościowych i funkcjonalnych, w tym ulic lub sieci dróg;*
- **historyczny zespół budowlany** - *powiązana przestrzennie grupa budynków wyodrębniona ze względu na formę architektoniczną, styl, zastosowane materiały, funkcję, czas powstania lub związek z wydarzeniami historycznymi;*
- **krajobraz kulturowy** - *przestrzeń historycznie ukształtowana w wyniku działalności człowieka, zawierająca wytwory cywilizacji oraz elementy przyrodnicze;*
- **otoczenie zabytku** - *teren wokół lub przy zabytku wyznaczony w decyzji o wpisie tego terenu do rejestru zabytków w celu ochrony wartości widokowych zabytku oraz jego ochrony przed szkodliwym oddziaływaniem czynników zewnętrznych.*

Przedmiot ochrony doprecyzowany został w art. 6, ust. 1 „ustawy o ożionz 2003”, który wskazuje że opiece i ochronie podlegają bez względu na stan zachowania:

- zabytki nieruchome będące, w szczególności:

- krajobrazami kulturowymi,
  - układami urbanistycznymi, ruralistycznymi i zespołami budowlanymi,
  - dziełami architektury i budownictwa,
  - dziełami budownictwa obronnego,
  - obiektami techniki, a zwłaszcza kopalniami, hutami, elektrowniami i innymi zakładami przemysłowymi,
  - cmentarzami, parkami, ogrodami i innymi formami zaprojektowanej zieleni,
  - miejscami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki ruchome będące, w szczególności:
- dziełami sztuk plastycznych, rzemiosła artystycznego i sztuki użytkowej,
  - kolekcjami stanowiącymi zbiory przedmiotów zgromadzonych i uporządkowanych według koncepcji osób, które tworzyły te kolekcje,
  - numizmatami oraz pamiątkami historycznymi, a zwłaszcza militariami, sztandarami, pieczęciami, odznakami, medalami i orderami,
  - wytworami techniki, a zwłaszcza urządzeniami, środkami transportu oraz maszynami i narzędziami świadczącymi o kulturze materialnej, charakterystycznymi dla dawnych i nowych form gospodarki, dokumentującymi poziom nauki i rozwoju cywilizacyjnego,
  - materiałami bibliotecznymi, o których mowa w art. 5 ustawy z dnia 27 czerwca 1997 r. (Dz.U. z 2018 r., poz. 574 i 1669),
  - instrumentami muzycznymi,
  - wytworami sztuki ludowej i rękodzieła oraz innymi obiektami etnograficznymi,
  - przedmiotami upamiętniającymi wydarzenia historyczne bądź działalność wybitnych osobistości lub instytucji;
- zabytki archeologiczne będące, w szczególności:
- pozostałościami terenowymi pradziejowego i historycznego osadnictwa,
  - cmentarzyskami,
  - kurhanami,
  - relikdami działalności gospodarczej, religijnej i artystycznej.

Ochronie mogą podlegać także zabytki niematerialne - nazwy geograficzne, historyczne lub tradycyjne nazwy obiektu budowlanego, placu, ulicy lub jednostki osadniczej (art. 6, ust. 2 ustawy).

Formami ochrony zabytków są (art. 7 „ustawy o ożionz 2003”):

- 1) wpis do rejestru zabytków;
- 2) wpis na Listę Skarbów Dziedzictwa;
- 3) uznanie za pomnik historii;
- 4) utworzenie parku kulturowego;
- 5) ustalenia ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego albo w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy, decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej, decyzji

o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego

Wpis do rejestru zabytków należy do kompetencji wojewódzkich konserwatorów zabytków (decyzje o wpisie podejmowana są z urzędu lub na wniosek posiadacza zabytku położonego na terenie województwa).

Listę Skarbów Dziedzictwa prowadzi minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego. Na Listę Skarbów Dziedzictwa wpisuje się zabytek ruchomy o szczególnej wartości dla dziedzictwa kulturowego, na podstawie decyzji wydanej przez ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, z urzędu albo na wniosek właściciela zabytku ruchomego.

Pomnik historii ustanawia Prezydent RP, na wniosek ministra właściwego ds. kultury, w drodze rozporządzenia. Pomnikiem historii można uznać zabytek nieruchomy wpisany do rejestru lub park kulturowy o szczególnej wartości dla kultury – określa to art. 15 ustawy ust.1, ust.2 i precyzuje, iż wniosek może zostać złożony po uzyskaniu opinii Rady Ochrony Zabytków. Zgodnie z ust. 4 istnieje możliwość przedstawienia Komitetowi Dziedzictwa Światowego wniosku o wpis pomnika historii na „Listę dziedzictwa światowego” w celu objęcia tego pomnika ochroną na podstawie Konwencji w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturowego i naturalnego, przyjętej w Paryżu w dniu 16 listopada 1972 r.

Utworzenie **parku kulturowego** oraz sporządzanie **miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego** z odpowiednimi zapisami dotyczącym ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 roku o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018 r., poz. 1945, z późn. zm.) leży w kompetencjach samorządu gminy.

Ochrona zabytków realizowana jest przez organy administracji publicznej, co określa art. 4 „ustawy oozionz 2003”. Ochrona zabytków polega, w szczególności, na podejmowaniu działań mających na celu:

- zapewnienie warunków prawnych, organizacyjnych i finansowych umożliwiających trwałe zachowanie zabytków oraz ich zagospodarowanie i utrzymanie;
- zapobieganie zagrożeniom mogącym spowodować uszczerbek dla wartości zabytków;
- udaremnianie niszczenia i niewłaściwego korzystania z zabytków;
- przeciwdziałanie kradzieży, zaginięciu lub nielegalnemu wywozowi zabytków za granicę;
- kontrolę stanu zachowania i przeznaczenia zabytków;
- uwzględnianie działań ochronnych w planowaniu przestrzennym oraz przy kształtowaniu środowiska.

Opieka nad zabytkiem sprawowana przez jego właściciela lub posiadacza wg art. 5 „ustawy oozionz 2003” polega, w szczególności, na zapewnieniu warunków:

- naukowego badania i dokumentowania zabytku;

- prowadzenia prac konserwatorskich, restauratorskich i robót budowlanych przy zabytku;
- zabezpieczenia i utrzymania zabytku oraz jego otoczenia w jak najlepszym stanie;
- korzystania z zabytku w sposób zapewniający trwałe zachowanie jego wartości;
- popularyzowania i upowszechniania wiedzy o zabytku oraz jego znaczeniu dla historii i kultury.

Zgodnie z „ustawą o ożionz 2003” zabytki podlegają ochronie i opiece bez względu na stan ich zachowania (art.6).

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami w innych dokumentach, planach i strategiach.

„Ustawa o ożionz 2003” precyzuje (w art. 18 ust. 1.), iż ochronę zabytków i opiekę nad zabytkami uwzględnia się przy:

- ❖ strategii rozwoju województw, planów zagospodarowania przestrzennego województw,
- ❖ planowaniu zagospodarowania przestrzennego morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłączonej strefy ekonomicznej,
- ❖ analizie i studium z zakresu zagospodarowania przestrzennego powiatu, strategii rozwoju gmin oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego,
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy,
- ❖ decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,
- ❖ decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami musi być zawarta w dokumentach strategicznych i planistycznych województwa, powiatu, gminy (art. 18 ust.2), m.in. poprzez :

- uwzględnienie krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami,
- określenie rozwiązań niezbędnych do zapobiegania zagrożeniom dla zabytków,
- zapewnienie ochrony zabytków przy realizacji inwestycji,
- ustalenie rozwiązań mających na celu przywracanie zabytków do jak najlepszego stanu,
- ustalenie przeznaczenia i zasad zagospodarowania terenu uwzględniającego opiekę nad zabytkami.

Szczegółowe zasady ochrony poszczególnych zabytków i obszarów zapisywane są, zgodnie z art. 19.1. i 1a w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (m.p.z.p.), a także w decyzji o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, decyzji o warunkach zabudowy oraz decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji drogowej,

decyzji o ustaleniu lokalizacji linii kolejowej lub decyzji o zezwoleniu na realizację inwestycji w zakresie lotniska użytku publicznego.

Ochronę zabytków uwzględnia się także w uchwale określającej zasady i warunki sytuowania obiektów małej architektury, tablic i urządzeń reklamowych oraz ogrodzeń.

Gminna ewidencja zabytków (GEZ)

Zgodnie z **art. 21 „ustawy o ożonizacji 2003”** ewidencja zabytków jest podstawą sporządzania programów opieki nad zabytkami przez gminy, powiaty, województwa. Opracowanie wszelkiego rodzaju koncepcji, wytycznych, projektów rewaloryzacji czy też planów adaptacji i przekształceń obiektów zabytkowych, a także studiów zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego opiera się na wiedzy o zasobie zabytkowym, stąd działania te powinny poprzedzać działania ewidencyjne.

Zgodnie z **art. 22 ust. 4 „ustawy o ożonizacji 2003” wójt** (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków, zaś zgodnie z ust. 2 wojewódzką ewidencję zabytków prowadzi wojewódzki konserwator zabytków.

GEZ nie jest ustawową formą ochrony zabytków, ale faktycznie funkcjonuje jako taka poprzez inne przepisy:

- art. 7, pkt. 4 „ustawy o ożonizacji 2003” łącznie z przepisami ustawy Prawo budowlane (art. 36, ust. 3) i ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym;
- obowiązek uwzględniania GEZ w programach opieki wojewódzkich, powiatowych i gminnych („ustawa o ożonizacji 2003”, art. 21), które z kolei uwzględnia się przy sporządzaniu planów zagospodarowania przestrzennego;
- obowiązek uwzględniania GEZ w studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy oraz w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego („ustawa o ożonizacji 2003”, art. 19, ust. 1, pkt. 2);
- w stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków.

UWAGA !

Zmiana „ustawy o ożonizacji 2003” – z 22 czerwca 2017 r.⁵ w zakresie art. 81.1 – wprowadza możliwość **udzielenia dotacji na prace konserwatorskie (...) dla obiektów znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków przez organ stanowiący gminy, powiatu lub samorządu województwa**, na zasadach określonych w podjętej przez ten organ uchwale.

Rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 10 września 2019 r. zmieniające rozporządzenie w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (...) nie dotyczy GEZ uchwalonych przed

⁵ Ustawa z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. 2017 poz. 1595.

wejściem w życie w/w rozporządzenia. Dotyczy ono w szczególności trybu wpisywania i skreślenia z zasobu WEZ, GEZ, obowiązku informowania o podjęciu zamiaru o wpisaniu do ewidencji (lub skreślenia) właścicieli zabytków, współpracy samorządów z Wojewódzkimi Konserwatorami Zabytków.

Podział kompetencji i organizacja organów ochrony zabytków określone są w art. 89-101 „ustawy o ożionz 2003”.

Ustawowo organami ochrony zabytków są:

1. Minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje Generalny Konserwator Zabytków.

Do kompetencji GKZ należy m.in. opracowywanie krajowego programu ochrony i opieki nad zabytkami, podejmowanie działań związanych z wspieraniem rozwoju regionalnego i realizacja kontraktów wojewódzkich w sprawach opieki nad zabytkami, sprawowanie nadzoru nad działalnością wojewódzkich konserwatorów zabytków, prowadzenie krajowej ewidencji zabytków, promowanie badań naukowych w zakresie konserwacji zabytków. Przy ministrze ds. kultury działa Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczo-doradczy. Przy Generalnym Konserwatorze Zabytków działa Główna Komisja Konserwatorska, jako organ opiniodawczy.

2. Wojewoda, w imieniu którego zadania i kompetencje w tym zakresie wykonuje wojewódzki konserwator zabytków.

Do zadań wojewódzkiego konserwatora zabytków należy m.in.: realizacja zadań wynikających z krajowego programu ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, sporządzanie, w ramach przyznaných środków budżetowych, planów finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami, prowadzenie rejestru i wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz gromadzenie dokumentacji w tym zakresie; wydawanie decyzji, postanowień i zaświadczeń w sprawach określonych w ustawie oraz w przepisach odrębnych; sprawowanie nadzoru nad prawidłowością prowadzonych badań konserwatorskich, architektonicznych, prac konserwatorskich, restauratorskich, robót budowlanych i innych działań przy zabytkach oraz badań archeologicznych; organizowanie i prowadzenie kontroli w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami; opracowywanie wojewódzkich planów ochrony na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych; upowszechnianie wiedzy o zabytkach; współpraca z innymi organami administracji publicznej w sprawach ochrony zabytków. Przy WKZ działa Wojewódzka Rada Ochrony Zabytków, jako organ opiniodawczy.

Zmiany w „ustawie o oozionz 2003” wprowadzono (dotychczas) 27 razy.

W latach 2017–2022 uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 20 lutego 2015 r. o rzeczach znalezionych (Dz.U. poz. 397),
- 2) ustawą z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu (Dz.U. poz. 774),
- 3) ustawą z dnia 10 lipca 2015 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U. z 2016 r. poz. 1330 i 1887),
- 4) ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustaw regulujących warunki dostępu do wykonywania niektórych zawodów (Dz.U. poz. 1505),
- 5) ustawą z dnia 4 listopada 2016 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o muzeach (Dz.U. poz. 1887),
- 6) ustawą z dnia 16 listopada 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę o Krajowej Administracji Skarbowej (Dz.U. poz. 1948 oraz z 2017 r. poz. 379),
- 7) ustawą z dnia 14 grudnia 2016 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo oświatowe (Dz.U. z 2017 r. poz. 60),
- 8) ustawą z dnia 25 maja 2017 r. o restytucji narodowych dóbr kultury (Dz.U. poz. 1086),
- 9) ustawą z dnia 22 czerwca 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 1595)

Wprowadzono zmiany m.in. w:

- zasadach wywozu zabytków za granicę,
- udzielaniu pozwoleń na prowadzenie prac przy zabytku,
- uprawnień do prowadzenia, kierowania i nadzoru nad pracami przy zabytku,
- restytucji zabytków,
- powoływania wojewódzkich konserwatorów zabytków,
- powoływania członków ciał doradczych: Rady Ochrony Zabytków, Głównej Komisji Konserwatorskiej, Wojewódzkiej Rady Ochrony Zabytków.

Nowe są zasady karania za działania przeciw zabytkom, z wprowadzeniem kar aresztu i ograniczenia wolności do lat 5 oraz wysokich kar pieniężnych - do trzydziestokrotności minimalnego wynagrodzenia (rozdział 10a i 11 uoozionz 2003).

Powołany został (art. 83b uoozionz) nowy państwowy fundusz celowy: **Narodowy Fundusz Ochrony Zabytków**, którego dysponentem jest Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego, zasilany finansowo z ww. kar pieniężnych.

Na mocy zmian, **od 2017 r. obowiązuje możliwość udzielania przez organy stanowiące jednostki samorządu terytorialnego dotacji** na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane także przy zabytkach znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków (art. 81 ust. 1. uoozionz). Zasady udzielania dotacji mają zostać określone w uchwałach organów udzielających dotacji.

W 2018 roku ustawa o ochronie zabytków otrzymała kolejny tekst jednolity: Dz.U. z 2018 r. poz. 2067, 2245. Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- 1) ustawą z dnia 24 listopada 2017 r. o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawy o ochronie przyrody (Dz. U. z 2018 r. poz. 10), w zakresie przepisów wykonawczych dotyczących usunięcia drzew lub krzewów;
- 2) ustawą z dnia 3 lipca 2018 r. – Przepisy wprowadzające ustawę – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. poz. 1669);
- 3) ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. – o zmianie ustawy Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw.
- 4) ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym ustawą z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (t.j. Dz.U. 2020 poz. 282, z późn. zm. (782 i 1378 dot. planowania)

W 2020 roku wprowadzony został tekst jednolity ustawy uwzględniający wszystkie poprzednie zmiany (Dz.U. 2020 poz. 282). Uwzględniono m.in. zmiany wprowadzone:

- ustawą z dnia 22 listopada 2018 r. o zmianie ustawy - Prawo oświatowe, ustawy o systemie oświaty oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. poz. 2245 oraz z 2019 r. poz. 1287);
- ustawą z dnia 19 lipca 2019 r. o zapewnianiu dostępności osobom ze szczególnymi potrzebami (Dz.U. poz. 1696) oraz zmian wynikających z przepisów ogłoszonych przed dniem 6 lutego 2020 r.;
- ustawą z dnia 21 lutego 2019 r. o zmianie niektórych ustaw w związku z zapewnieniem stosowania rozporządzenia parlamentu europejskiego i rady (UE) 2016/679 z dnia 27 kwietnia 2016 r. w sprawie ochrony osób fizycznych w związku z przetwarzaniem danych osobowych i w sprawie swobodnego przepływu takich danych oraz uchylenia dyrektywy 95/46/we (ogólne rozporządzenie o ochronie danych) (Dz.U. poz. 730).

Po publikacji tekstu jednolitego, w 2020 r. wprowadzone zostały jeszcze dwie zmiany do ustawy o ochronie zabytków, wynikające z wprowadzonych zmian w ustawach:

- ustawie z dnia 15 lipca 2020 r. o zmianie ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 1378);
- ustawie z dnia 16 kwietnia 2020 r. o zmianie ustawy - prawo geodezyjne i kartograficzne oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2020 poz. 782).

W 2021 roku wprowadzone zmiany dotyczyły m.in.:

- wpisów i skreśleń z rejestru zabytków (odniesienie do katastru nieruchomości),
- uwzględniania tematyki ochrony zabytków w dokumentach planistycznych i strategicznych.

W 2022 roku - tekst jednolity ustawy (Dz.U. 2022, poz. 840).

30 maja 2023 r. ogłoszono nowy tekst jednolity ustawy o ochroni zabytków i opiece nad zabytkami (Duz. 2023, poz. 951). Zmiana uwzględnia wyrok Trybunału

Konstytucyjnego z dn. 18 maja 2023 r. w sprawie gminnej ewidencji zabytków (art. 22, ust. 5, pkt. 3).

Trybunał Konstytucyjny orzekł:

Art. 22 ust. 5 pkt 3 ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami (Dz. U. z 2022 r. poz. 840) w zakresie, w jakim ogranicza prawo własności nieruchomości przez dopuszczenie ujęcia nieruchomości jako zabytku nieruchomego w gminnej ewidencji zabytków, bez zapewnienia właścicielowi gwarancji ochrony prawnej przed dokonaniem takiego ograniczenia, jest niezgodny z art. 64 ust. 1 i 2 w związku z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

Ochrona zabytków i opieka nad zabytkami należy do zadań własnych gminy. Art. 7, ust. 1, pkt. 9 ustawy określa zadania własne gminy: „zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy”. W szczególności zadania własne obejmują m.in. zagadnienia:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej;
- gminnych dróg, ulic, mostów, placów oraz organizacji ruchu drogowego;
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych; wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz;
- gminnego budownictwa mieszkaniowego,
- kultury, w tym bibliotek gminnych i innych instytucji kultury oraz ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- kultury fizycznej i turystyki, w tym terenów rekreacyjnych i urządzeń sportowych,
- targowisk i hal targowych;
- zieleni gminnej i zadrzewień;
- cmentarzy gminnych;
- utrzymania gminnych obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych;
- promocji gminy.

INNE uregulowania prawne dotyczące zabytków:

- 1) Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2023, poz. 977, z późn. zm.) z aktami wykonawczymi;
- 2) Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz.U. z 2023, poz. 682 z późn. zm.);
- 3) Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (t.j. Dz.U. z 2024 poz. 54) z aktami wykonawczymi, z której wynika obowiązek wykonania opracowania ekofizjograficznego do studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy (art. 72 ust. 4 i 5) z uwzględnieniem walorów zabytkowych;

- 4) Ustawa z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (Dz.U. z 2023, poz. 1336 z późn. zm.), uwzględnia się w niej ochronę krajobrazów (zachowanie cech charakterystycznych danego krajobrazu), a wśród walorów chronionych wymienia się wartości kulturowe. Jedną z form ochrony wg tej ustawy są parki krajobrazowe – obszary chronione ze względu na wartości przyrodnicze, ale także walory historyczne i kulturowe;
- 5) Ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (Dz.U. z 2023 r., poz. 344 z późn. zm.);
- 6) Ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2024 r., poz. 87 z późn. zm.);
- 7) Ustawa z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie (Dz.U. z 2023 r., poz. 571 z późn. zm.);
- 8) Ustawa z 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2023 r., poz. 1094 z późn. zm.). Na mocy w/w ustawy ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków” otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne.

Ustawa z dnia 24 kwietnia 2015 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem narzędzi ochrony krajobrazu, **tzw. ustawa krajobrazowa** (Dz.U. 2015, poz. 774 z późn. zm.). Nowa ustawa nakłada na władze samorządowe nowe obowiązki, m.in. w zakresie krajobrazu kulturowego i sporządzenia audytu krajobrazowego.

Uchwała reklamowa nie jest obowiązkowa – to od gminy zależy, czy ją sporządzi. Ustalenia dotyczące reklam, obiektów małej architektury i ogrodzeń nadal będą wówczas obowiązywać, jeżeli zawierają je uchwalone miejscowe plany zagospodarowania przestrzennego. Regulacje miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego obowiązujących w dniu wejścia w życie ustawy i przyjętych na podstawie art. 15 ust. 3 pkt 9 ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym”, w brzmieniu dotychczasowym, obowiązują do dnia wejścia w życie uchwały reklamowej

3. UWARUNKOWANIA ZEWNĘTRZNE OCHRONY DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOSZALINA

3.1. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO W USTALENIACH MIĘDZYNARODOWYCH

Najistotniejsze dla dziedzictwa kulturowego ustalenia międzynarodowe, przyjęte przez Polskę to:

- ❖ **Konwencja w sprawie ochrony światowego dziedzictwa kulturalnego i naturalnego z 16 listopada 1972 r. przyjęta na sesji w Paryżu**
(Dz.U. z 1976 r. nr 32, poz. 190, załącznik)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia „skutecznego systemu ochrony dziedzictwa kulturalnego i naturalnego o wyjątkowym znaczeniu dla całej ludzkości, zorganizowanego w sposób stały i zgodny z metodami współczesnej nauki”; uprawiania polityki zmierzającej do wyznaczenia dziedzictwu kulturalnemu i naturalnemu odpowiedniej funkcji w życiu zbiorowym i włączenia ochrony tego dziedzictwa do programów planowania ogólnego; podejmowania środków prawnych, naukowych, technicznych, administracyjnych i finansowych w celu identyfikacji, ochrony, konserwacji, waloryzacji i reanimacji tego dziedzictwa.

- ❖ **Europejska konwencja o ochronie dziedzictwa archeologicznego (poprawiona) – 16 stycznia 1992 r. - La Valetta**
(Dz.U. z 1996 r., Nr 120, poz. 564)

Konwencja dotycząca dziedzictwa archeologicznego, które stanowi źródło „zbiorowej pamięci europejskiej i instrument dla badań historycznych i naukowych”. Zobowiązuje do wprowadzenia systemu prawnej ochrony dziedzictwa archeologicznego, zapewniającego prowadzenie ewidencji archeologicznego dziedzictwa, łączenia potrzeb archeologii z wymaganiami planów zagospodarowania, zapewnienia finansowego wsparcia dla badań archeologicznych od władz państwowych, regionalnych i gminnych.

- ❖ **Europejska konwencja krajobrazowa – 22 października 2000 r. – Florencja**
(Dz.U. z 2006 r., Nr 14, poz. 98)

Konwencja zobowiązuje do: ustanowienia i wdrożenia polityki w zakresie krajobrazu, który przyczynia się do tworzenia kultur lokalnych i jest podstawowym komponentem europejskiego dziedzictwa przyrodniczego i kulturowego) ukierunkowanej na ochronę, gospodarkę i planowanie krajobrazu. W konwencji tej zwrócono uwagę na współpracę transgraniczną (na szczeblu regionalnym i lokalnym) służącą przygotowaniu i wdrażaniu wspólnych programów dotyczących krajobrazu (krajobrazy transgraniczne). Ustanowiono Nagrodę Krajobrazową Rady Europy - wyróżnienie przyznawane organom lokalnym i regionalnym, które wykażą się skutecznymi i znaczącymi osiągnięciami w dziedzinie ochrony, gospodarki lub planowania krajobrazu.

- ❖ **Konwencja UNESCO w sprawie ochrony i promowania różnorodności form wyrazu kulturowego, sporządzona w Paryżu dnia 20 października 2005 r.**
(Dz.U. z 2007 r., Nr 215, poz. 1585)

Celami konwencji są m.in.: ochrona i promowanie różnorodności form wyrazu kulturowego; tworzenie takich warunków dla kultur, by mogły się w pełni rozwijać i swobodnie na siebie oddziaływać w sposób przynoszący im wzajemne korzyści; promowanie poszanowania różnorodności form wyrazu kulturowego i uświadamianie jej wartości na płaszczyźnie lokalnej, krajowej i międzynarodowej; potwierdzenie znaczenia związku między kulturą i rozwojem dla wszystkich krajów. Za zasady uznano: komplementarność ekonomicznych i kulturowych aspektów rozwoju - z uwagi na fakt, że kultura jest jedną z głównych sił napędowych rozwoju, kulturowe aspekty rozwoju są

równie istotne jak jego aspekty ekonomiczne. Ochrona, promowanie i zachowanie różnorodności kulturowej są podstawowym warunkiem trwałego i zrównoważonego rozwoju dla dobra obecnych i przyszłych pokoleń.

❖ **Konwencja o ochronie dziedzictwa architektonicznego Europy**

(przyjęta 3 października 1985 r. w Granadzie, weszła w życie 1 grudnia 1987 r. Przez Polskę została podpisana 19 października 2011 r. (Dz.U. 2012 poz.2010)

Zasadniczym celem dokumentu jest ochrona europejskiego dziedzictwa architektonicznego. Konwencja definiuje pojęcie dziedzictwa architektonicznego i zwraca uwagę na potrzebę jego ochrony nie tylko na szczeblu krajowym, ale i europejskim. Konwencja zakłada współudział społeczeństwa w procesie ochrony zabytków, podkreśla rolę promocji dziedzictwa i rozwijania świadomości społecznej w zakresie ochrony zabytków. Zobowiązuje również strony do wymiany informacji na temat polityki konserwacji zabytków.

❖ **Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE**

(*Infrastructure for Spatial Information In Europe*)

W ustawie o infrastrukturze informacji przestrzennej z dnia 4 marca 2010 r., która weszła w życie 7 czerwca 2010 r. (Dz.U. 2010 nr 76 poz. 489) Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego został zdefiniowany (art. 3, pkt. 7c) jako organ wiodący i współodpowiedzialny, wraz z Ministrem Środowiska, w zakresie tematu danych przestrzennych w części dotyczącej zabytków nieruchomości w rozumieniu ustawy z dnia 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Ustawa stanowi przeniesienie na polski grunt legislacyjny zapisów dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady Europy – INSPIRE.

Założeniem dyrektywy jest opracowanie baz danych GIS oraz udostępnienie tych danych za pomocą usług sieciowych (serwisów internetowych) w celu upowszechnienia oraz darmowego dostępu, danych stanowiących rejestr publiczny (wraz ze zdefiniowaniem ograniczeń dostępu do tych danych, jeśli wymaga tego interes Państwa).

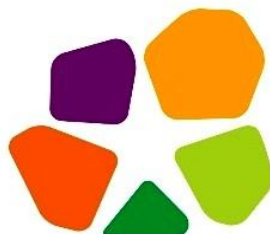
❖ **Znak Dziedzictwa Europejskiego**

(decyzja Parlamentu Europejskiego i Rady Europy nr 1194/2011 z dnia 16 listopada 2011 r. ustanawiająca działania Unii Europejskiej na rzecz ZDE)

Unia Europejska (UE) ustanowiła Znak Dziedzictwa Europejskiego przyznawany znajdującym się na terytorium Unii obiektom odgrywającym istotną rolę w historii, kulturze oraz w budowaniu Unii. Jego zadaniem jest zwrócenie uwagi na **wspólne dziedzictwo kulturowe** w celu wzmocnienia poczucia przynależności do Unii wśród obywateli oraz wzmocnienia dialogu między kulturami. Ponadto, w szczególności przez

turystykę kulturalną, dziedzictwo odgrywa ważną rolę w rozwoju gospodarczym regionów europejskich, które skorzystałyby z nadania mu odpowiedniej rangi. Nacisk został położony na europejską wartość symboliczną obiektów i ich wymiar pedagogiczny; odróżnia znak dziedzictwa europejskiego od inicjatyw w zakresie dziedzictwa realizowanych przez UNESCO i Radę Europy.

ZNAK DZIEDZICTWA EUROPEJSKIEGO

Kryteria przyznawania

Do przyznania znaku kwalifikują się zabytki, miejsca naturalne, obiekty podwodne, archeologiczne, przemysłowe lub miejskie, krajobrazy kulturowe, miejsca pamięci, dobra i obiekty kultury oraz dziedzictwo niematerialne związane z danym miejscem, w tym dziedzictwo współczesne.

Wspólne wnioski mogą być składane dla **obiektów międzynarodowych** usytuowanych w kilku państwach członkowskich, które łączy jeden konkretny temat, jak również dla **krajowych obiektów tematycznych** obejmujących kilka obiektów usytuowanych w tym samym państwie członkowskim, które łączy taki sam temat.

➤ **Znak Błękitnej Tarczy** (znany także jako „Blue Shield”)

Znak został stworzony do oznakowania obiektów kultury, aby zapewnić im ochronę przed atakiem w razie konfliktu zbrojnego. Jest kulturowym odpowiednikiem Czerwonego Krzyża. Symbol zaprojektowany przez Polaka prof. Jana Zachwatowicza, został określony w Konwencji haskiej z 1954 r. (Konwencja o ochronie dóbr kulturalnych w razie konfliktu zbrojnego, podpisana w Hadze dnia 14 maja 1954 r.).

Zgodnie z art. 12 „ustawy o zabytkach 2003” Starosta, w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków, może umieszczać na zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru znak informujący o tym, iż zabytek ten podlega ochronie. Wzór znaku opartego na Błękitnej Tarczy, jego wymiar i miejsce umieszczenia na zabytku nieruchomym określa rozporządzenie Ministra Kultury z 09 lutego 2004 r. w sprawie wzoru znaku informacyjnego umieszczanego na zabytkach nieruchomych wpisanych do rejestru

zabytków (Dz.U.2004, nr 30, poz. 259). Umieszczanie znaku na zabytku jest elementem promocji dziedzictwa narodowego, ma przyczynić się także do podniesienia świadomości u mieszkańców i turystów o wartości danego zabytku. Zwolnienie na umieszczenie znaku na zabytku wydaje wojewódzki konserwator zabytków.

3.2. STRATEGICZNE CELE POLITYKI PAŃSTWA W ZAKRESIE OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI

❖ **KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2030 („KSRR 2030”)⁶**

Przyjęta uchwałą nr 102 Rady Ministrów z dnia 17 września 2019 r., Monitor Polski, z 2019 r., poz. 1060.

Strategia zastąpiła „Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010-2020: Regiony, Miasta, Obszary wiejskie”. Rozwija postanowienia *Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)*, określone w filarze rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony. „**KSRR 2030**” jest podstawowym dokumentem strategicznym polityki regionalnej państwa w perspektywie do 2030 r. Dokument przedstawia cele polityki regionalnej oraz działania i zadania, jakie do ich osiągnięcia powinien podjąć rząd, samorządy: wojewódzkie, powiatowe i gminne oraz pozostałe podmioty uczestniczące w realizacji tej polityki w perspektywie do roku 2030⁷.

⁶ <https://www.mii.gov.pl/strony/zadania/polityka-rozwoju-kraju/zarzadzanie-rozwojem-kraju/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego-2030/>

⁷ <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

❖ **KRAJOWY PROGRAM OCHRONY ZABYTKÓW I OPIEKI NAD ZABYTKAMI na lata 2023-2026, zwany dalej („KPOZioNz 2023-26”)**

(przyjęty uchwałą Nr 242 Rady Ministrów z dnia 08 grudnia 2023 r., Monitor Polski z 2023, poz. 1470)

W „KPOZioNz 2023-26” dokonano diagnozy stanu ochrony zabytków w Polsce, w trzech podstawowych obszarach:

- 1) organizacji i zadań organów ochrony zabytków w Polsce,
- 2) stanu zachowania zabytków w Polsce, w tym roli i znaczenia form ochrony zabytków oraz systemów informacji o zabytkach,
- 3) komunikacji, partycypacji, porozumienia i współpracy w obszarze ochrony zabytków w Polsce.

Głównym celem **„KPOZioNz 2023-26”** jest zwiększenie odporności zasobu zabytkowego w Polsce. Do realizacji tego celu opracowano trzy cele szczegółowe dotyczące:

- weryfikacji wybranego zasobu zabytków i wzmocnienia narzędzi ochrony dziedzictwa o wyjątkowej wartości;
- wzmocnienia potencjału organizacyjnego systemu ochrony zabytków;
- roli zabytków w zrównoważonym rozwoju (edukacja i partycypacja).

Do realizacji wszystkich celów i zadań wymienionych w **„KPOZioNz 2023-26”** opracowano szczegółowy harmonogram wraz z planem finansowym programu. Dokument jest uzupełniony o projekt systemu wdrażania, monitoringu i ewaluacji oraz analizę ryzyka.

Rozwiązaniem porządkującym zagadnienia przedstawione w **„KPOZioNz 2023-26”** są kierunki działań, wskazujące na konkretne zadania priorytetowe w obszarze ochrony zabytków, przyjęte do realizacji do 2026 r. Są to:

- podnoszenie wiedzy o wybranych grupach zasobu zabytkowego kraju;
- ochrona i zarządzanie zabytkami o wyjątkowej wartości;
- realizacja międzynarodowych zobowiązań;
- cyfryzacja procesów administracyjnych;
- wzmacnianie zastosowania nowych technologii w ochronie zabytków;
- reforma finansowania ochrony zabytków i opieki nad zabytkami;
- wzmacnianie narzędzi ochrony zabytków wobec zmian klimatycznych;
- edukacja – podnoszenie świadomości społecznej wartości dziedzictwa kulturowego.

Budżet **„KPOZioNz 2023-26”** wynosi 55,8 mln zł, a podmiotami koordynującymi zadania są:

- Departament Ochrony Zabytków
- Narodowy Instytut Dziedzictwa
- Narodowy Instytut Konserwacji Zabytków

Niektóre zadania szczegółowe, zapisane w „KPOZiOnZ 2023-26”, mogą mieć odniesienie do realizacji zadań w ramach Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalina na lata 2024-2027. Przykładowo takimi zadaniami są:

- 1.1.2. Weryfikacja i klasyfikacja zabytków techniki kolejowej
  - np. Koszalińska Kolej Wąskotorowa
- 1.2.4. System bezpieczeństwa zabytków
  - np. wypracowanie katalogu i rekomendacji w zakresie kategorii i znaczenia zabytków w danym regionie
- 2.2.3. Rozwój zasobu dokumentacyjnego 3D
  - np. typowanie obiektów (w porozumieniu z WKZ) do cyfryzacji
- 2.3.1. Premia zabytkowa
  - tworzenie nowego instrumentu finansowego dla właścicieli zabytków
- 3.1.2. Wsparcie procesu tworzenia gminnych programów opieki nad zabytkami
  - np. konspekty / poradniki / szkolenia
- 3.1.5. Warsztaty konserwatorskie – praktyka prac konserwatorskich
  - np. podczas „Jarmarków Jamneńskich”
- 3.1.6 Wzmacnianie kompetencji zawodów rzemieślniczych
  - np. udział Muzeum w Koszalinie w organizacji warsztatów i pokazów
- 3.1.7. Proces prowadzenia inwestycji w obiektach zabytkowych – szkolenia dla samorządów
- 3.2.1. Włączenie edukacji ochrony zabytków do programów nauczania w szkołach

❖ **OCHRONA DZIEDZICTWA NIEMATERIALNEGO**

16.08.2011 roku w Polsce weszła w życie Konwencja UNESCO w sprawie ochrony niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

(Polska ratyfikowała Konwencję 22.10.2010 r. ., Dz.U. 2011 Nr172 poz. 1018)

Narodowy Instytut Dziedzictwa (instytucja kultury, stanowiąca zaplecze eksperckie MKiDN) zajmuje się zagadnieniami związanymi z dziedzictwem niematerialnym i jego ochroną w Polsce, w odniesieniu do Konwencji UNESCO z 2003 roku. Przygotowano założenia i procedury dotyczące ochrony dziedzictwa niematerialnego, wytyczne w sprawie składania wniosków o wpis na krajową listę dziedzictwa niematerialnego,

formularze wniosku zgłoszeniowego, załączniki do wniosku oraz instrukcje i stronę internetową. (www.zabytek.pl, www.nid.pl, <http://niematerialne.nid.pl/>).

Obejmowane ochroną na terenie Polski elementy niematerialnego dziedzictwa kulturowego powinny:

- być żywe (istniejące i kultywowane), odzwierciedlające zarówno tradycyjne, jak i współczesne praktyki, w których wyraża się tożsamość grup kulturowych;
- mieć charakter (...) włączający, nie służący przypisywaniu wyłączności na określone praktyki danej grupie, lecz wzmacnianiu spójności społecznej, podtrzymywanej w różnorodnych przejawach niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- ponieważ niematerialne dziedzictwo jest zakorzenione we wspólnotach, oznacza to, iż może zostać uznane za element tożsamości i tradycji określonych wspólnot tylko i wyłącznie przez nie same i za ich zgodą;
- elementy wpisane na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego mogą być następnie wpisane na listę reprezentatywną niematerialnego dziedzictwa ludzkości - prowadzoną przez UNESCO.

Dziedzictwo niematerialne to m.in.:

- tradycje i przekazy ustne (np. bajki, przysłowia, pieśni, oracje, opowieści wspomnieniowe i wierzeniowe, historie, przemowy, lamenty pogrzebowe, zawołania pasterskie i handlowe), w tym w języku jako nośniku niematerialnego dziedzictwa kulturowego;
- sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne (np. tradycje wokalne, instrumentalne i taneczne; widowiska religijne, karnawałowe i doroczne);
- praktyki społeczno-kulturowe (np. zwyczaje, rytuały i obrzędy doroczne, sytuacyjne i rodzinne: chrzciny, wesela, pogrzeby; ceremonie lokalne i środowiskowe; zwyczaje odpustowe i pielgrzymki; gry i zabawy; folklor dziecięcy; sposoby świętowania; praktyki służące nawiązywaniu kontaktów międzyludzkich);
- wiedza i praktyka dotycząca przyrody i wszechświata (np. tradycyjne wyobrażenia o wszechświecie; meteorologia ludowa, tradycyjne sposoby gospodarowania, tradycyjne sposoby leczenia; zamawiania: miłosne, medyczne);
- wiedza i umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Krajowa lista niematerialnego dziedzictwa kulturowego jest prowadzona przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wpis dokonywany jest na wniosek: grup, wspólnot oraz organizacji pozarządowych. W uzasadnionych przypadkach, tj. jeżeli dany element dziedzictwa niematerialnego kultywowany jest jedynie przez pojedyncze osoby, również na wniosek jednostek.

https://niematerialne.nid.pl/Dziedzictwo_niematerialne/Krajowa_inwentaryzacja/Krajowa_lista_NDK/

Narodowy Instytut Dziedzictwa prowadzi również krajowy rejestr dobrych praktyk w zakresie ochrony dziedzictwa niematerialnego. Jest to platforma do wymiany

doświadczeń oraz inspiracji dla wszystkich stron zainteresowanych ochroną niematerialnego dziedzictwa.

(http://niematerialne.nid.pl/Ochrona_dziedzictwa/Dobre_praktyki/)

Z województwa zachodniopomorskiego na listę dobrych praktyk w ochronie niematerialnego dziedzictwa kulturowego są wpisane dwa zjawiska:

- Tradycyjne śpiewy majowe przy kapliczkach w Żabnicy;
- Spotkanie czterech świec (kolęd), w którym uczestniczą wierni czterech wyznań chrześcijańskich zamieszkujących gminę Trzebiatów.

3.3. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO

❖ STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO („SRWZ 2030”) do roku 2030

(Przyjęta dnia 28 czerwca 2019 r. uchwałą nr VIII/100/19 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego).

Strategia wskazuje wizję rozwoju regionu, obszary priorytetowe, główne cele działań, wykraczające czasem poza sferę bezpośrednich kompetencji samorządu województwa. Zmiany demograficzne, aktywność społeczno-publiczna, edukacja, „niebieska gospodarka”, odnawialne źródła energii oraz turystyka to atuty, jakimi dysponuje Pomorze Zachodnie, a równocześnie wyzwania jakie przed nim stoją. By móc się rozwijać, poprawiać jakość życia trzeba budować otwartą społeczność, dynamiczną gospodarkę, sprawny samorząd i partnerski region. To cele wyznaczone w nowej Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030⁸.

Wśród zasad zrównoważonego rozwoju wskazuje się na potrzebę poszanowania zasobów środowiska i zachowanie spójności przestrzennej, poprzez zarządzanie i planowanie zapewniające utrwalanie ładu przestrzennego na każdym szczeblu samorządu.

❖ REGIONALNY PROGRAM OPERACYJNY WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO na lata 2021-2027 (obecnie trwają prace nad wdrażaniem RPO WZ 2021-2027)

Program Regionalny to jedna z metod realizacji Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego.

Dokument „Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027. Roboczy opis celów szczegółowych (wersja z października 2023 roku)” wskazał m.in. priorytet 5: PRYZAJNE MIESZKAŃCOM POMORZE ZACHODNIE działanie (10):

⁸ <http://bip.rbip.wzp.pl/arttykul/strategia-rozwoju-wojewodztwa-zachodniopomorskiego-do-roku-2030>

- rozwój i wzmocnienie potencjału turystycznego Regionu,
- cel szczegółowy VI – wzmacnianie roli kultury i zrównoważonej turystyki w rozwoju gospodarczym, włączeniu społecznym i innowacjach społecznych.

❖ **PLAN ZAGOSPODAROWANIA PRZESTRZENNEGO WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO, zwany dalej („PZPWZ 2020”)**

(Przyjęty uchwałą Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego Nr XLV/530/2010 z dn. 29.10.2010 r. Przystąpienie do zmiany planu nastąpiło Uchwałą nr 555/18 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 09.04.2018 r. przyjmującą projekt zmiany Planu zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego wraz z Prognozą oddziaływania na środowisko oraz uruchomienia procedury opiniowania i uzgadniania projektu.)

UWAGA: W 2020 r. nastąpiła aktualizacja Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego (Uchwała Nr XVII/214/20 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 24 czerwca 2020 roku)

Jest to opracowanie o charakterze regionalnym, które stanowi integralny element szeroko pojętego planowania strategicznego w zakresie przestrzennej koordynacji działań; formułuje cele gospodarowania przestrzenią województwa i zasady jej kształtowania oraz określa kierunki polityki przestrzennej w długiej perspektywie.

Strategicznym celem zagospodarowania przestrzennego województwa jest zrównoważony rozwój służący integracji przestrzeni regionalnej z przestrzenią europejską i krajową; spójności wewnętrznej województwa; zwiększeniu jego konkurencyjności oraz podniesieniu poziomu i jakości życia mieszkańców do średniego poziomu w Unii Europejskiej.

Przez właściwe wykorzystanie przestrzeni należy rozumieć m.in.:

- ochronę i zachowanie jej niezbywalnych wartości jakimi są bioróżnorodność, walory przyrodnicze, krajobrazowe i **dziedzictwo kulturowe**;
- harmonizację działań wpływających lub mogących mieć wpływ na przekształcenia przestrzeni (w tym eliminacja konfliktów i zagrożeń).

Ustalenia „PZPWZ 2020” nie stanowią prawa miejscowego i tym samym nie naruszają autonomii gmin w zakresie gospodarki przestrzennej, umożliwiają jednak ubieganie się o środki finansowe regionalne, krajowe i unijne na realizację zadania celu publicznego.

Uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego z **terenu województwa zachodniopomorskiego**, z uwzględnieniem konieczności uzgodnień z ZWKZ, leży w kompetencjach gmin.

We wszystkich planach dotyczących obszarów wpisanych do rejestru zabytków – np. układów staromiejskich, zabytkowych zespołów folwarcznych, pałacowych, parkowych – znajdują się zapisy ustalające warunki ochrony zabytków. Dla innych obszarów chronionych, na których znajdują się np. obiekty z wojewódzkiej lub gminnej ewidencji zabytków, także wprowadzane są indywidualne zapisy. Plany i ich

aktualizacje tworzone są zgodnie z potrzebami poszczególnych samorządów lub inwestorów.

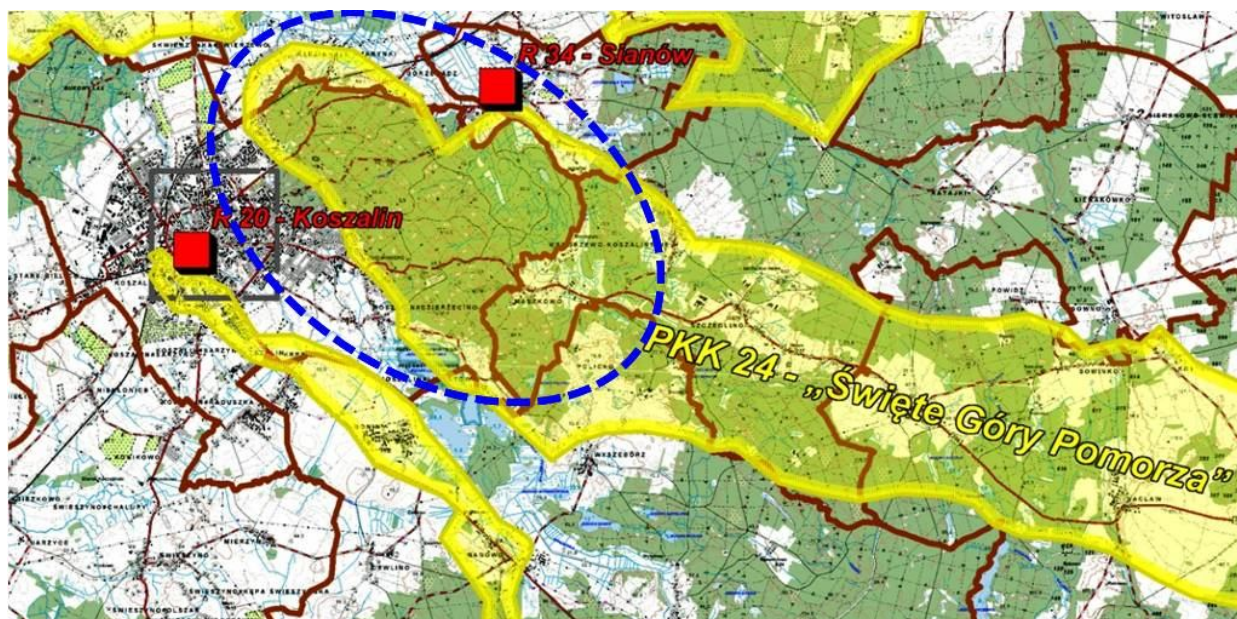
Jednym z ważniejszych elementów planu jest część poświęcona zachowaniu dziedzictwa kulturowego opracowana przez Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie⁹, pn. „Aktualizacja Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego” do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego”.

Opracowanie to wskazało **Parki Kulturowe (PK)** i **Obszary Kulturowo-Krajobrazowe (OKK)**.

W „PZPWZ 2020” wskazano kategorię obszarów kulturowo-krajobrazowych (OKK) z zaleceniem uwzględniania ich w polityce przestrzennej jednostek samorządu terytorialnego¹⁰. Na obszarze woj. zachodniopomorskiego wyodrębniono **30 OKK**.

MIASTO KOSZALIN – OBSZARY KRAJOBRAZOWO-KULTUROWE (OKK):

OKK 24 „Święte Góry” - opis w odniesieniu do granic miasta Koszalina

Obszar **we wschodnich granicach miasta Koszalina** (oraz gminy Sianów i Polanów); szlak pielgrzymkowy, od Góry Chełmskiej w Koszalinie do Góry Polanowskiej (wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 206).

Walory kulturowe

W Koszalinie, od pradziejów ważną rolę religijną pełniła **Góra Chełmska** – od pogańskiego miejsca kultu do chrześcijańskiego cmentarza w średniowieczu.

Od XIII do XVI wieku były to znane w Europie pielgrzymkowe miejsca kultu Maryjnego, z kaplicami na Chełmskiej Górze (1 poł. XIII w.), Świętej Górze Polanowskiej (XIV w.) oraz

⁹ Biuro Dokumentacji Zabytków to instytucja kultury samorządu województwa zachodniopomorskiego, wyspecjalizowana w ochronie i dokumentacji dziedzictwa kulturowego; opracowanie powstało w 2010 r.

¹⁰ *Plan zagospodarowania przestrzennego województwa zachodniopomorskiego*, Szczecin 2020., s. 136 - 139.

Górze Rowokół (XIV/XV). W okresie średniowiecza miejsca te odegrały ważną rolę w kontekście życia duchowego (pątniczego), a także pełniły rolę czynnika miastotwórczego i żeglugowego.

Największą sławą cieszyła się **kaplica na Chełmskiej Górze**, pod patronatem cysterek koszańskich (1278 – XVI w.). Po wprowadzeniu reformacji opuszczona, a z czasem rozebrana. W XIX wieku na Górze Chełmskiej wprowadzono funkcję rekreacyjną (wieżę widokową). Po 1989 r. na Górze Chełmskiej zamieszkały siostry z Szensztackiego Instytutu Sióstr Maryi i wybudowano Kaplicę Matki Bożej Trzykróć Przedziwnej.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar o wybitnych walorach estetyczno-krajobrazowych i nieprzekształconym środowisku przyrodniczym. Na uwagę zasługują zwarte kompleksy leśne Puszczy Koszańskiej.

Elementy charakterystyczne

Szlak pielgrzymkowy o tradycji średniowiecznej i znaczeniu ponadregionalnym. Obszar łączy wybitne walory krajobrazu naturalnego, elementy dziedzictwa kulturowego oraz wartości niematerialne – kultu religijnego.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 24 „Święte Góry”:

Ochrona krajobrazu

- zachowanie i ekspozycja obszarów wokół **Góry Chełmskiej** (i Świętej Góry Polanowskiej), ukazujących harmonijne współistnienie elementów kulturowych i środowiska naturalnego, o wartościach poznawczych i estetycznych;
- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych;
- utrzymanie zabudowy w granicach historycznych układów przestrzennych, z kontynuacją zasad lokalizacji zabudowy i zagospodarowania terenu, dopuszczalna rozbudowa na zasadzie kontynuacji historycznej kompozycji;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełniane nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zakaz lokalizacji inwestycji wielokubaturowych (np. hal magazynowych) wieloprzestrzennych (np. osiedla mieszkaniowe) dominant wysokościowych (np. maszty, wieże);
- opracowanie i realizacja ekologicznych ścieżek tematycznych między **Górką Chełmską** i Świętą Górą Polanowską;
- tworzenie rezerwatów przyrody i ścieżek edukacyjnych, poprzedzone wykonaniem rozpoznania i badań zasobów przyrodniczych i ornitologicznych.

Ochrona zabytkowych obiektów

- utrzymanie w dobrym stanie zabudowy o walorach zabytkowych zgodnie z zapisami w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;
- w zabudowie istniejącej, remontowanej i odtwarzanej winna obowiązywać adaptacja (w całości lub części) przy zastosowaniu tradycyjnych materiałów budowlanych;

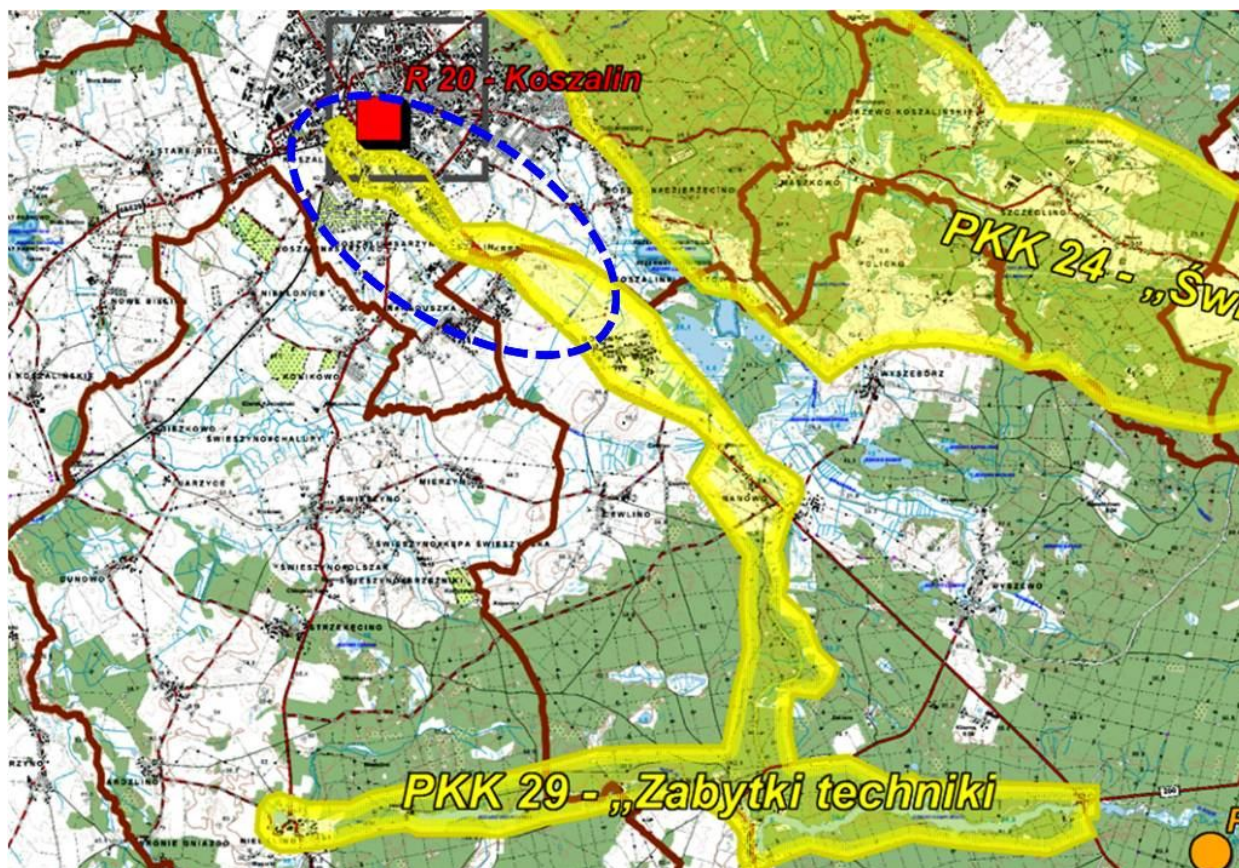

- ustalenie w planach zagospodarowania przestrzennego rozwiązań w zakresie lokalnego wzoru architektury, stosowanych tradycyjnych materiałów budowlanych i form wykończenia budynku;
- ochrona relikwów osadnictwa pradziejowego.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Jest to obszar o wysokich walorach turystycznych, kulturowych i kultowych (pątnicznych). Opracowano studia uwarunkowań i możliwości wykorzystania walorów krajobrazowych tras pielgrzymkowych, dokumentacje techniczne, ustawiono kaplice i stacje drogi krzyżowej, oznakowano trasę; od 2000 r. odbywają się cykliczne pielgrzymki między górami. Pieszy szlak pielgrzymkowy nosi nazwę Jana Pawła II oznakowany kolorem żółto-białym.

OKK 29 „Kolejką do elektrowni” - opis w odniesieniu do granic miasta Koszalina

Obszar w **południowej części miasta Koszalina** (oraz w granicach gminy Manowo i Świeszyno), wytyczony w osi kolei wąskotorowej i drogi (Koszalin – Rosnowo) oraz doliny rzeki Radew (od Mostowa do Niedalina) z przyległymi jeziorami.

Walory kulturowe

Obszar kulturowo-krajobrazowy związany tematycznie z dziedzictwem techniki, zakomponowany – w większości – w wyniku świadomej działalności człowieka.

W *Kretominie* (ob. *Osiedle Kretomino*), w pobliżu nasypu kolejki wąskotorowej, na podmokłych łąkach nad rzeką Dzierżęcinką znajduje się nizinne grodzisko pierścieniowate datowane na wczesne średniowiecze i średniowiecze

W 1898 r. uruchomiono koszalińską (powiatową) kolej wąskotorową na trasie Koszalin – Manowo - Nactaw; w 1905 r. otwarto odcinek Manowo - Świelino - Bobolice. W 1948 r. przejechał pierwszy pociąg na trasie Koszalin – Świelino - Bobolice (46k m); powstała duża stacja w Kurozwęczu i bocznicą na lotnisko. Linia została częściowo zamknięta w I. 90. XX wieku. Rewitalizowana od 2005 r. przez Towarzystwo Miłośników Kolejki Wąskotorowej z Koszalina¹¹.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Obszar znajduje się na Równinie Białogardzkiej, o krajobrazie rolniczym w części północnej (okolice Koszalina) i zalesionej (Puszcza Koszalińska) - na południe od Manowa.

Elementy charakterystyczne

Pozostały całościowo zachowane i czynne elementy dziedzictwa techniki o wysokich wartościach kulturowych i zabytkowych, wkomponowane w historyczną strukturę przestrzenną oraz naturalny krajobraz o wysokich wartościach estetycznych.

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru OKK 29 „Kolejką do elektrowni”:

Ochrona krajobrazu

- zachowanie specyficznych wartości kompozycyjnych zespołu krajobrazu otwartego w osi linii kolejki wąskotorowej;
- utrzymanie podstawowej funkcji terenu, zdeteminowanego przez fizjonomię krajobrazu poszczególnych miejscowości;

Ochrona układów przestrzennych

- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełniane nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego), z ekspozycją w obrębie otwartego krajobrazu (od Manowa w kierunku Koszalina);

Ochrona zabytkowych obiektów

- ochrona i utrzymanie w dobrym stanie zabudowy o walorach zabytkowych (lokalnych i ponadlokalnych) - zgodnie z zapisami w studiach uwarunkowań

---

¹¹ Towarzystwo Miłośników Kolejki Wąskotorowej z Koszalina otrzymało w 2009 r., podczas krajowej inauguracji Europejskich Dni Dziedzictwa „Zabytkom na odsiecz” w Kołobrzegu dyplom honorowy Marszałka Województwa Zachodniopomorskiego „Swojskie Zabytki” za działania na rzecz ratowania cennego zabytku techniki jakim jest historyczna linia wąskotorowa. Towarzystwo aktywnie pozyskuje środki zewnętrzne na prace remontowo-konserwatorskie.

i kierunków zagospodarowania przestrzennego i miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego;

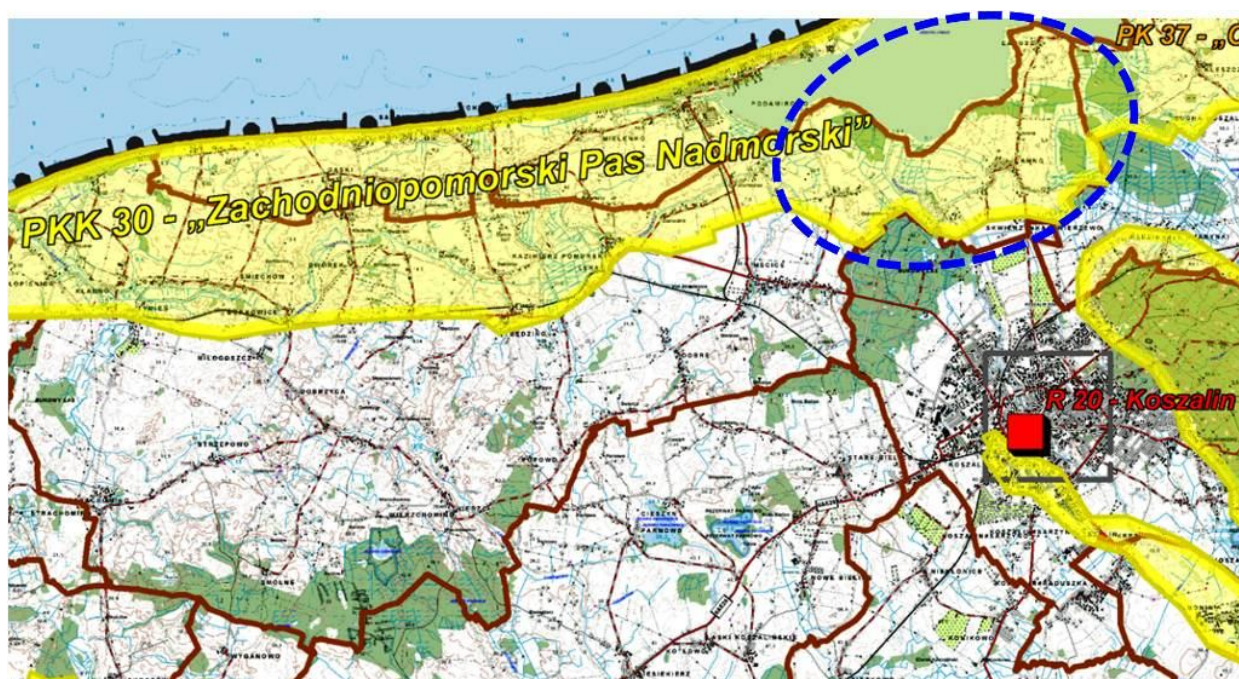
- ochrona i rewitalizacja linii kolei wąskotorowej, z infrastrukturą techniczną i stacyjno-mieszkalną;
- utrzymanie kompozycji architektonicznej, kolorystyki i tradycyjnych materiałów budowlanych historycznej zabudowy mieszkalnej, gospodarczej we wsiach położonych w obrębie obszaru kulturowo-krajobrazowego;
- ochrona relikwów osadnictwa pradziejowego.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar o wysokich walorach turystycznych, miejsce wypoczynku weekendowego mieszkańców Koszalina i okolic. Potencjał turystyczny może być wzmocniony przez pełną rewitalizację linii kolei wąskotorowej, od Koszalina do Rosnowa.

OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

(opis w odniesieniu do granic miasta oraz stanu prawnego)

Obszar w **północnej części miasta Koszalina** i dalej wzdłuż wybrzeża Bałtyku.

Walory kulturowe

W Koszalinie od pradziejów ważną rolę religijną pełniła **Góra Chełmska** – od pogańskiego miejsca kultu do chrześcijańskiego cmentarza w średniowieczu.

Walory krajobrazowo-przyrodnicze

Pas Nadmorski o różnicowanej geomorfologii: brzegi klifowe, wydmy, mierzeje, płytkie ujścia rzek, **jeziora przymorskie (np. Jamno)**, tereny leśne (buczyny, grądy) oraz

łąki i bagna. Inne obszary chronione to, m.in. użytek ekologiczny Ekopark Wschodni, **Koszalińskiego Pasa Nadmorskiego**.

Elementy charakterystyczne

W bezpośrednim otoczeniu Pasa Nadmorskiego występują zabytkowe układy urbanistyczne (np. Koszalin) oraz układy ruralistyczne dawnych wsi w okolicach Koszalina (Jamno i Łabusz – obecnie w granicach miasta).

Zalecenia do ochrony i kształtowania krajobrazu obszaru

OKK 30 „Zachodniopomorski Pas Nadmorski”

Ochrona krajobrazu

- zachowanie i wyeksponowanie zasadniczych elementów krajobrazu kulturowego obrazujących historię procesów osadniczych w przymorskim krajobrazie naturalnym;
- utrzymanie historycznie ukształtowanej sieci dróg wraz z obsadzeniami (uzupełniane nasadzeń z utrzymaniem składu gatunkowego) z zaleceniem urządzania historycznych tras krajobrazowo-widokowych;
- zahamowanie niekorzystnych procesów degradujących krajobraz, powstałych w wyniku „przeinwestowania” w strefie nadmorskiej i dążenie do zrównoważonego rozwoju tego obszaru, który może zapewnić długotrwałą atrakcyjność turystyczno-wypoczynkową.

Ochrona układów przestrzennych

- ochrona i rewaloryzacja kompozycji architektoniczno-przestrzennej historycznych **układów miejskich i ruralistycznych** poprzez regulacje w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego: utrzymania i wyeksponowania historycznego układu komunikacyjnego, ulic i placów, ich przekrojów, historycznych linii rozgraniczających i linii zabudowy, utrzymanie historycznych podziałów parcelacyjnych, zasad lokalizacji zabudowy w obrębie parceli, skali i architektury zabudowy;

Ochrona zabytkowych obiektów

- zachowanie, konserwacja i zagospodarowanie zabytków przymorskiego dziedzictwa kulturowego;
- utrzymanie w dobrym stanie innej zabudowy o zabytkowych walorach lokalnych i ponadlokalnych (zasób powinien być określony w studiach uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego i gminnej ewidencji zabytków);
- zachowanie układu topograficznego zabytków archeologicznych posiadających formę przestrzenną (grodzisk, cmentarzysk) i ich otoczenia, zapewnienie ich ekspozycji.

Potencjał turystyczny (istniejące trasy turystyczne, polecane trasy i punkty do turystycznego zagospodarowania)

Obszar pasa nadmorskiego (185 km) o wysokich walorach krajobrazowo – kulturowych, zagospodarowany na potrzeby ruchu turystyczno-wypoczynkowego oraz leczenia uzdrowiskowego. Na tym obszarze funkcjonują różne formy turystycznego wypoczynku i promocji regionu (w tym w oparciu o dziedzictwo kulturowe), które stanowią jeden z ważnych elementów działalności gospodarczej i aktywności samorządów lokalnych. Należy wzmacniać i promować spuściznę przymorskiego dziedzictwa kulturowego, także w formie turystyki kwalifikowanej, która może być atrakcyjną i alternatywną formą wypoczynku nadmorskiego.

❖ WOJEWÓDZKI PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI Województwa Zachodniopomorskiego na lata 2021–2024, zwany dalej „WPONZ 2021–2024”

(przyjęty Uchwałą nr XXIX/338/21 Sejmiku Województwa Zachodniopomorskiego z dn. 28 października 2021 roku)¹²

Główne cele programów opieki nad zabytkami określone w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 roku to:

- uwzględnianie uwarunkowań ochrony zabytków, w tym krajobrazu kulturowego i dziedzictwa archeologicznego, łącznie z uwarunkowaniami ochrony przyrody i równowagi ekologicznej;
- zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenia do poprawy stanu ich zachowania;
- wyeksponowanie poszczególnych zabytków oraz walorów krajobrazu kulturowego;
- podejmowanie działań zwiększających atrakcyjność zabytków dla potrzeb społecznych, turystycznych i edukacyjnych;
- wspieranie inicjatyw sprzyjających wzrostowi środków finansowych na opiekę nad zabytkami;
- określenie warunków współpracy z właścicielami zabytków eliminujących sytuacje konfliktowe związane z wykorzystaniem zabytków;
- podejmowanie przedsięwzięć umożliwiających tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami.

„**WPONZ 2021–2024**” zakłada, że Samorząd Województwa sprawując opiekę nad zabytkami będącymi jego własnością lub przez niego administrowanymi, poprzez swoje działania przyczynia się do ochrony zabytków leżących w granicach województwa zachodniopomorskiego. Posiadając ku temu instrumenty (finansowe i organizacyjne – Wydział Kultury i Dziedzictwa Narodowego UMWZP, Biuro Dokumentacji Zabytków) inicjuje, wspiera i koordynuje działania na rzecz zachowania dziedzictwa kulturowego województwa. Wobec innych właścicieli zabytków może pełnić jedynie funkcję wspomagającą, doradczą, opiniodawczą.

¹² Dz. Urz. Woj. Zachodniopomorskiego z 2021 r., poz. 5593.

Samorząd Województwa w ramach aktualnych możliwości finansowych i organizacyjnych może tworzyć warunki wspierania wybranych działań, uznanych za istotne dla zachowania dziedzictwa kulturowego i tym samym dla realizacji zadań Programu Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa określa politykę zagospodarowania przestrzennego województwa (m.in. poprzez Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego) i strategię rozwoju województwa w poszczególnych dziedzinach (m.in. poprzez Strategię Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego, Regionalny Program Operacyjny), w tym w zakresie ochrony dziedzictwa kulturowego, zdefiniowaną w Wojewódzkim Programie Opieki nad Zabytkami. Ponieważ dziedzictwo kulturowe jest przedmiotem ustaleń wielu wojewódzkich dokumentów planistyczno-strategicznych naturalnym jest dążenie do kompatybilności i komplementarności kierunków i zadań obejmujących dziedzictwo kulturowe we wszystkich dokumentach.

W osiągnięciu celów „WPONZ 2021–2024” fundamentalną kwestią jest wypracowanie programu finansowania długofalowych działań, ukierunkowanych na osiągnięcie określonego celu, np. poprawa materialnego stanu zachowania zasobów dziedzictwa kulturowego, m.in. poprzez ustalenie pierwszeństwa w przyznawaniu środków na rzecz określonej grupy zabytków (np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane), na określony okres, czy poprzez uwzględnienie w priorytetach Regionalnych Programów Operacyjnych Województwa Zachodniopomorskiego.

Samorząd Województwa nie ma kompetencji do stanowienia ochrony zabytków, a jedynie do opieki nad zabytkami. Jego kompetencje i działania mają charakter wspierający zarówno ochronę (poprzez plan zagospodarowania przestrzennego województwa), jak i opiekę (poprzez uchwalanie Regionalnego Programu Operacyjnego, przy pomocy którego otwierają się przed właścicielami zabytków możliwości uzyskania środków finansowych). Opracowany - zgodnie z dokumentami strategicznymi - Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami, po zaopiniowaniu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, przyjmuje uchwałą Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego. Uchwalone programy podlegają publikacji w wojewódzkim dzienniku urzędowym.

Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami Województwa Zachodniopomorskiego powinien stać się podstawą określania polityki w zakresie opieki nad zabytkami dla samorządów lokalnych.

W kompetencjach samorządu gminy jest stanowienie prawnej ochrony poprzez utworzenie parku kulturowego oraz sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania z odpowiednimi zapisami dotyczącymi ochrony dziedzictwa kulturowego (obowiązek wynikający też z ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym).

Cele „WPONZ 2021–2024” to:

- I. Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego.
- II. Zwiększenie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego.
- III. Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego.

Dla wyznaczonych celów perspektywicznych określono cele operacyjne. Do poszczególnych celów operacyjnych przyporządkowano określone zadania szczegółowe.

Cel perspektywiczny I

„Utrzymanie zabytków jako integralnego elementu krajobrazu kulturowego budującego ład przestrzenny województwa zachodniopomorskiego” wskazano na konieczność utrzymania spójności Strategii Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego z celami WPOnZ 2021–2024 oraz uwzględniania ich w Regionalnym Programie Operacyjnym Województwa Zachodniopomorskiego (WZ), a także w dokumentach planistycznych dotyczących gospodarki przestrzennej i innych dokumentach programowych WZ, dotyczących np. edukacji, turystyki, środowiska przyrodniczego. Wskazano też na konieczność wspierania procesu opracowywania powiatowych i gminnych programów opieki nad zabytkami i gminnych ewidencji zabytków oraz monitoring zmian prawa w zakresie ochrony zabytków.

Cel operacyjny: „integracja opieki nad dziedzictwem, krajobrazem kulturowym i środowiskiem przyrodniczym”

– m.in. przez opracowanie **Audytu Krajobrazowego Województwa Zachodniopomorskiego**, a także wzmocnienie wykorzystania potencjału dziedzictwa przez system ochrony krajobrazu kulturowego.

Cel operacyjny: „poprawa materialnego stanu zabytków” wskazuje m.in. na następujące zadania:

- opieka nad drewnianym, rodzimym budownictwem ryglowym, jako wyróżnikiem kulturowym regionu;
- działania na rzecz utworzenia parku etnograficznego i tworzenia „Wirtualnego skansenu przy drodze OD STAREGO KRAKOWA DO NOWEGO WARPNA”;
- wspieranie działań na rzecz zabezpieczania obiektów zabytkowych przed zagrożeniami;
- wspieranie właścicieli i użytkowników zabytków w prowadzeniu prawidłowej opieki nad zabytkami („dobre praktyki” konserwacji i rewitalizacji).

Cel operacyjny: „współodpowiedzialność za zabytki i lokalne dziedzictwo zakłada wspieranie samorządów lokalnych w działaniach na rzecz opieki i ochrony zabytków (np. gminne i powiatowe programy opieki, gminne ewidencje zabytków).

Cel perspektywiczny II

„Zwiększanie atrakcyjności zabytków w procesie aktywizacji społecznej, gospodarczej i turystycznej województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne, z czego jeden dotyczy **form finansowania zadań** związanych z ochroną zabytków i opieką nad zabytkami – z budżetu Samorządu Województwa Zachodniopomorskiego (np. dotacje na prace renowacyjne i konserwatorskie dla obiektów wpisanych do rejestru zabytków **i ujętych w gminnych ewidencjach zabytków**) oraz z funduszy strukturalnych i zewnętrznych będących w dyspozycji województwa.

Cel operacyjny: „zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości” wskazuje na następujące zadania:

- rozwój wojewódzkiego samorządowego systemu informacji o zabytkach dostępnych turystycznie;
- rozwój tematycznych szlaków turystycznych promujących dziedzictwo kulturowe regionu w oparciu o wydarzenia historyczne, zespoły zabytków, tradycje niematerialne i patriotyczne;
- działania na rzecz zagospodarowania obiektów zabytkowych na cele turystyczne i gospodarcze;
- budowa i promocja produktów turystycznych i kulinarnych w oparciu o zasób dziedzictwa kulturowego.

Cel operacyjny: „tworzenie miejsc pracy związanych z opieką nad zabytkami” kładzie nacisk na wspieranie rozwoju oferty turystycznej opartej o zabytki i elementy dziedzictwa oraz gospodarstw agroturystycznych w zabytkowych obiektach, z wykorzystaniem miejscowych tradycji.

Cel perspektywiczny III

„Wzmacnianie otwartego społeczeństwa poprzez wzrost i popularyzację wiedzy o zabytkach i dziedzictwie kulturowym województwa zachodniopomorskiego” zawiera trzy cele operacyjne związane z edukacją regionalną i promocją zabytków oraz walorów kulturowych regionu, w tym wspieranie funkcjonowania lokalnych muzeów i izb regionalnych.

Cel operacyjny: „edukacja i promocja zabytków i dziedzictwa kulturowego” wskazuje na następujące zadania:

- organizacja wydarzeń związanych z popularyzacją dziedzictwa regionu kierowanych do szerokich grup społecznych – np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa, Europejskie Dni Dziedzictwa, Noce Muzeów;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do działań edukacyjnych i promocyjnych województwa;
- popularyzacja wiedzy o historii, zabytkach i dziedzictwie województwa i jego ochronie, ze szczególnym uwzględnieniem dynastii Gryfitów, z wykorzystaniem nowych technologii cyfryzacji zabytków;
- kształtowanie postaw patriotycznych w kontekście historii regionu;

❖ **POLITYKA KULTURALNA WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO**

(przyjęta uchwałą nr 1257/21 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 30 sierpnia 2021 r. w sprawie przyjęcia dokumentu „Polityka kulturalna województwa zachodniopomorskiego”)

Na podstawie analizy dostępnych danych, opracowań i badań dla Polityki kulturalnej województwa zachodniopomorskiego określono 3 priorytetowe strategiczne obszary interwencji:

1. Dostęp do kultury oraz uczestnictwo w kulturze;
2. Rozwój współpracy międzynarodowej w obszarze kultury;
3. Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe;

Mają one na celu realizację wizji rozwoju kultury w regionie, zgodnie z którą w perspektywie do roku 2030 Pomorze Zachodnie, ze względu na swoje położenie geograficzne oraz zasoby, stanie się regionem przyciągającym osoby twórcze, przedsiębiorcze, aktywne zawodowo, chcące mieszkać w regionie, gdzie zapewniony jest najwyższy poziom usług publicznych, edukacyjnych oraz unikalna oferta kulturalna na najwyższym poziomie artystycznym.

W ramach realizacji priorytetu 3. (Budowanie kulturalnej pozycji regionu w oparciu o dziedzictwo kulturowe) działania będą nakierowane na ochronę rodzimego dziedzictwa materialnego, jak i niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową, a zarazem przyczyniającego się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

W dokumencie zapisano:

„Dziedzictwo kulturowe regionu przez wiele powojennych lat było postrzegane jako swego rodzaju balast. Konsekwencje tego stanu są odczuwane pomimo dużych nakładów na jego ochronę poczynionych w ostatnich latach. Dlatego dalsze inwestowanie w ochronę i rewaloryzację zachowanego dziedzictwa przyczyni się do zniwelowania pewnych niekorzystnych zasłóci oraz do zachowania tego, co cenne i stanowi o tutejszej specyfice wynikającej z uwarunkowań historycznych. Należy podkreślić także inną percepcję dziedzictwa, inną identyfikację mieszkańców regionu z krajobrazem kulturowym niż w innych regionach Polski.

Działania samorządu województwa będą ukierunkowane na ochronę, promocję najcenniejszych i unikalnych obiektów, których ochrona jest potrzebna, aby przekazać przyszłym pokoleniom wielowiekową różnorodną spuściznę zachodniopomorską.

Ochrona i rozwój dziedzictwa kulturowego regionu

W ramach celu podejmowane są działania nakierowane na ochronę i rozwój rodzimego dziedzictwa materialnego oraz niematerialnego, mającego wysoką wartość historyczną i kulturową. Realizowane działania mają na celu materialną poprawę stanu zabytków, ich adaptację i rewitalizację oraz zwiększenie dostępności do nich mieszkańców, turystów i inwestorów. Realizacja celu pozytywnie wpłynie na zwiększenie atrakcyjności regionu, a poprzez wykorzystanie potencjału posiadanego dziedzictwa kulturowego, przyczyni się pośrednio do rozwoju społeczno-gospodarczego województwa.

Badanie, dokumentowanie i promocja zachodniopomorskiego dziedzictwa kulturowego

W ramach priorytetu podejmowane są działania mające na celu podnoszenie zainteresowania problematyką ochrony zabytków oraz promocji zachodniopomorskiego dziedzictwa poprzez wykłady, konferencje naukowe, wystawy, działania edukacyjne oraz wydawnictwa. Kluczowym partnerem jest Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie.

W ramach priorytetu wskazane zostało, iż Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie opracowuje na zlecenie Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami. Podstawę opracowania programu stanowi analiza zasobu kulturowego województwa i potrzeb w zakresie jego ochrony i opieki nad nim, w celu zachowania dla obecnych i przyszłych pokoleń. Program obejmuje szerokie spektrum zagadnień związanych z bogatym dziedzictwem kulturowym Województwa Zachodniopomorskiego, w tym wytycza cele strategiczne i określa zadania opieki nad zabytkami w perspektywie najbliższych czterech lat."

❖ **POLITYKA SAMORZĄDU WOJEWÓDZTWA ZACHODNIOPOMORSKIEGO W SEKTORZE TURYSTYKI**

(przyjęta uchwałą Nr 786/16 Zarządu Województwa Zachodniopomorskiego z dnia 17 maja 2016 r.)

Polityka, określona w perspektywie roku 2030, stanowi element kompleksowego planu działań mających na celu tworzenie jak najlepszych warunków życia i pracy mieszkańców, z postrzeganiem potencjału gospodarczego jako istotnego czynnika wzrostu. Turystyka stanowi istotną dziedzinę gospodarki województwa zachodniopomorskiego i jest akceleratorem aktywizacji społecznej, rozwoju regionalnego, pogłębiania procesów integracyjnych. Jako silnie powiązana z rozwojem kultury, w tym dziedzictwem kulturowym, a także sportu, ochroną środowiska, rolnictwem, transportem i zdrowiem, znajduje odniesienia w wielu dokumentach strategicznych na poziomie krajowym i europejskim.

3.4. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W DOKUMENTACH POWIATU KOSZALIŃSKIEGO

❖ **PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI POWIATU KOSZALIŃSKIEGO na lata 2022-2025 („PPOnZ 2022-2025”)**

(Przyjęty uchwałą Nr LIX/379/22 Rady Powiatu w Koszalinie, z dnia 27 października 2023 roku)

Założeniem „PPOnZ 2022-2025” jest współpraca w aktywnym zarządzaniu zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe powiatu oraz podniesienie świadomości

potrzeby ratowania i ochrony zabytków. Program ten ma przyczynić się do zwiększenia zaangażowania społecznego mieszkańców powiatu w ochronę i poprawę stanu środowiska kulturowego oraz do wdrożenia działań o charakterze edukacyjnym. Zamierzonym efektem realizacji zadań ujętych w Programie, poza zachowaniem i poprawą stanu środowiska kulturowego, ma być podniesienie świadomości obszaru powiatu koszalińskiego jako interesującego kulturowo i turystycznie miejsca.

Powiat koszaliński charakteryzuje się bardzo bogatym i wartościowym krajobrazem kulturowym. Zabytki położone na terenie powiatu, jak również zabytki ruchome znajdujące się na jego terenie, stanowią świadectwo historii i kultury lokalnej, regionalnej i narodowej. Troska o zabytki ma także wymiar gospodarczy dla regionu. Promocja miejscowych dóbr kultury z wykorzystaniem walorów krajobrazowych, przyrodniczych powiatu może przyczynić się do rozwoju lokalnej gospodarki.

Wśród najważniejszych zabytków dla powiatu koszalińskiego wskazano również obiekty z miasta Koszalina:

1. Święte Góry – Chełmska i Polanowska (w gm. Polanów), będące od czasów średniowiecza miejscami pielgrzymkowymi kultu maryjnego, położone przy Szlaku św. Jakuba do Composteli – Camino Polaco del Norte.
2. Linię kolejki wąskotorowej – z Koszalina do Rosnowa (gm. Manowo)

Oba obiekty (obszary) są typowane jako Parki Kulturowe, czyli formy ochrony krajobrazu dającą możliwość stworzenia odpowiednich warunków dla zachowania występujących na jego terenie wartości historyczno – kulturowych, wiążąc je z ochroną środowiska naturalnego.

W ramach poszczególnych priorytetów, kierunków działań i zadań należy wymienić, m.in.:

- udzielanie dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku położonym lub znajdującym się na terenie powiatu koszalińskiego
- pomoc w pozyskiwaniu środków oraz pomoc przy kompletowaniu dokumentów i składaniu wniosków o dofinansowanie prac przy zabytku,
- wspieranie rozwoju regionalnych muzeów, skansenów, itp.
- wspieranie organizacji lokalnych imprez kulturalnych poświęconych promocji dziedzictwa kulturowego danego regionu,

Nie sporządzono sprawozdań – w cyklu dwuletnim - z realizacji poprzedniego Programu.

Starostwo powiatowe w Koszalinie udzielało dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub znajdujących się w gminnej ewidencji zabytków, na podstawie zasad określonych w uchwale Nr XXXIII/301/17 Rady Powiatu w Koszalinie z dnia 21 grudnia 2017 roku,

4. CHARAKTERYSTYKA KRAJOBRAZU I DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOSZALIN

4.1. POŁOŻENIE MIASTA W REGIONIE

Koszalin jest to miasto na prawach powiatu¹³, położone w północno-wschodniej części województwa zachodniopomorskiego. Jest ważnym węzłem komunikacyjnym, w którym krzyżują się drogi krajowe: nr 6 - ze Szczecina do Gdańska i nr 11 - z Poznania do Kołobrzegu (obecnie w trakcie budowanych obwodnic) oraz linia kolejowa na trasie Gdynia – Szczecin.

Koszalin określany jest mianem stolicy Pomorza Środkowego, przy czym nie jest to kraina geograficzna lecz odniesienie do dawnego regionu administracyjnego, obejmującego obszar dwóch województw: koszalińskiego i słupskiego. To drugie co do wielkości miasto województwa, a także komplementarny - w stosunku do metropolii Szczecina - ośrodek obsługi regionu. Obecnie miasto ma powierzchnię 105,5 km² i liczy ok. 106 tys. mieszkańców¹⁴. O ile na przestrzeni ostatnich lat powiększono obszar miasta, a tyle odnotowano niewielki spadek liczby mieszkańców.

4.1a. Położenie geograficzne

Miasto ulokowane jest na Równinie Białogardzkiej, w sąsiedztwie Bałtyku¹⁵, u stóp Góry Chełmskiej (136 m n.p.m.) – najwyższego wzniesienia na Pobrzeżu Południowobałtyckim. Na wschód od miasta rozciąga się Równina Sławieńska, będąca częścią składową Pobrzeża Koszalińskiego. Przez miasto przepływa rzeka Dzierżęcinka uchodząca do jez. Jamno. W granicach administracyjnych leży także jez. Lubiatońskie.

Prawie 40% powierzchni miasta stanowią lasy, jest tu 7 parków, ponad 30 zieleńców, ponad 50 pomników przyrody. W granicach administracyjnych miasta znajdują się dwa rezerваты przyrody: glebowy Bielica i ornitologiczny jez. Lubiatońskie. Na uwagę zasługuje także kompleks lasu miejskiego w obrębie Góry Chełmskiej ze ścieżką edukacyjno-przyrodniczą.

Na najcenniejszych przyrodniczo terenach wokół Koszalina utworzono trzy obszary chronionego krajobrazu: Koszaliński Pas Nadmorski, Dolina Radwi oraz Okolice Polanowa.

¹³ Do 1998 r. Koszalin był miastem wojewódzkim, a obecnie posiada statut samodzielnego powiatu grodzkiego.

¹⁴ Stan na 30.06.2023 r.

¹⁵ Po przyłączeniu wsi Jamno i Łabusz północna granica miasta znajduje się na linii jez. Jamno, ok. 2 km od morza.

4.2. RYS HISTORYCZNY

Skrócone kalendarium przybliżające w syntetycznej formie dzieje Koszalina zostało opracowane na podstawie *Studium historyczno-urbanistycznego Koszalina*, Pracowni Konserwacji Zabytków „Arkona” Sp. z o.o., Kraków 2004 r., w którym zacytowano opracowanie autorskie Jerzego Kalickiego, zamieszczone w *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina. Studium wartości kulturowych. Warunki ochrony konserwatorskiej miasta Koszalina*, Koszalin 2000.

Autorzy GPOnZ dokonali aktualizacji na podstawie: „*Dzieje Koszalina. Tom I do 1945 roku*” pod red. naukową Radosława Gazińskiego i Edwarda Włodarczyka. Koszalin 2016, publikacji wydanej z okazji 750-lecia Miasta Koszalina pod patronatem Prezydenta Piotra Jedlińskiego oraz GPOnZ miasta Koszalina 2019-2023.

KALENDARIUM:

1214 r.	- najstarsza wzmianka źródłowa, w której znajduje się nazwa osady identyfikowanej z Koszalinem, kiedy to książę Bogustaw II nadaje <i>Cossalitz</i> (nieopodal Góry Chełmskiej) norbertanom z Białoboków pod Trzebiatowem; dokument podaje, że <i>Koszalice</i> (nazwa słowiańska, patronimiczna) są wsią, leżącą w kasztelani kołobrzesckiej koło Cholina (Golm - Góra Chełmska);
poł. XIII w.	- biskupi kamieńscy tworzą niezależne od władzy świeckiej terytorium z uprawnieniami władczyimi (swoiste dominium kościelne);
1263 r.	- źródła potwierdzają istnienie kaplicy pod wezwaniem Najświętszej Marii Panny na Górze Chełmskiej oraz proboszcza Mikołaja (po lokacji miasta został proboszczem w Koszalinie);
23.05.1266 r.	- Biskup kamieński Hermann von Gleichen (przebywający wówczas w Bukowie Morskim) nadał Koszalinowi prawa miejskie (lubeckie); miasto otrzymało 100 łanów ziemi i było drugim (po Kołobrzegu) ośrodkiem miejskim w dominium biskupim; dokument wymienia dwóch zasadźców-sołtysów: Marquarda i Hartmana; w następnych latach Koszalin uzyskał m.in. przywilej przemiatu zboża - w tym czasie liczba mieszkańców wynosiła już ponad 1000 osób, a miasto stawało się ważnym ośrodkiem handlowym południowego wybrzeża Bałtyku;
1274 r.	- pierwsza wzmianka o radzie mieszczan, co dowodzi powolnego procesu formowania się społeczności gminy;
05.06.1278 r.	- fundacja konwentu cysterek przez biskupa kamieńskiego Hermana von Gleichen; świątynia na Górze Chełmskiej utraciła rangę parafii stając się kaplicą;
09.02.1280 r.	- wystawienie pierwszego dokumentu w imieniu rajców i gminy miejskiej w Koszalinie;

- 1281 r. - pojawia się pierwsza wzmianka o koszalińskim ratuszu; ponowna w 1308 r.;
- 1288 r. - ustalono granice wsi: Gąski, Łekno, Mielno i Wierzchomino (w bezpośrednim sąsiedztwie patrymonium miejskiego), co wskazuje na znaczny stopień zaawansowania akcji kolonizacyjnej;
- 1291 r. - rozpoczęto budowę murów miejskich, wcześniej miasto otaczała drewniana palisada;
- 1294 r. - wzmiankowany pierwszy burmistrz Koszalina Jan de Nemiz; strukturę władz miejskich tworzyli rajcowie i wójt; liczba burmistrzów była zróżnicowana (w 1335 r. - było ich czterech);
- 1319 r. - wzmiankowano szpital św. Ducha;
- 1321 r. - Koszalin był gwarantem (wraz z Maszewem i Kołobrzegiem) porozumienia biskupa kamieńskiego Konrada IV z książętami Ottonem I, Warcisławem IV i Barnimem III;
- 1331 r. - biskup kamieński Friederich von Eickstedt nadaje miastu w wieczyste posiadanie wieś Jamno;
- 1333 r. - pierwsza wzmianka źródłowa o kościele Mariackim, powstałym w latach 1300-1333; rada miejska poświadcza także w 1333 r. akt fundacji ołtarza w kościele św. Jana przez Henryka Eventin. Początkowo kościołem parafialnym był budynek drewniany, z czasem zastąpiony przez budowlę murowaną. W literaturze przedmiotu wskazywano na 1333 rok jako *terminus ad quem* - wzniesienia murowanego kościoła w Koszalinie. Nie istnieją przesłanki, które uniemożliwiałyby datowanie początków jego budowy na schyłek XIII lub przełom XIII i XIV wieku¹⁶.
- 1353 r. - miasto kupuje jezioro Jamno z Unieściem i wsią Czajcze (wraz z dostępem do morza);
- 1356 r. - Biskup Jan potwierdził radzie miejskiej akt zakupu mierzei jamneńskiej, dającej miastu bezpośredni dostęp do morza, a tym samym możliwość prowadzenia handlu morskiego;
- 1383 r. - pierwsza wzmianka o szpitalu św. Gertrudy;
- 1386 r. - w związku miast hanzeatyckich Koszalin reprezentowany był przez Kołobrzeg. Koszalin, mimo iż był członkiem związku już w XIV wieku - ze względu na znaczny koszt uczestnictwa - dopiero po połowie XV wieku miał w Hanzie własnego przedstawiciela;
- 1427 r. - Koszalin (obok Białogardu, Darłowa, Gryfina, Kamienia, Kołobrzegu, Nowogardu, Sławna, Słupska, Trzebiatowa, i Wolina) przystąpił do związku miast mającego za zadanie wzajemną pomoc militarną (zapewnienie bezpiecznego przejazdu na drogach Pomorza Zachodniego); porozumienia kontynuowano w latach 1471 i 1481;

¹⁶ R. Simiński, *Czasy średniowiecza (1266-1523)*, w: *Dzieje Koszalina, T.I: do 1945 roku*, red. R. Gaziński, E. Włodarczyk, Koszalin 2016, s. 85.

- 1427 r. - wzniesiono kaplice: św. Jerzego - przed Bramą Nową i św. Mikołaja - przed Bramą Młyńską;
- 1440 r. - fundacja szpitala przez Otto Manowa (przy ul. Kleszej);
- 1446 r. - potyczka zbrojna z kołobrzeżanami pod Tatowem o prymat w handlu morskim - w wyniku wygranej Koszalin umocnił swoją pozycję gospodarczą;
- 1464 r. - rada miasta wykupiła za 1200 grzywien srebra wójtostwo, przejmując pełnię władzy; powstał sąd miejski, wójt stał się urzędnikiem miejskim oraz zatrudniono kata miejskiego;
- 1469 - 1475 - okres wzrostu znaczenia Koszalina;
- 1478 r. - miasto dostało się pod panowanie księcia Bogustawa X;
- 1480 r. - biskup kamieński Marinus z Fregano potwierdził miastu przywilej handlu morskiego;
- 28.10.1504 r. - wielki pożar niszczy niemal doszczętnie miasto wraz z ratuszem; ocalał tylko kościół Mariacki i nieliczne zabudowania;
- 1510 r. - biskup kamieński zakazuje kupcom koszalińskim prowadzenia handlu morskiego, pozostawiając jedynie możliwość transportu ryb na niewielkich statkach;
- 1519 r. - w kościele Mariackim zamontowano pierwsze organy;
- 16.07.1531 r. - wystąpienie kaznodziei luterańskiego Nicolasa Kleina z Lubeki staje się początkiem reformacji w Koszalinie;
- 1532 r. - rozwiązano konwent cysterek; w kolejnych latach część zabudowań klasztornych przeznaczono na przytułek dla ubogich; w tym samym roku w kościele mariackim zaczęła funkcjonować protestancka parafia;
- 1534 r. - sejm w Trzebiatowie wprowadził wyznanie luterańskie w księstwie zachodniopomorskim;
- 1535 r. - powstała pierwsza koszalińska szkoła miejska;
- 1555 r. - na wieży kościoła Mariackiego zamontowano zegar;
- 1555 r. - szkoła (przejęta przez protestantów) miała samodzielną siedzibę; jej rektorem był Joachim Casemer;
- 1572 r. - uchylono zakaz prowadzenia handlu morskiego;
- 1575 r. - książę biskup Jan Fryderyk gruntownie przebudował klasztor na zamek – siedzibę biskupów kamieńskich;
- 1590 r. - w mieście jest 375 domów mieszkalnych;
- pocz. XVII w. - koszalińskie cechy ufundowały oświetlenie kościoła Mariackiego (sześć żyrandoli);
- 1604 r. - browarnicy koszalińscy przekazali świątyni jako wotum tzw. koronę piwowarów – żyrandol „szeroki na 5 łokci, wysoki na sześć łokci, ważył 12 cetnarów i kosztował 226 talarów”¹⁷,

¹⁷ Ten unikatowy obiekt zaginął w trakcie działań II wojny światowej. W zbiorach Muzeum w Słupsku znajduje się żyrandol, którego forma i kształt jest identyczny jak zaginiony obiekt z katedry koszalińskiej. Obecnie prowadzona jest kwerenda archiwalno-muzealna w celu ustalenia pochodzenia tego eksponatu.

- 1610 r. - książę Franciszek założył w Koszalinie mennicę bijącą drobne monety;
- 27.02.1617 r. - kolejny pożar zniszczył szpital św. Ducha (nie odbudowano go);
- 1625 r. - kataster miejski podaje 448 zabudowanych działek; miasto liczy ok. 3000 mieszkańców;
- 1626 r. - Koszalin posiadał udziały ziemskie w 27 wsiach; pełną własnością było Jamno liczące wówczas 36 gospodarzy. We wsi był kościół z plebanią, 3 karczmy, 11 zagrodników;
- 1628 r. - miasto liczyło ok. 3000 mieszkańców;
- 1628 r. - podczas wojny 30-letniej wojska cesarskie nałożyły na miasto kontrybucję w wysokości 15 tys. guldenów; w latach 1628-1630 – ospa, dżuma, czerwonka znacznie uszczupliły populację miasta;
- 1639/1640 - w mieście było 211 pustych domów;
- 1659 r. - mieszkało tu zaledwie 80 osób; Koszalin został skrajnie wyniszczony w wyniku wojny trzydziestoletniej;
- 1653 r. - po pokoju westfalskim kończącym wojnę trzydziestoletnią (1618-1648) Koszalin dostał się pod panowanie elektorów brandenburskich (1653-1807);
- 1665 r. - podczas inspekcji miasta stwierdzono, że pozostało w nim 280 zamieszkałych domów, 61 zrujnowanych; w 1671 r. Koszalin liczył 1200 mieszkańców;
- 1713 r. - do miasta przybył garnizon pruski liczący ok. 1000 żołnierzy;
- 1717 r. - zniesiona została pańszczyzna we wsiach należących do miasta, a w zamian za to chłopcy mieli obowiązek płacić czynsz;
- 1718 r. - w obrębie murów miejskich znajdowało się 387 działek, w tym 105 niezabudowanych;
- 11.10.1718 r. - kolejny pożar pustoszy miasto; zniszczeniu ulega ratusz, pozostałości dawnego zamku, kościół zamkowy i ponad 300 domów; po odbudowie miasto uzyskało symetryczny układ ulic z podziałem na kwartały; miasto zyskało także przedmieścia poza murami; nowy ratusz wzniesiono w płd.-zach. części rynku;
- 16.07.1724 r. - odsłonięcie pomnika króla Fryderyka Wilhelma I, ufundowanego przez pomorskie stany krajowe na wniosek ministra Friedericha Wilhelma von Grumbkova - w podzięce za pomoc finansową przy odbudowie miasta;
- 1737 r. - budowa wodociągu (przy pomocy finansowej króla Fryderyka Wilhelma) doprowadzającego wodę do miasta z Góry Chełmskiej;
- 1739 r. - dwunastoosobową radę miejską zastąpiono czterema przedstawicielami wybranymi spośród miejscowych cechów, kupców i piwowarów. Władze miejskie składały się z dwóch burmistrzów i sześciu senatorów;

- 1749 r. - do Koszalina należały m.in.: Czajcze, Gorzebądz, Jamno, Kłos, Maszkowo, Mokre, Pątnowo, Podamirowo, Radomno, Szczegolino, Unieście i Wilkowo;
- 1760 r. - w czasie wojny siedmioletniej (1756-1763) wojska rosyjskie zajęły miasto rozpoczynając trwającą dwa lata okupację; z końcem wojny nastąpiło ożywienie gospodarcze;
- 1774 r. - Koszalin wraz z przedmieściami liczy 2869 mieszkańców;
- 1775 r. - zezwolono na odprawianie mszy rzymskokatolickich w kościele św. Mikołaja;
- 1784 r. - miasto miało oprócz budynków użyteczności publicznej 565 domów, z czego 482 w obrębie murów, a 83 a na przedmieściach. Liczyło 2869 mieszkańców;
- 1793 r. - w owym czasie miasto było liczącym się ośrodkiem produkcji włókienniczej;
- 1798 r. - w Koszalinie mieszkały 3392 osoby;
- 1807 r. - wojska napoleońskie zajęły miasto; nakładając kontyngenty i wysoką kontrybucję; w 1811 r. długi z tego tytułu wynosiły 35 tys. talarów;
- 1810 r. - założenie pierwszego cmentarza poza murami miasta;
- 1816 r. - Koszalin liczył 4636 mieszkańców;
- utworzenie z połączenia kilku prywatnych szkół 1 powszechnej szkoły elementarnej;
- Koszalin został stolicą rejencji, w skład której wchodziło 10 powiatów (Białogard, Bytów, Bobolice, Drawsko, Koszalin, Kołobrzeg, Miastko, Sławno, Słupsk, Świdwin);
- 1819 r. - otwarcie nowego cmentarza na terenach przy ul. Młyńskiej zakupionych przez Kościół Mariacki;
- 1825 r. - zaczął ukazywać się dziennik „Pommersches Volksblatt”, przekształcony później (w 1859 r.) w „Kösliner Zeitung”;
- ukończono gmach Królewskiego Sądu Krajowego i Miejskiego;
- 18.06.1827 r. - w miejscu rozebranego ratusza położono kamień węgielny pod budowę nowej siedziby władz;
- 1829 r. - na Górze Chełmskiej wzniesiono pomnik pamięci ofiar w wojnie przeciw Napoleonowi I (1813-1815);
- rozpoczęto budowę bitej drogi łączącej Koszalin ze Szczecinem i Gdańskiem;
- 1834 r. - uruchomiono wytwórnię papieru, która dała początek znacznemu rozwojowi przemysłowemu Koszalina;
- 1835 r. - powstał projekt i kosztorys budowy portu w Koszalinie, który miał wykorzystać naturalne połączenie Bałtyku z jeziorem Jamno i dalej kanałem prowadzić do wsi Skwierzynka, a stąd transport towarów miał się odbywać łądem. Idea portu nie została nigdy zrealizowana;
- 1849 r. - Koszalin liczył 8686 mieszkańców;

- 1859 r. - oddano do użytku pierwszy odcinek linii kolejowej łączącej Koszalin ze Stargardem. Dziesięć lat później kolej dojeżdżała już do Słupska; uruchomiono telegraf;
- 1857 r. - erygowano parafię katolicką, do Koszalina przybył kapłan misyjny z diecezji wrocławskiej Aleksander Pfeiffer;
- 03.12.1861 r. - wg spisu Koszalin liczył ponad 11 tysięcy mieszkańców; 35 publicznych budowli, w tym dwa kościoły ewangelickie, salę zgromadzeń katolików, synagogę, 5 budynków dla nauczania, 6 budynków dla ubogich, chorych, w tym przytułki, 4 budynki administracji państwowej, 10 budynków miejscowej policji i miejscowej administracji i 6 budynków o charakterze militarnym; w mieście były 2222 budynki prywatne w tym 882 mieszkalne;
- 1 862 r. - uruchomiono gazownię miejską; w 1885 r. zainstalowano pierwszą centralę telefoniczną; liczba mieszkańców wzrosła do ponad 17 tysięcy;
- 1888 r. - na Górze Chełmskiej wzniesiono wieżę widokową;
- 1898 r. - uruchomiono kolej wąskotorową do Polanowa;
- 1895 r. - w mieście mieszkało 214 Żydów;
- 1900 r. - liczba katolików wzrosła do 597 osób;
- 1910 r. - do miasta dotarł prąd elektryczny z parowej elektrowni w Białogardzie; liczba mieszkańców wzrosła do 23 327 osób;
- 1913 r. - zakończono budowę (trwającą trzy lata) kanalizację centrum miasta; oddano do użytku szpital miejskiego (najlepiej wyposażona wówczas placówka na Pomorzu);
- 1914 r. - oddano do użytku nowy dworzec kolejowy; w okresie I wojny światowej miasta przeżywało upadek ekonomiczny;
- 1928 r. - ukończono budowę szpitala gruźliczego przy dzisiejszej ul. Słonecznej;
- 1929 r. - muzeum miejskie otrzymało sale ekspozycyjne w budynku przy dzisiejszej ulicy Marszałka Józefa Piłsudskiego - na wystawie prezentowano zabytki archeologiczne, etnograficzne oraz okazy przyrodnicze;
- 1930 r. - Koszalin liczył 30 289 mieszkańców;
- 1934 r. - zakończono urządzenie parku miejskiego po wschodniej stronie starego miasta, oddając do użytku tzw. Staw Zamkowy;
- 1939-1945 r. - Koszalin leżący w sporej odległości od dużych ośrodków przemysłowych, uniknął bombardowań; do miasta przywożono znaczne grupy jeńców - najliczniejsi byli Polacy (jeńcy z kampanii wrześniowej, robotnicy przymusowi, powstańcy warszawscy), a mniejsze skupiska tworzyli Belgowie, Białorusini, Czesi, Francuzi, Holendrzy i Włosi, a także tworzone obozy pracy (np. przy fabryce papieru (ok. 100 Polek i Rosjanek);
- 03.03.1945 r. - radzieckie wojska pancerne dotarły do Koszalina -tego samego dnia zajęły Sianów i doszły do Bałtyku w rejonie Łazów; dzień

- później czołgi wjechały na dzisiejszą ulicę Zwycięstwa;
podpalanie zabudowy centrum - stare Miasto zostało zniszczone w ok. 70%;
- 31.12. 1945 r. - miasto liczyło 21 887 mieszkańców, w tym ok. 15 000 osadników polskich;
- 1947 r. - miasto opuściły ostatnie wojskowe jednostki radzieckie, a także zakończono przesiedlanie na zachód ludności niemieckiej przebywającej w mieście;
- 1948 r. - podjęto planowe odgruzowywanie zniszczonego śródmieścia - na uporządkowanych kwartałach urządzano zieleńce;
- 28.06.1950 r. - ustawa sejmowa na mocy, której Koszalin otrzymał status miasta wojewódzkiego;
- 1951-1952 r. - opracowano pierwszą koncepcję odbudowy starego miasta, zakładającą odtworzenie dawnego układu i formy zabudowy, ale na jej podstawie zrealizowano jedynie fragment w rejonie rynku (zrezygnowano z niej w 1953 r.);
- 1953-1954 r. - opracowano drugą koncepcję odbudowy starego miasta zakładającą „zintegrowanie historycznych układów urbanistycznych ze współczesną formą architektury”;
- 1954 –1955 r. - początek odbudowy zespołu staromiejskiego (proj. W. Adamczyk, W. Furmańczyk, M. Janowski, W. Jarzynka, L. Kotowski, M. Prauziński, J. Karwowski, R. Cerebież-Tarabicki, R. Wróblewski, konsultant historyczny W. Soroka);
- 16.01.1954 r. - otwarcie Bałtyckiego Teatru Dramatycznego;
- 1955 r. - Koszalin miał 37 514 mieszkańców;
- 1958-1962 - budowa ratusza przy pn. pierzei rynku wg proj. Wł. Michałowskiego;
- 1959 r. - powstało Stowarzyszenie Teatru „Dialog”, mające swą siedzibę w „Domku Kąta”; Koszalin liczył 44 493 mieszkańców;
- 1961 r. - budowa domu handlowego „Saturn” przy ul. Zwycięstwa w sąsiedztwie katedry; na Górze Chełmskiej odbudowano (dziś już nieistniejącą) restaurację, schronisko i pierwszy koszaliński amfiteatr;
- 05.12.1962 r. - oddanie do użytku nowego ratusza;
- 15.05.1964 r. - powołanie Koszalińskiego Towarzystwa Społeczno-Kulturalnego;
- 1968 r. - uroczysta inauguracja pierwszego roku akademickiego w Wyższej Szkole Inżynierskiej (od 1996 roku Politechnika Koszalińska);
- 1972 r. - Koszalin stał się siedzibą nowo utworzonej diecezji koszalińsko-kołobrzeskiej;
- 1980 r. - Koszalin liczył 93 460 mieszkańców;
- 1988 r. - poszerzono granice administracyjne miasta - powierzchnia Koszalina wzrosła o ponad jedną czwartą;

- 1991 r. - Koszalin gościł papieża Jana Pawła II, który podczas dwudniowej wizyty poświęcił Wyższe Seminarium Duchowne i kaplicę Matki Boskiej Trzykroć Przedziwnej na Górze Chełmskiej;
- 1993 r. - Koszalin miał 111 140 mieszkańców;
- 01.01.2010 r. - do Koszalina przyłączono dwie wsie Jamno i Łabusz, będące historyczną spuścizną dziedzictwa kultury jamneńskie.
- 01.01.2023 r. - do Koszalina przyłączono część sołectwa Stare Bielice (gm. Biesiekierz) i Kretomino (gm. Manowo).

4.3. MIASTO KOSZALIN – ZASADNICZE ELEMENTY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Dziedzictwo archeologiczne¹⁸

Województwo zachodniopomorskie posiada kompletną ewidencję archeologiczną (w tym Archeologiczne Zdjęcie Polski – AZP)¹⁹. Do 2022 roku, w granicach administracyjnych miasta Koszalina znajdowało się **149 stanowisk zabytków archeologicznych**, które ujęte są w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków i włączone do Gminnej Ewidencji Zabytków. Należy jednakże pamiętać, że wiele obszarów w granicach administracyjnych miasta zabudowano przed podjęciem badań AZP.

Do **rejestru zabytków** wpisane są:

- szczyt Góry Chełmskiej zwany Krzyżanką (nr 1204/1986)
- oraz ściste śródmieście Koszalina (nr 6/1953 r.) - jako teren Starego Miasta (w tym warstwa archeologiczna) - w ramach średniowiecznych murów obronnych wraz z otaczającymi je pasami zieleni), które podlegają prawnej ochronie konserwatorsko-archeologicznej.

Najstarsze ślady osadnicze odnalezione na obszarze dzisiejszego Koszalina wiążą się z okresem późnego neolitu - kultury pucharów lejkowatych i amfor kulistych. Grupę wschodnio-pomorską kultury łużyckiej reprezentują cmentarzyska i osady w rejonie śródmieścia, na Górze Chełmskiej oraz w Rokosowie, Dzierżęcinie i Lubiawie. Na okres wpływów rzymskich (do IV w. n.e.) datowane są punkty osadnicze w Lubiawie i Wilkowie.

Najliczniej wokół miasta zlokalizowane jest osadnictwo wczesnośredniowieczne i średniowieczne.

Obszar Góry Chełmskiej to m.in. prawnie chronione cmentarzysko kultury pomorskiej z okresu lateńskiego; osada i miejsce kultu wczesnośredniowiecznego z IX-XII

¹⁸ Prof. Marian Rębkowski przedstawił szczegółową analizę zasobu archeologicznego miasta w publikacji: *Dzieje Koszalina. Tom I do 1945 roku*, pod. red. R. Gaziński, E. Włodarczyk, Koszalin 2016.

¹⁹ Inwentaryzacja AZP (od 1978 r.) opiera się na jednolitych zasadach penetracji terenowej (powierzchniowej) i dokumentacji odkrytych obiektów. Obszar Polski podzielony został na 8.000 tzw. „Obszarów AZP” o wymiarach 5 x 7 km, stanowiących pojedyncze (sztucznie wydzielone) jednostki badawcze. Obecne (dane z 2014 r. ze „Studium uwarunkowań...”) granice administracyjne miasta Koszalina zajmują 8 takich obszarów (niektóre tylko fragmentarycznie).

wieku. Z tego terenu pochodzą także znaleziska pradziejowe, np.: ostrze siekiery krzemiennej, zapinka z epoki kultury łużyckiej.

Osadnictwo średniowieczne rozwijało się przede wszystkim przy głównym trakcie komunikacyjnych, łączącym dzisiejsze Pomorze Zachodnie z Pomorzem Gdańskim. Szczególne znaczenie posiadało miejsce kultu na Górze Chełmskiej. W wiekach VIII-XII - pogańskiego, od XIII wieku chrześcijańskiego, związanego z kultem maryjnym. Jak pisze prof. Marian Rębkowski:

"Powyższa ocena znalezisk pozwala stwierdzić, że źródła odkryte podczas badań archeologicznych nie dostarczyły zatem jakichkolwiek przesłanek potwierdzających hipotezę o istnieniu na Górze Chełmskiej miejsca pogańskiego kultu. Oczywiście nie można wykluczać istnienia takowego, ale wymagałoby to udowodnienia podczas kolejnych badań. W świetle wyników dotychczasowych wykopalisk możemy natomiast przyjąć, że gdzieś na przełomie XI i XII wieku powstała na Górze Chełmskiej słowiańska osada, której wielkość nie jest nam znana ze względu na ograniczony zasięg dotychczasowych wykopalisk. Musiała ona być jednak znaczącym skupiskiem ludności i ważnym punktem osadniczym, a może też i gospodarczym, skoro wedle wszelkiego prawdopodobieństwa już w pierwszej połowie XIII wieku wzniesiono w jej obrębie kościół, na co dowodem jest chronologia początków cmentarza, a co pośrednio poświadczą także dokument z 1263 roku, w którym wymieniony został Mikołaj, pleban in Golme"²⁰.

Na obszarze historycznego młyna miejskiego (Kretomino-Młynary) odkryto skarb monet arabskich z okresu wczesnego średniowiecza. Wymienić można także dwa cmentarzyska kultury łużyckiej z epoki brązu (Dzierżęcino).

Zasadnicze badania AZP obszarów leżących w granicach miasta prowadzone były w latach 80. XX wieku i w zasadzie nie były od tego czasu weryfikowane²¹. Nie jest znany stan zachowania poszczególnych stanowisk, a stanowiska powierzchniowe są już w większości zniszczone. Z kolei stanowiska niezniszczone są chronione grubą warstwą humusu lub osadów są niewidoczne z powierzchni. Sporadycznie prowadzone prace archeologiczne i są związane z nadzorami przy różnorodnych inwestycjach ziemnych, co regulują stosowne przepisy prawa w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003 r. Aby tego typu zabytki nie ulegały zniszczeniu konieczne są działania na rzecz świadomości społecznej np. poprzez informacje prasowe, wykorzystanie strony www. urzędu miasta Koszalin, wystawy, prelekcje i lekcje muzealne (prowadzone przez specjalistów z Muzeum w Koszalinie).

Rozwój układu przestrzennego

Rozwój przestrzenny Koszalina obejmuje okres od lokacji w 1266 roku po czasy współczesne, tj. do 2023 roku (przyłączenie dwóch sołectw z sąsiednich gmin – Kretomina i części Starych Bielic).

Koszalin na przestrzeni dziejów – jak wynika z wcześniejszego kalendarium – ulegał wielokrotnie niemal całkowitemu zniszczeniu. Głównym czynnikiem destrukcyjnym były

²⁰ M. Rębkowski, *Dzieje Koszalina*, op. cit., s. 53.

²¹ Na podstawie zasad ochrony zabytków archeologicznych w ochronie zabytków archeologicznych w Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina – 2014.

pożary (1506, 1718) oraz działania wojenne – przede wszystkim w 1945 roku, kiedy to w wyniku podpałów przez wojska rosyjskie zniszczeniu uległa (w 70 %) struktura średniowiecznego układu urbanistycznego. W latach 70. XX wieku wyburzano i przekształcano całe ciągi historycznej zabudowy, przygotowując teren pod budownictwo wielkopłytowe.

Przedkolacyjna historia Koszalina jest problematyczna, ponieważ pozostaje kwestia lokalizacji domniemanego grodu koszalińskiego²². Autorzy historycznych opracowań są zgodni, że ani gród ani wieś nie były zlokalizowane na obszarze późniejszego miasta.

Oznacza to, że Koszalin został założony na tzw. surowym korzeniu.

Lokacji miasta – na prawie lubeckim - dokonał 23 maja 1266 roku, w klasztorze cystersów w Bukowie Morskim, biskup kamieński Herman von Gleichen. Uposażenie stanowiło 100 łanów ziemi i 10 łanów Lasu Bukowego²³. Źródła wymieniają jako zasadźców dwóch kolonistów niemieckich: Marquarda i Hartmana (otrzymali po 30 łanów i prawo budowy młyna).

Miasto powstało w rozwidleniu rzeki Dzierżęcinki, na lekkim wzniesieniu. Kompozycja przestrzenna o charakterystycznej, szachownicowej siatce ulic, centralnym (prostokątnym) rynkiem. Kolejne przekształcenia pozostają może nie tyle w sferze domysłów, co raczej zależą od wyników badań archeologicznych, bowiem dopiero z 1756 roku pochodzi pierwszy przekaz planistyczny miasta. Na początku XIV wieku pierwotną, drewnianą palisadę zastąpiły mury obronne, z trzema bramami (w osiach głównych traktów komunikacyjnych). Pierwotna zabudowa mieszkalna była przypuszczalnie drewniana.

Kościół farny p.w. Najświętszej Maryi (ob. katedra Niepokalanego Poczęcia NMP) to XIV-wieczna świątynia, ceglana, w formie trójnawowej bazyliki, stanowi typowy przykład pomorskiej architektury gotyckiej. Mimo nawarstwień (przebudowy w l. 40. XIX wieku i na pocz. XX wieku) obiekt zachował oryginalne cechy stylowe. Katedra stanowi dominantę historyczną Koszalina i najcenniejszy element materialnego dziedzictwa kulturowego.

Do czasów współczesnych zachował się klasztor cysterek (obecnie cerkiew prawosławna), wzniesiony w l. 70. XIII wieku i ulokowany w płn.-wschodniej części starego miasta (ob. ul. Mickiewicza). Mimo licznych ingerencji budowlanych zachowały się pierwotne mury obwodowe dwupoziomowego kościoła oraz odkryte w ostatnim czasie podczas badań archeologicznych fundamenty prezbiterium i pierwotnego ołtarza. To najstarszy zabytek architektury na terenie Koszalina.

Pierwszy ratusz jest wzmiankowany w l. 80. XIII wieku, następny w 1308 roku - zlokalizowany w obrębie rynku; obiekt spłonął w 1504 roku.

---

²² Porównaj D. Szewczyk, *Koszalin od średniowiecza do współczesności. Informator wystawy*. Muzeum w Koszalinie, s. 2003 oraz M. Rębkowski, *Dzieje Koszalina*, op. cit.

²³ *Studium historyczne ...*, dz. cyt., s. 10. W owym czasie najbardziej rozpowszechnione miary powierzchni to: łan flamandzki (od 16,7 do 17,5 ha) i łan frankoński (od 22,6 do 25,8 ha).

Wśród budowli miejskich wymienia się również 3 szpitale (kaplice szpitalne); najstarszy św. Ducha z 1319 roku (w obrębie murów miejskich). Dwa pozostałe ulokowane poza bramami miasta. Nie zachowały się do czasów współczesnych.

Obiektem o szczególnym znaczeniu i wartości zabytkowej jest kaplica św. Gertrudy (pierwotnie cmentarna). Murowana, na planie ośmiobocznym budowla z czytelnymi nawiązaniem do gotyku skandynawskiego.

Nierozstrzygnięta pozostaje historia kościół na Górze Chełmskiej, nie ma pewności, czy budowa rozpoczęta po 1431 roku została kiedykolwiek ukończona; zachował się jedynie fragment fundamentów z filarami.

Areał gruntów miejskich powiększano stopniowo o koleje nadania (lokacje) wsi: (Rokosowo, Dzierżęcino, Lubiato, Raduszka); rozwijała się sieć drożna.

Wyraźną cezurą w dziejach Koszalina jest wielki pożar w 1504 roku, podczas którego zniszczeniu uległa większość średniowiecznej zabudowy miasta.

Odbudowa przebiegała stopniowo; wzniesiono nowy ratusz (rozbudowując go pod koniec XVII wieku). Po sekularyzacji dóbr klasztornych, na miejscu zrujnowanych budynków, książę biskup Jan Fryderyk od 1568 do 1575 gruntownie przebudował go na zamek – siedzibę biskupów kamieńskich. Dalsza rozbudowa założenia nastąpiła w 1582 r. i była dziełem księcia biskupa Kazimierza VI. Oprócz komnat reprezentacyjnych były tam także pomieszczenia dla biskupiego wójty, zarządcy domeny, kancelarie i kuchnia. Był to okazały kompleks z kościołem i ogrodami. Jego ikonograficzne wyobrażenie znalazło się na mapie Pomorza E. Lubinusa z 1618 roku.

XVII wiek to rozwój przedmieść Koszalina, w tym rzemieślniczego za bramą Młyńską z młynami wodnymi, kuźnicą miedzi, foluszami i tartakiem. Powstało wiele miejskich folwarków (np. Wilkowo, Sarzyno).

Wojna trzydziestoletnia (1618-1648) spowodowała szczególnie dotkliwe straty w mieście; podobnie jak na całym Pomorzu. Pauperyzacja mieszczaństwa skutkowałą m.in. prowizorycznym charakterem odbudowy (patrz kalendarium). Jeszcze w 1718 roku sto parcel w granicach murów miejskich pozostawało pustych. Późniejsze zniszczenia i zmiany sprawiły, że jednym ze znaczących elementów architektury miasta - pochodzącym w części z okresu średniowiecznego - pozostał do dziś kościół zamkowy, choć i jego forma uległa w XIX i XX wieku znacznym przekształceniom.

Kolejny pożar (17 października 1718 r.) odcisnął prawdopodobnie największe piętno na rozwoju przestrzennym układu urbanistycznego Koszalina. Spłonęło ok. 300 domów; ocalał kościół Najświętszej Marii Panny oraz część zabudowy wzdłuż murów obronnych.

Podjęta w następnych latach odbudowa wzorowała się na średniowiecznej siatce ulic miasta lokacyjnego, z pewnymi wszakże modyfikacjami. Powiększono rynek i część ulic. Zmiany te widać na planie z 1765 roku. Miasto nadal nie posiadało wschodniej osi wylotowej. W zasadniczy sposób zmienił się charakter zabudowy. Pierzeje rynku i ulic okalających charakteryzują się zwartą zabudową. Czytelne są nawiązania do barokowych koncepcji urbanistycznych. Pozostałości XVI-wiecznego ratusza rozebrano, nowy wzniesiono w pierzei południowej. Centralnym elementem układu staromiejskiego stał się barokowy pomnik Fryderyka Wilhelma I, wzniesiony w 1724 roku, wg projektu Filipa Gerlacha z Berlina.

Do odbudowy miasta użyto m.in. cegły pochodzącej z częściowej rozbiórki murów i bram miejskich. Przebudową objęto także rezydencję zamkową. W 1720 roku wzniesiono siedzibę sądu nadwornego. Powstała (1734-1737) siedziba fundacji Schwedera (założona w 1724 r.) zlokalizowana naprzeciwko katedry.

W latach 30. XVIII wieku na przedmieściu za bramą Młyńską rozebrano kaplicę św. Jakuba (uzyskany materiał zużyto do restauracji kaplicy św. Gertrudy). Większość przedmieść została zniszczona w 1760 roku (podczas wojny siedmioletniej 1756-1763), podczas oblężenia Koszalina przez wojska rosyjskie.

W drugiej połowie XVIII wieku powstały w Koszalinie i jego najbliższych okolicach pierwsze manufaktury, rozpoczynające erę przemysłową (1764 r. papiernia na Górze Chełmskiej). Rozwój gospodarczy wpłynął istotnie na ewolucję układu urbanistycznego w XIX i XX wieku. W 1816 roku miasto zostało podniesione do rangi siedziby rejencji.

Początek XIX wieku to m.in. rozbiórka murów i bram miejskich (bramę Nową rozebrano w 1819 r., Wysoką - w 1867 r., a Młyńską wraz z ostatnimi pozostałościami murów, z wyjątkiem fragmentów zachowanych do dziś - w 1872 r.), niwelowanie wałów ziemnych i zasypywanie fos. Jako główny obszar rozbudowy wybrano teren po wschodniej stronie starego miasta, wytyczając główną oś komunikacyjną (wschodnia oś wylotowa).

Kompozycji nowego układu dopełniał wpisany między obie ulice prostokątny plac o proporcjach zbliżonych do kwadratu (obecny pl. Wolności) i poprowadzona na wschód od niego, łącząca główne kierunki przecznica. Zabudowę lokowano początkowo wzdłuż zachodniej, południowej i wschodniej pierzei placu oraz w jego sąsiedztwie. Nowe przedmieście nazwano imieniem Fryderyka Wilhelma III, który na jego budowę udzielił zapomogi. Z zabudowy z tego okresu zachowały się dwa domy po obu stronach południowej części placu, przebudowane w późniejszych okresach.

Po zachodniej stronie miasta, w rejonie dzisiejszej ul. Grunwaldzkiej, założono plac ćwiczeń dla wojska oraz ogrody. Dalej na zachód wykształciło się przedmieście przemysłowo-usługowe. Na ówczesnych peryferiach miasta, przy skrzyżowaniu ob. ul. Zwycięstwa i Armii Krajowej, wzniesiono w latach 60. XIX wieku (zachowany do dziś) zespół dwóch budynków Urzędu Powiatowego (klasycystyczno-neorenesansowe z elementami Rundbogenstil) przypisywane tzw. tradycji schinklowskiej²⁴.

Związki Karla Friedricha Schinkla z Koszalinem nie ograniczają się do wspomnianego wyżej wpływu stylistycznego. W początkowym okresie omawianej fazy zaprojektował on pomnik koszalińskich ofiar wojny z Napoleonem. Wersja w formie krzyża na ośmiobocznym kamiennym cokole, odsłonięta w 1829 r. na szczycie Góry Chełmskiej, odbiegała znacznie od pierwotnego projektu.

Po 1817 roku na splantowanych terenach historycznych murów i fortyfikacji powstały zespoły zieleni parkowej; promenady. Do kompozycji przestrzennej włączono dawny staw młyński. W 1836 roku założono Związek Upiększania Miasta, zajmujący się głównie zagospodarowaniem parku miejskiego, ogrodu Strzeleckiego etc. Założenie

²⁴ K.F. Schinkel zaprojektował dla miasta pomnik ofiar wojny z Napoleonem. Odsłonięty w 1829 r. monument na tyle odbiegał od oryginalnego projektu, że autorstwo wybitnego architekta wydaje się problematyczne.

parkowe powstało także w okolicach dzisiejszego placu Wolności. Powstawały nowe nekropolie (w tym cmentarz żydowski).

W obrębie historycznego układu urbanistycznego zbudowano w 1825 roku gmach Królewskiego Sądu Krajowego i Miejskiego²⁵; ob. Urząd Miejski przy ul. Adama Mickiewicza 26. Ten klasycystyczny, dwukondygnacyjny obiekt, nakryty dachem dwuspadowym, należy do najcenniejszych zabytków architektury Koszalina²⁶. Z lat 60. XIX wieku pochodzi późnoklasycystyczna szkoła miejska, ob. zespół szkół przy ul. Bolesława Krzywoustego. Przy rynku rozebrano i odbudowano, w tym samym miejscu, ratusz – obecnie niezachowany.

Największej transformacji podlegała zabudowa mieszkalna, pojawiły się okazałe, dwukondygnacyjne kamienice, o rozbudowanych bryłach i dekoracyjnych elewacjach. Rozbudowano sieć dróg ponadlokalnych (1829-1835), w tym odcinek szosy Szczecin – Gdańsk. W latach 1854-1856 zbudowano drogę do Bobolic, w latach 1860-1863 do Polanowa, a w latach 1860-1864 do Kołobrzegu.

W 1859 roku powstała linia kolejowa do Stargardu; w 1869 r. - do Słupska, w 1870 r. - do Gdańska. Tory poprowadzono po zachodniej stronie miasta. Pierwszy dworzec nie zachował się do czasów współczesnych. W pobliżu kolei rozwinęła się dzielnica przemysłowa Koszalina (m.in. papiernia, odlewnia żelaza).

W okresie od 4 ćwierci XIX wieku do końca I wojny światowej w Koszalinie następuje intensywny rozwój przedmieść, dzielnicy przemysłowej. Z tego okresu zachowały się znaczące komponenty zabudowy miejskiej.

Zabudowa mieszkalna śródmieścia składała się głównie z kamienic czynszowych, tworzących na ogół zwarte odcinki pierzei, rozwijała się wzdłuż historycznych osi komunikacyjnych.

Na początku XX wieku zbudowano ciągi uliczne po południowo-zachodniej i południowej stronie starego miasta. Nowe ulice powstawały w ramach adaptacji istniejących wcześniej dróg.

Równoległe do urbanizacji terenów przedmieść postępował proces wymiany zabudowy na terenie starego miasta.

Standard powstającej zabudowy różnił się w zależności od dzielnicy, choć różnice tego typu występowały także w ramach poszczególnych odcinków pierzei. Najbardziej reprezentacyjny charakter uzyskała zabudowa na terenie przedmieścia Fryderyka Wilhelma III. Tu zlokalizowano okazałe gmachy użyteczności publicznej, ciągi kamienic i zabudowę willową.

W obiektach mieszkalnych stosowano elementy historyzmu w opracowaniach elewacji (klasycyzm, neorenesans, sporadycznie neogotyki). Na szczególną uwagę zasługuje eklektyczny tzw. Pałac Młynarzy (obecnie siedziba muzeum), obecnie cenna dominanta urbanistyczna i historyczna Koszalina.

Secesja pojawia się na początku XX wieku, stosunkowo sporadycznie i zawsze w połączeniu z innymi cechami stylowymi. Licznie występują natomiast różne odmiany modernizmu, który odegrał w architekturze koszalińskiej bardzo znaczącą

²⁵ J. E. Benno, *Die Geschichte der Stadt Coeslin*, Cöslin 1840, s. 253.

²⁶ J. Kalicki, *Studium historyczno-urbanistycznego Koszalina*, Pracownia Konserwacji Zabytków „Arkona” Sp. z o.o., Kraków 2004 r., s. 32.

rolę. Najcenniejsze przykłady kamienic modernistycznych powstały przy obecnych ulicach Matejki i Wyspiańskiego, gdzie tworzą jednolicie skomponowane odcinki pierzei, Jana z Kolna i Dworcowej. Spośród najciekawszych willi modernistycznych należy wymienić budynek przy ul. Szczecińskiej 1.

W kategorii gmachów użyteczności publicznej dominowały budynki o ceglanych elewacjach – neogotyckie i utrzymane w różnych formach ceglanego historyzmu. Wśród neogotyckich za najwybitniejszy należy uznać gmach poczty przy obecnej ul. Andersa 22 z 1884 r.; Szpital Miejski z lat 70. XIX wieku, przy obecnej ul. Szpitalnej; gmachy szkolne (l. 70-90 XIX w.). Wyróżnia się zwłaszcza zespół dawnej Szkoły Kadetów z 1890 roku (obecnie Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej) przy dzisiejszej ul. Piłsudskiego 92-94. Nawiązaniem neorenesansowymi odznacza się, zbudowany w 1900 roku gmach fundacji Karkutscha (ob. budynek Policji przy ul. Krakusa i Wandy).

Pod koniec XIX wieku powstały dwa, charakterystyczne obiekty ceglane. Były to: wieża widokowa (1888 r.) - dominanta w panoramie miasta oraz wieża wodociągowa (1898 r.). Na początku XX wieku wytyczono na Górze Chełmskiej, funkcjonujące do dziś, trasy turystyczne. Po płn.-zachodniej stronie szczytu założono stadion sportowy.

Za najwybitniejszy, ale nienależący do grupy ceglanego historyzmu, należy uznać neobarokowy budynek Rejencji, wzniesiony na przelomie XIX i XX wieku, przy dzisiejszej ul. Andersa.

W duchu modernizmu zbudowano m.in.: gmach liceum przy obecnej ul. Komisji Edukacji Narodowej 1, szkołę przy ul. Jedności 5, a także zabudowania szpitala przy ul. Chałubińskiego 1 (ob. częściowo zdewaloryzowane) oraz zespół koszarowy przy ul. Zwycięstwa i 4 Marca (rozbudowany w latach międzywojennych).

Obiekty sakralne z tego okresu to: neogotycki kościół p.w. św. Józefa (1869-1870) - według projektu Krügera; modernistyczno-klasycyzujący zbór ewangelicki przy dzisiejszej ul. Skłodowskiej-Curie z 1906 roku (obecnie siedziba teatru) oraz niezachowana synagoga, zbudowana w 1885 roku i ulokowana po północnej stronie dzisiejszej ul. Szpitalnej (obecnie teren parku), wnosząca do architektury Koszalina odrębny akcent historyzmu w wersji orientalizującej²⁷.

W drugiej połowie lat 80. XIX wieku, na południowym obrzeżu przedmieścia Fryderyka Wilhelma III, między obecnymi ulicami Wojska Polskiego, Piaskową i Racławicką, założono nowy cmentarz żydowski (obecnie teren ten zajmuje Politechnika Koszalińska). Z tego czasu pochodzi także cmentarz katolicki przy ul. Gnieźnieńskiej.

W okresie międzywojennym następuje dalszy rozwój przestrzenny Koszalina, wytyczane są nowe ulice i kwartały. Zespoły zabudowy sytuowano także wzdłuż historycznych ciągów drożnych na zasadzie kontynuacji dotychczasowych kierunków rozwoju.

W budownictwie mieszkaniowym tej fazy zanika w zasadzie typ zwartej pierzei utworzonej przez kamienice czynszowe. Pojawiają się wolnostojące bloki mieszkalne oraz domy jedno- lub kilkurodzinne, tworzące jednoosiowe ciągi uliczne lub bardziej

²⁷ Patrz *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina*, Koszalin 2010 (aktualizacja 2014).

rozbudowane zespoły osiedlowe²⁸. W większości należały one do kategorii niedrogiego budownictwa socjalnego. Szczególną rolę odgrywał tu ruch spółdzielczy (powstały np. spółdzielnie mieszkaniowe pracowników poczty, urzędników, pracowników fabryki papieru, inwalidów wojennych etc.).

Pod względem stylistycznym niemal cała zabudowa mieszkalna tej fazy mieści się w ramach różnych odmian późnego modernizmu. W latach 30. XX wieku formy ulegają uproszczeniu, następuje redukcja detalu. W wielu budynkach mieszkalnych z tej dekady pojawiają się elementy funkcjonalizmu.

W latach 20. XX wieku powstał modernistyczny budynek straży pożarnej (ob. ul. Kazimierza Wielkiego), jeden z cenniejszych zabytków miasta. Ciekawym przykładem modernizmu nacechowanego elementami art deco i ekspresjonizmu (zaostrzone łuki arkad galerii frontowej) jest budynek główny szpitala gruźliczego na stoku Góry Chełmskiej, przy dzisiejszej ul. Słonecznej. Znakomity przykład funkcjonalizmu stanowi trójskrzydłowy gmach sądu ukończony w 1931 roku (ob. ul. Waryńskiego). Do czasów współczesnych zachował się gmach Banku Pomorskiego z lat 1935-1938, budynek tzw. Nowej Rejencji z l. 1937-39, uważany za jeden z najwybitniejszych budynków w mieście.

Z obiektów sakralnych powstałych w tym okresie zachował się budynek kościoła nowoapostolskiego (ob. ul. Podgrodzie), który obecnie pełni funkcje restauracji. U zbiegu obecnych ulic Zwycięstwa, Piłsudskiego i Pileckiego ulokowany był skromny, późnomodernistyczny kościół metodystów; obecnie wyburzony.

Najcenniejszym obiektem przemysłowym z tego okresu jest wieża ciśnień na terenie fabryki papieru przy obecnej ul. Franciszkańskiej, z elementami stylu art deco.

W latach 30. XX wieku zmienił się wygląd dzisiejszego placu Wolności. Usunięto pomnik poległych w wojnie 1870 roku i część zieleni, by poprowadzić jezdnię.

W okresie międzywojennym trwały prace nad urządzaniem parków po ptn.-wschodniej, wschodniej i pld.-wschodniej stronie starego miasta. W 1934 roku oddano do użytku przeregulowany tzw. Staw Zamkowy²⁹ (dawny staw młyński – por. faza I). Nowym założeniem był niewielki Park Różany, usytuowany między obecnymi ulicami Piłsudskiego, Mireckiego i Sportową.

W latach 30. XX wieku, na prawym brzegu Dzierżęcinki, po pld.-wschodniej stronie starego miasta (między korytem rzeki a dzisiejszą ul. Racławicką) założono stadion sportowy - funkcjonujący do dziś. W pewnym sensie stanowiło to nawiązanie do tradycji miejsca o charakterze sportowo-rekreacyjnym; w drugiej połowie XIX wieku usytuowany był w tym rejonie zakład kąpielowy.

W 1938 roku zburzono synagogę.

4 marca 1945 roku Koszalin został zdobyty przez wojska radzieckie. W wyniku umyślnego podpalenia przez zwycięską armię, na obszarze starego miasta, zniszczeniu uległo około 70% zabudowy. Ocalały katedra i kościół św. Józefa oraz położone w ich rejonie kwartały między dzisiejszymi ulicami 1 Maja i Bolesława Krzywoustego, gmach sądu i dawny kościół zamkowy, zabudowania dawnej wędzarni Waldemanna i sąsiednie kamienice przy dzisiejszej ul. Mickiewicza oraz pojedyncze budynki w innych

²⁸ Podobny typ zabudowy występuje np. w Stargardzie (przyp. VERBUM)

²⁹ *Dzieje Koszalina...*, dz. cyt. s. 249.

kwartałach. Znaczne straty poniosło dawne przedmieście Fryderyka Wilhelma II - w rejonie dzisiejszego pl. Wolności oraz dawne przedmieście za Nową Bramą. Częściowo spłonął budynek dworca. Spalono także większość zabudowań fabryki papieru w rejonie dzisiejszej ul. Franciszkańskiej³⁰.

Odgruzowywanie miasta trwało do początku I. 50. XX wieku, a odbudowa starego miasta przebiegała w kilku etapach. Pierwsza koncepcja powstała w latach 1951-52, z zastosowaniem rozwiązań socrealistycznych, kłócących się z miejscową tradycją architektoniczną³¹. W kolejnej koncepcji z l. 1952-1954 historyczne układy urbanistyczne modyfikowano, poprzez pomniejszanie zasięgu części dawnych kwartałów na rzecz poszerzania ulic. Nowymi obiektami kubaturowymi wypełniano ubytki w pierzejach; najczęściej bez nawiązań historycznych (np. pawilon handlowy „Saturn” z 1961 r.). W latach 1958-62 wzniesiono w pierzei rynkowej nowy ratusz - według projektu Władysława Michałowskiego i Marii Michałowskiej. Początkowo obiekt budził liczne kontrowersje, ale po latach został uznany - w opracowaniach konserwatorsko-planistycznych - za dobro kultury współczesnej i wpisany do rejestru zabytków (2017 r.)³².

Po ustanowieniu województwa koszalińskiego nastąpił intensywny rozwój budownictwa mieszkaniowego w mieście (w kierunku północnym); w 1954 roku obszar administracyjny poszerzono o tereny Rokosowa.

W latach 60. XX wieku zlikwidowano stary cmentarz po płd.-wschodniej stronie ul. Młyńskiej i założono na jego terenie park im. Tadeusza Kościuszki. Dawny park strzelecki (obecnie park przy Amfiteatrze) poszerzono w kierunku zachodnim.

Zniszczony został krzyż na Górze Chełmskiej, upamiętniający ofiary wojen napoleońskich. Pozostał jedynie cokół, na którym w 1991 roku umieszczono tablicę upamiętniającą wizytę Jana Pawła II w Koszalinie.

Lata 70. XX wieku wiązały się z kolejnymi ubytkami (wyburzenia) historycznej zabudowy w obrębie śródmieścia oraz nowymi realizacjami przestrzennymi³³, rozwojem sieci komunikacyjnej.

W 1989 roku powiększono obszar Koszalina o ponad jedną czwartą, poprzez przyłączenie dawnych wsi Chełmoniewo, Dzierżęcino, Lubiatowo, Raduszka, Sarzyno, Wilkowo i Żabowo. W 2010 roku Koszalin poszerzył swoje granice administracyjne o obszar dwóch wsi gminy Będzino: Jamno i Łabusz, które w swoim „wianie” wniosły do układu urbanistycznego nie tylko zasób materialny budownictwa wiejskiego (w tym ryglowy), ale i dziedzictwo niematerialne w postaci „wyspy kulturowej Jamno” (patrz 4.4. „Wartości niematerialne”).

W 2023 roku przyłączono sołectwo Kretomino i część sołectwa Stare Bielice.

---

³⁰ Bogaty materiał źródłowy zawiera publikacja: *200 twarzy Koszalina. Fasady koszalińskich budynków*, Koszalin 2016; przygotowana we współpracy Naczelnej Dyrekcji Archiwów Państwowych w Warszawie, Prezydenta Miasta Koszalina i Muzeum w Koszalinie.

³¹ Tego typu koncepcje i rozwiązania stosowane były w wielu miastach na tzw. Ziemiach Odzyskanych. Miały one niejako odwrócić uwagę od „niemieckiego dziedzictwa”

³² Ustawa o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2003 Nr 80, poz. 717 ze zm.) oraz „Dobra kultury współczesnej”, do aktualizacji *Studium i stanu zachowania oraz kształtowania krajobrazu kulturowego województwa zachodniopomorskiego, do zmiany Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego*, oprac. Biuro Dokumentacji Zabytków, Szczecin 2009.

³³ Ocena tego stanu została szczegółowo scharakteryzowana w *Studium uwarunkowań...*, dz. cyt., Koszalin 2010.

4.4. WARTOŚCI NIEMATERIALNE

Pomorze Zachodnie doświadczało niejednokrotnie dramatycznych przemian politycznych, demograficznych oraz etnicznych. Do początku XIII wieku było, w przeważającej mierze, słowiańskie, ale w następnych wiekach podlegało ekspansywnej kolonizacji germańskiej. Do końca XIX wieku na tym obszarze zachowały się jedynie enklawy słowiańsko-kaszubskie wyspy autochtoniczne³⁴.

Jedną z tych enklaw jest tzw. **wyspa kulturowa Jamno** (i kultura jamneńska), która stała się podstawą do planowanego koszalińskiego parku etnograficznego. Istniejąca obecnie niewielka, aczkolwiek profesjonalna ekspozycja, prezentuje zabytki jamneńskiej wyspy kulturowej we wnętrzach zrekonstruowanej (ryglowej) zagrody w Jamnie

Jamneńczycy – to historyczna (obecnie nieistniejąca) - grupa etniczna zamieszkująca specyficzny, mało atrakcyjny teren błot i łąk wokół jeziora Jamno. Enklawę tworzyli mieszkańcy wsi Jamno i Łabusza (w mniejszym zakresie Mścic i Będzina). Pierwotna ludność słowiańska mieszała się z osadnikami niemieckimi i skandynawskimi, tworząc jamneńską wyspę kulturową. Zachowane relikty rzemiosła (wytwory kultury materialnej) eksponowane są w muzeum, ale znacznie trudniej jest przywołać elementy kultury niematerialnej, związanej z obrzędowością doroczną, rodzinną i szeroko rozumianą kulturą społeczną. Z przyczyn oczywistych jest to przekaz fragmentaryczny, niepełny.

Kultura jamneńska jest zjawiskiem niezmiernie złożonym, noszącym w sobie pierwiastki słowiańskie, niderlandzkie (holenderskie i fryzyjskie), a także inne. Społeczność obu wsi twórczo absorbowała zwyczaje kolejnych osadników (niderlandzkich oraz niemieckich), w wyniku czego, na bazie słowiańskiej kultury o pogańskich korzeniach, powstała w ciągu wieków enklawa z charakterystycznymi tylko dla niej zwyczajami i wytworami kultury materialnej”³⁵.

Muzeum w Koszalinie - jako miejska instytucja kultury - prezentowała stałą wystawę, będącą wynikiem badań nad kulturą jamneńską. W zabytkowej zagrodzie ryglowej przeniesionej z Dąbek (k/Dartowa), eksponowano elementy kultury materialnej (np. XIX-wieczne krzesła i fotele z dekoracją w postaci tulipanów i gwiazdzistych kwiatów), a także elementy wyposażenia domostw (np. naczynia, stroje ludowe). **Od 2019 roku wystawa jest udostępniona w zrekonstruowanej, XIX-wiecznej zagrodzie na terenie dawnej wsi Jamno.**

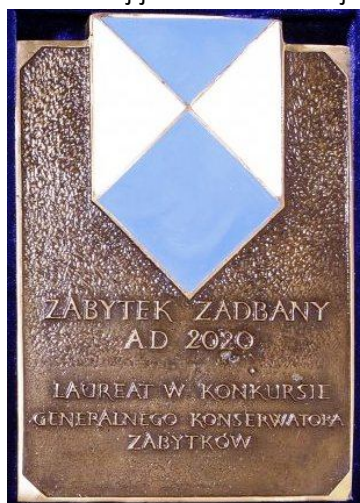

³⁴ Burszta J., *Międzynarodowe znaczenie kultury ludowej Pomorza Zachodniego*, w: Seria Wydawnictw Monograficznych, Nr 4. Koszalin 1978.

³⁵ Cytat z załącznika do uchwały Rady Miejskiej Koszalina z 19 lutego 2009 r., „w sprawie wystąpienia z wnioskiem do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji o zmianę granic Miasta Koszalina”.

Muzeum w Koszalinie organizuje corocznie kilka Jarmarków Jamneńskich, na którym prezentują się lokalni rzemieślnicy, twórcy ludowi i ludowe zespoły muzyczne. Od lat 90. XX wieku Dział Etnografii tworzy centralną bazę danych o działających na terenie kraju artystach, rękodzielnikach i rzemieślnikach ludowych.

Nowym elementem w przestrzeni kulturowej Koszalina, po poszerzeniu granic administracyjnych miasta w 2010 roku, jest XIV-wieczny, gotycki kościół w Jamnie p.w. Matki Bożej Różańcowej. To obiekt niezwykle cenny z uwagi na zachowane we wnętrzu **jamneńskie motywy dekoracyjne** w formie polichromii stropu. W 2020 roku, po przeprowadzeniu kompleksowych prac remontowo-konserwatorskich, kościół został laureatem konkursu „Zabytek Zadbany”, który organizowany jest przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. Wraz z odtworzoną XIX-wieczną zagrodą (szachulcową), będącą obecnie Działem Etnografii Muzeum w Koszalinie, stanowi szczególnie, spójny i unikatowy (ponadregionalny) wyróżnik, jest świadkiem tradycji i przemian zarówno w sferze materialnej jak i duchowej.

Samorząd Miasta Koszalina wsparł finansowo realizację obu projektów przyczyniając się tym samym do powstania wyjątkowego „produktu” kulturowego o walorach poznawczych i atrakcji turystycznej w postaci oznakowanej trasy.

Miasto Koszalin posiada własne instytucje kultury, a zwłaszcza muzeum dysponujące działem etnograficznym. Ze swej istoty posiada niezbędną wiedzę (w tym tworzoną bazę danych) w sferze dziedzictwa niematerialnego i może być „pełnomocnikiem” miasta Koszalina w jego ochronie i promocji.

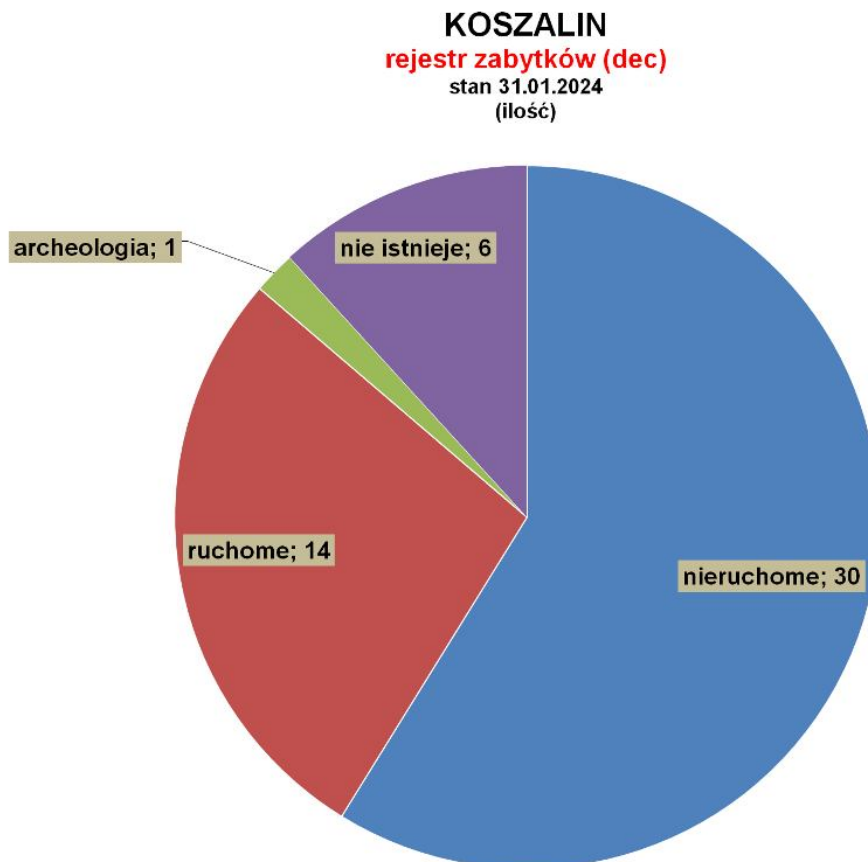
Reasumując: miasto Koszalin to unikatowe miejsce, posiadające obecnie w swoich granicach administracyjnych dwie, historyczne wsie, które tworzyły w przeszłości swoisty krąg kulturowy. Kultura jamneńska stanowiła przedmiot badań naukowych, jako wyjątkowy przejaw skomplikowanych dziejów regionu. W czasach współczesnych, odpowiednie wykorzystanie bogactwa przeszłości, może stanowić przyczynek do zbudowania wyjątkowej marki – produktu regionalnego Koszalina, w oparciu o kulturę jamneńską - a w perspektywie wpis na listę krajową niematerialnego dziedzictwa kulturowego.

5. OCHRONA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOSZALINA - USTANOWIENIA PRAWNE

5.1. REJESTR ZABYTKÓW

Formy prawnej ochrony krajobrazu kulturowego i zabytków reguluje art. 7 ustawy z 23 lipca 2003 r. o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami. Rejestr nie jest zbiorem zamkniętym. Wpisy dokonywane są na wniosek właściciela lub z urzędu przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Skreślenie z rejestru zabytków leży w kompetencji Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

W odniesieniu do obiektów wpisanych do rejestru zabytków wykonywanie wszelkich prac budowlanych (remontowanie, modernizacja, nadbudowa, rozbudowa, wymiana stolarki i pokrycia dachowego, prace ziemne, ogradzanie, podział działki, wycinka drzew i zmiana sposobu użytkowania) wymaga wydania decyzji o warunkach zabudowy i zagospodarowania terenu, uzgodnionej z organem właściwym ds. ochrony zabytków, wydania decyzji o zezwoleniu na budowę po uzyskaniu zaleceń konserwatorskich tego organu i uzyskaniu przez wykonawcę pozwolenia Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prowadzenie prac konserwatorskich, robót budowlanych przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.

Na podstawie decyzji o wpisie do rejestru zabytków, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie

Zabytki nieruchome

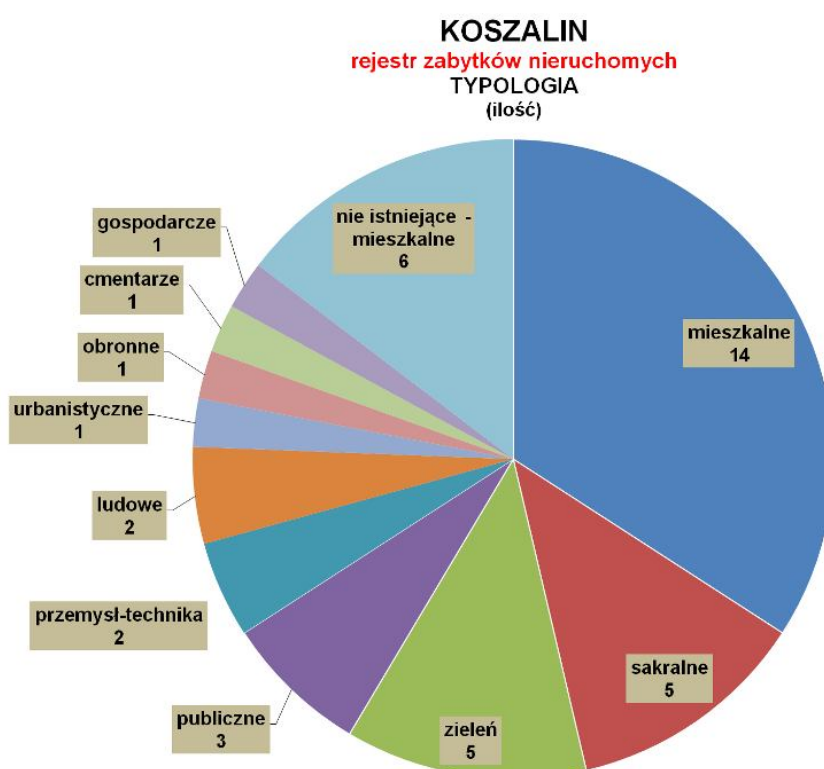
Rejestr zabytków nieruchomych dla miasta Koszalina zawiera **36 wpisów** (decyzji)³⁶, w tym 6 obiektów posiada adnotację: „do skreślenia z rejestru”. Należy zaznaczyć, że liczba wpisów do rejestru nie jest tożsama z liczbą obiektów objętych danym wpisem. Oznacza to, że jeden wpis może obejmować kilka zabytków³⁷.

Zasób zabytków nieruchomych miasta Koszalina stanowią zarówno obiekty samodzielne, jak i zespoły zabudowy (np. ratusz, wille z otoczeniem, zespół stacji kolejki wąskotorowej, kamienice) oraz założenia obszarowe (np. teren starego miasta, zespół parków).

W ostatnich latach do rejestru zabytków wpisano:

1. Ratusz przy Rynku Staromiejskim 6-7 / Młyńska 13
- nr rej. A-1712, z dn. 20.11.2017 r.
2. Kamienicę z oficyną przy ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 23
- nr rej. A-1716, z dn. 01.12.2017 r.

W wyniku weryfikacji terenowej, związanej z opracowaniem Gminnej Ewidencji Zabytków (2013) stwierdzono brak 6 obiektów wpisanych do rejestru zabytków, które zostały wyburzone, a w ich miejscu powstała nowa zabudowa. Obiekty te winny być wykreślone z rejestru zabytków, w trakcie postępowania administracyjnego, przeprowadzonego z urzędu (przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków) lub na wniosek właściciela nieruchomości.

Wykaz zabytków nieruchomych - załącznik nr 1

³⁶ Zgodnie z wykazem umieszczonym na oficjalnej stronie internetowej Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków w Szczecinie <http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml>.

³⁷ Przy analizie decyzji o wpisie do rejestru zabytków należy sprawdzać przedmiot i sentencję wpisu.

Na terenie Miasta Koszalina występują również obiekty o walorach historycznych i architektonicznych, które mogą zostać wpisane do rejestru zabytków. Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina z 2010 roku (aktualizacja 2014 r.) przewiduje wpisanie do rejestru ok. 60 obiektów o wartościach zabytkowych.

Wśród tych obiektów są, m.in.:

- Gmach dawnej Rejencji z ogrodem i ogrodzeniem, ul. Andersa 12
- Gmach Urzędu Wojewódzkiego (tzw. Nowy Gmach Rejencji), ul. Andersa 34
- Szpital wojewódzki, ul. Chałubińskiego 1-9
- Budynek Liceum Ogólnokształcącego im. S. Dubois, ul. Komisji Edukacji Narodowej 1
- Gmach policji z ogrodem (dawny zakład opiekuńczy fundacji Karkutscha), ul. Krakusa i Wandy 11
- Gmach Urzędu Miejskiego (dawny Sąd Nadworny, później Wyższy Sąd Krajowy), ul. Mickiewicza 26
- Budynek dawnego młyna parowego Heisig Paula (obecnie magazyn zbożowy), ul. Morska 1
- Zespół dawnej szkoły kadetów (obecnie Ośrodek Szkolenia Straży Granicznej), ul. Piłsudskiego 92-94
- Budynek Archiwum Państwowego (dawny lazaret garnizonowy) z ogrodem z ceglany murem obwodowym, ul. Skłodowskiej - Curie 2
- Gmach Sądu Okręgowego ul. Waryńskiego 7
- Zespół budynków Dyrekcji PKS (dawny Urząd Powiatowy), ul. Zwycięstwa 6-6a
- Budynek dawnego Banku Pomorskiego, ul. Zwycięstwa 42
- Budynek szkoły podstawowej wraz z budynkiem sali gimnastycznej, ul. Zwycięstwa 117
- oraz liczne kamienice, np.: ul. Matejki 19, 21, 23, ul. Modrzejewskiej 28, 30, Piłsudskiego 1, 2, 3, 6, 8, 10 (i inne), Wyspiańskiego 5, 7, 9 (i inne), Zwycięstwa 8, 10, 12 (i inne)

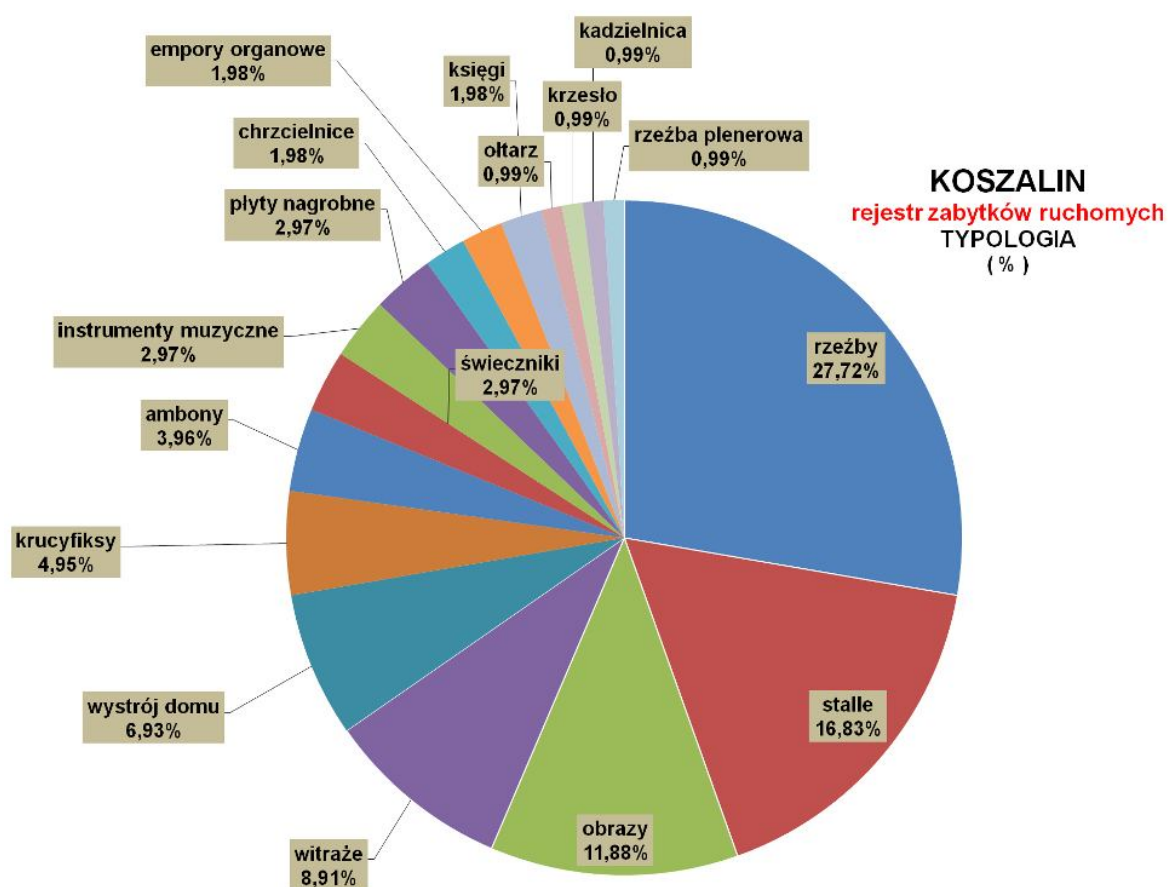
Zabytki ruchome

Rejestr zabytków ruchomych znajdujących się na terenie miasta Koszalina obejmuje **14 wpisów** (decyzji), które dotyczą 107 obiektów³⁸. Są to głównie elementy wyposażenia kościołów (i cerkwi) oraz pałacu biskupiego, domu mieszkalnego (willei). Wśród zabytków sztuki sakralnej dominują rzeźby, stalle, obrazy, witraże, krucyfiksy, ambony. W obiektach świeckich zabytkowe wyposażenie dotyczy m.in. drzwi, witraży, klatek schodowych oraz dekoracji sufitowych. Należy również wymienić jedną rzeźbę plenerową – „Płomienne Ptaki” Władysława Hasióra

Zabytki ruchome, zarówno wpisane do rejestru zabytków i pozostające w tzw. ewidencji są opracowane w formie kart zabytku ruchomego. Oprócz ww.

³⁸ Na podstawie <https://dokument.zabytek.gov.pl/>

wymienionego wyposażenia kościołów i budynków karty ewidencyjne opracowano również dla historycznych instrumentów muzycznych i pojazdów zabytkowych.

Wykaz zabytków ruchomych jest dostępny w siedzibie Wojewódzkiego Urzędu Ochrony Zabytków, Delegatura w Koszalinie.

Zabytki archeologiczne

Na obszarze miasta Koszalina do rejestru zabytków wpisane jest jedno stanowisko archeologiczne:

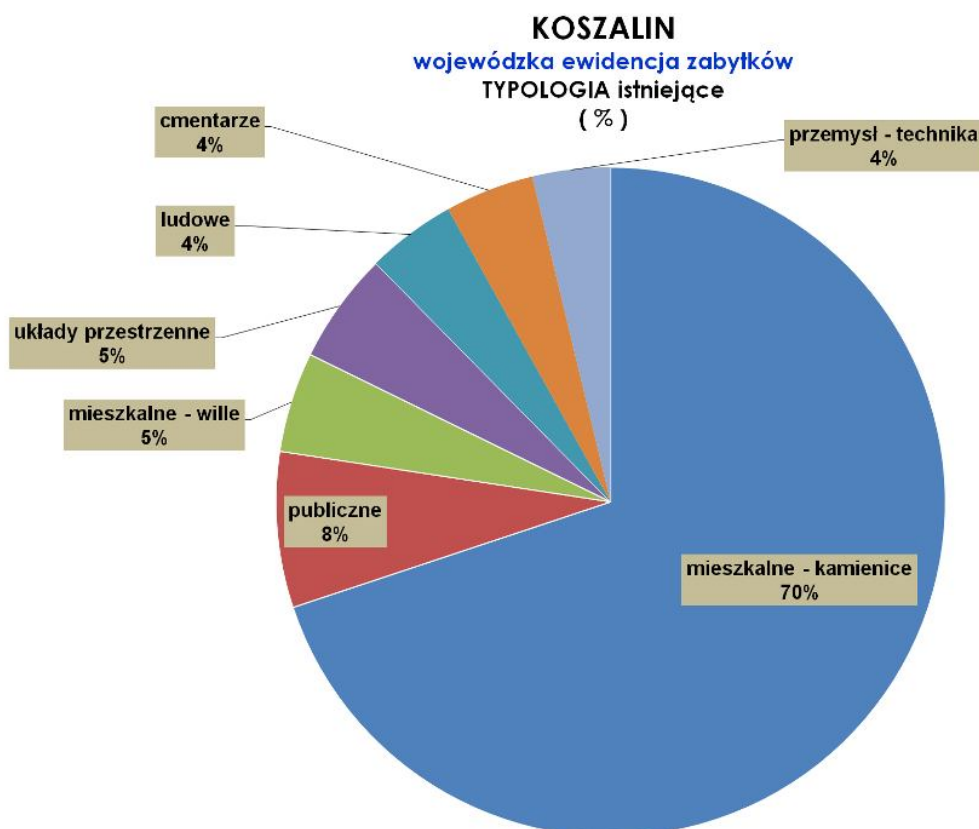
Nr 21 (AZP: 14-21) i nr 22 (AZP: 14-21) na Górze Chełmskiej - cmentarzysko kultury pomorskiej oraz osada, miejsce kultu, cmentarz średniowieczny (nr rej. 1204, z dn. 06.06.1986 r.)

Oprócz tego zabytkiem archeologicznym (warstwą) jest obszar starego miasta w Koszalinie wraz z otaczającymi murami i pasem zieleni, który wpisany jest do rejestru zabytków nieruchomych - nr rej. 6, z dn. 09.06.1953 r.

5.2. WOJEWÓDZKA EWIDENCJA ZABYTKÓW

Zgodnie z Rozporządzeniem Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 maja 2010 roku w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków oraz krajowego wykazu zabytków skradzionych lub wywiezionych za granicę niezgodnie z prawem, Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie opracował w 2010 roku „wykaz zabytków nieruchomości z terenu Miasta Koszalin ujętych w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków”³⁹. Zgodnie z wyżej wymienionym wykazem Wojewódzka Ewidencja Zabytków Miasta Koszalina zawierała 206 obiektów.

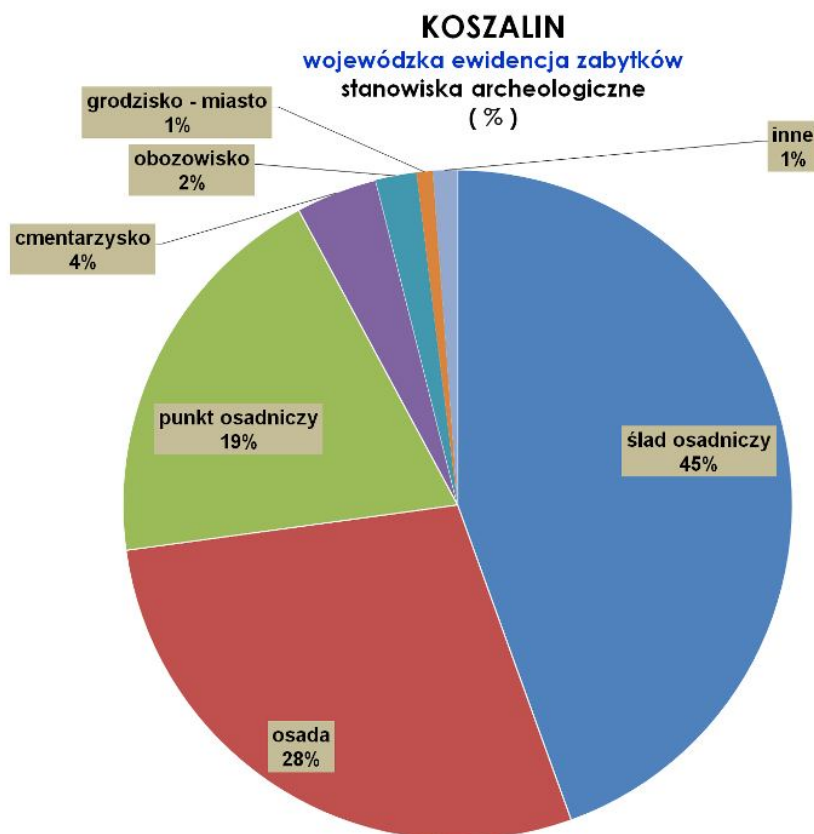
Po opracowaniu w 2013 roku Gminnej Ewidencji Zabytków (przyjętej zarządzeniem Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina, z dn. 21.08.2013 r.) oraz wpisaniu nowych obiektów w 2017 i 2019 r. w wojewódzkiej ewidencji zabytków są **193 obiekty i obszary**. Wśród tych obiektów dominuje zabudowa mieszkalna: kamienice, wille, domy wielorodzinne i chałupy w zagrodach – we wsiach przyłączonych do miasta. Oprócz tego ujęto w tej ewidencji urzędy i obiekty użyteczności publicznej – np. szkoły, szpitale, wojsko, policja, straż pożarna. Uzupełnieniem są założenia obszarowe: układy ruralistyczne i cmentarze.

Wykaz zabytków Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków - załącznik nr 2

³⁹ Pisma WUOZ, Delegatura w Koszalinie skierowane do Prezydenta Miasta Koszalina, z dn.: 03.12.2010 r. (DZ-K-4142/19/EK/2010) i 30.05.2012 (DZ.K.5133.1.2.2011.2012.KB).

Do 2022 roku, w granicach administracyjnych Miasta Koszalina, znajdowało się **149 stanowisk archeologicznych**, które stanowią jednocześnie zasób ujęty w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków. Są to ślady materialnej działalności ludzkiej w przeszłości, od epoki kamienia po okres nowożytny. Każde stanowisko stanowi zwarty, oddzielony od innych podobnych, wycinek przestrzeni, w obrębie którego występują źródła archeologiczne wraz z otaczającym je kontekstem. Dla ochrony stanowisk wyznaczono wokół każdego z nich strefę ochrony archeologiczno - konserwatorskiej: „W.I, W. II” lub „W.III”.

Wykaz stanowisk archeologicznych na obszarze miasta Koszalina - załącznik nr 3

6. POLITYKA W ZAKRESIE OPIEKI I OCHRONY NAD ZABYTKAMI W ŚWIELE DZIAŁAŃ MIASTA KOSZALINA

(wybór dokumentów)

❖ GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI NA LATA 2019-2023 („GPOnZ 2019-23”)

(Uchwała Nr IX/166/2019 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 19 września 2019 r.)

DOFINANSOWANIA ZABYTKÓW / MPZP / LPR

Gmina Miasto Koszalin wypełniła ustawowy obowiązek uchwalając Gminny Program Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2023.

Sporządzono Sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami:

- I. za lata 2019-2021, przyjęte Uchwałą Nr XXXIX/631/2021 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 25 listopada 2021 r.
- II. za lata 2022-2023, przyjęte Uchwałą NR LXXII/1019/2024 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 25 stycznia 2024 r.

Oba sprawozdania zawierają szczegółowy wykaz działań podjętych przez samorząd Koszalina stanowiących realizację „GPOnZ 2019-2023”.

Dla potrzeb niniejszego opracowania podaje wybrane i reprezentatywne działania - w formie skróconej.

Cel perspektywiczny 1.

Utrzymanie i wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego, dla którego wyznaczono 3 cele operacyjne

Cel. 1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego:

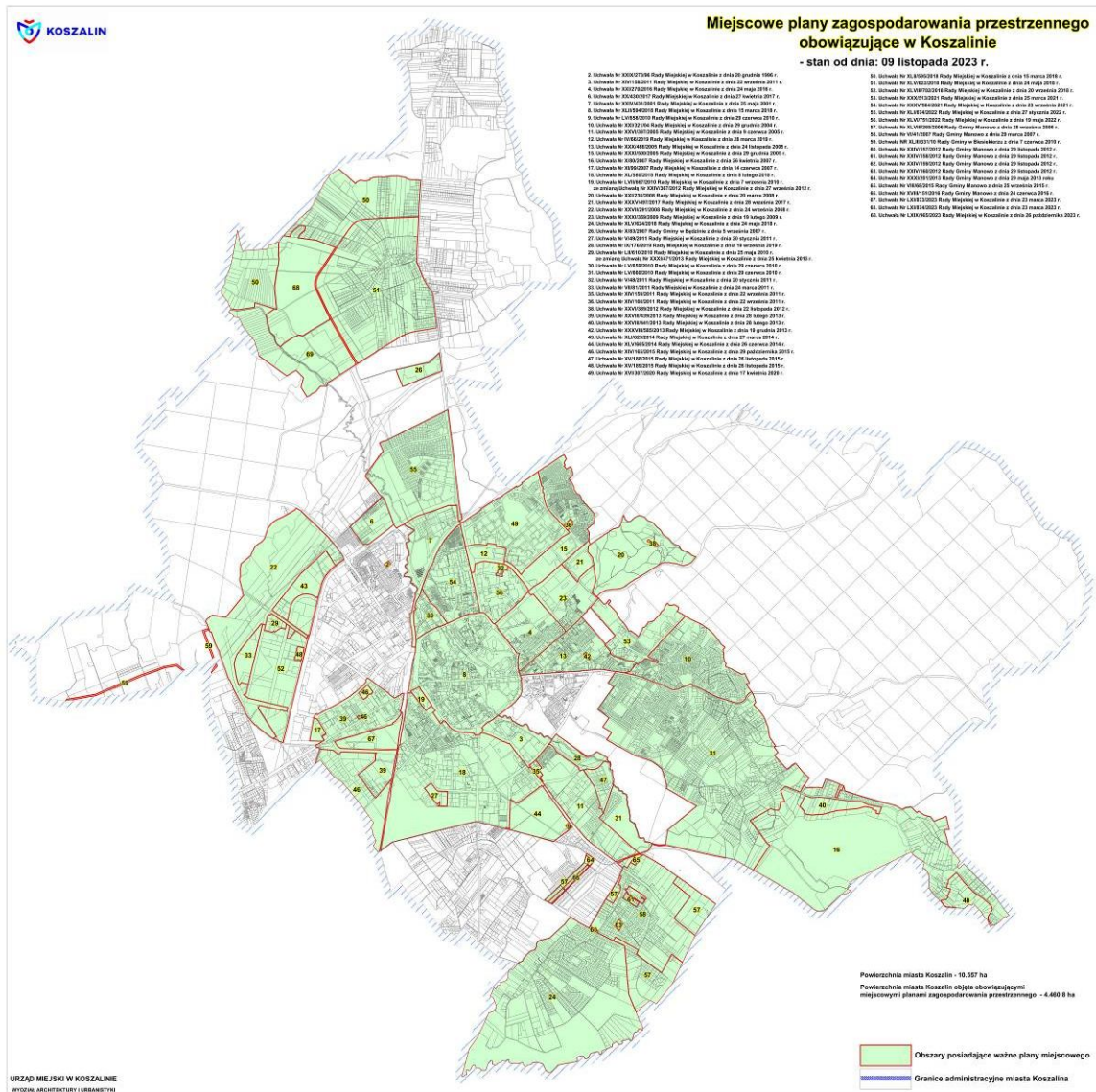
- 1) Prowadzenie i aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków (od 2013 roku), zawierającej zabytkowe budynki, układy urbanistyczne, parki, cmentarze, stanowiska archeologiczne. Aktualizacja odbywa się poprzez wykreślenia i nowe wpisy. Udostępniona jest na stronie: www.bip.koszalin.pl wraz z mapą geo-przestrzenną oraz w siedzibie Urzędu Miejskiego w formie zbioru kart adresowych zabytków.
  - w **2023** roku wystąpiono do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o akceptację kart adresowych zabytków z terenów włączonych w granice administracyjne miasta Koszalina.
- 2) Sporządzanie planów miejscowych dla obszarów miasta m.in.:
  - **2019** - dla terenu Wodnej Doliny wyznaczeniem strefy „W III” ograniczonej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych.
  - **2020** - dla terenu „Władysław IV- Śniadeckich - Bukowa” w Koszalinie, w którym wskazano obiekt kościół p.w. Świętego Kazimierza jako dobro kultury współczesnej.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

- **2021** – dla obszaru pomiędzy ulicami: Marszałka Józefa Piłsudskiego, Tytusa Chałubińskiego, Leśną, Mieczysława Karłowicza, Promykową, Słoneczną oraz granicą lasu w Koszalinie
- **2022** - dla części osiedla Unii Europejskiej oraz terenu osiedla im. Melchiora Wańkowicza
- **2023** - dla obszaru „Jamno-Zachód” w Koszalinie oraz terenu pomiędzy ul. Wołyńską a torami kolejowymi w Koszalinie

Dla trzech **MPZP** uwzględniono zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków, wprowadzono strefy ograniczonej ochrony konserwatorskiej stanowisk archeologicznych „VIII” ochrony archeologicznej.

Na dn. 09 listopada 2023 r. miasto posiada 62 uchwalone i obowiązujące **MPZP**, które obejmują 67,5 % powierzchni inwestycyjnej miasta (z wyłączeniem terenów zamkniętych, dla których, zgodnie z przepisami, nie sporządza się planu miejscowego oraz terenów leśnych w granicach administracyjnych miasta, dla których nie jest ekonomicznie wskazane sporządzanie planu miejscowego).

- 3) Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków:
- m.in. poprzez śledzenie tła prawnego dotyczącego opieki nad zabytkami przez pracowników Urzędu Miejskiego.
- 4) Realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji na lata 2017-2026 Miasta Koszalina:
- zrealizowano zadanie inwestycyjne w zakresie termomodernizacji i remontu gminnych budynków mieszkalnych wielorodzinnych przy ulicy Marszałka Józefa Piłsudskiego 26 i 28 oficyna A i B w Koszalinie – łączny koszt odpowiednio 906 083, 91 zł i 998 916, 37 zł;
  - zadanie pod nazwą „Rewitalizacja koszalińskiej kolei wąskotorowej” zostało uwzględnione jako zadanie proponowane do realizacji w ramach Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych Koszalińsko – Kołobrzesko – Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego w latach 2025-2030. Celem inwestycji jest usunięcie występujących barier w dalszym rozwoju turystycznym poprzez budowę peronów, ścieżek edukacyjnych, właściwego zabezpieczenia terenu, poprawy stanu technicznego torowiska oraz adaptacja nieruchomości zlokalizowanych na terenie inwestycji.

Cel 2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych:

2019-2021

Bieżące prace utrzymaniowe na terenach parków miejskich, w ramach których przeprowadzono cięcia sanitarne drzew. Trwają prace związane z realizacją zadania „Rewitalizacja parku im. Tadeusza Kościuszki przy Bibliotece Wojewódzkiej w Koszalinie”, w ramach których przewidziano, m.in.: wykonanie alejek parkowych, elementów małej architektury oraz oświetlenia.

2022-2023

Zakończono zadanie pod nazwą „Rewitalizacja parku im. Tadeusza Kościuszki przy Bibliotece Wojewódzkiej w Koszalinie” – koszt 3 441 140, 15 zł.

Cel 3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania.:

- ustawicznie prowadzony monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych;
- dofinansowywanie z budżetu miasta Koszalina prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach nie będących własnością gminy, w tym:

2021 r.

- na wieżę widokową na Górze Chełmskiej – 19 330,00 zł,
- dla parafii prawosławnej p.w. Zaśnięcia Przenajświętszej Bogurodzicy w Koszalinie, 31 832,34 zł,
- dla kościoła p.w. Św. Józefa Oblubieńca NMP – 12 2370 zł,

2022

- konserwacja bieżąca murów obronnych w Koszalinie –146 985 zł

2023

- dotacja celowa dla Szentsztackiego Instytutu Sióstr Maryi w Otwocku w wysokości 117 198,20 zł, na prace we wnętrzu XIX-wiecznej wieży widokowej na Górze Chełmskiej w Koszalinie (Szentsztacki Instytut Sióstr Maryi zrezygnował z dotacji z powodu braku wsparcia z innych źródeł finansowania);
- w 2023 r. Rada Miejska w Koszalinie przyjęła uchwałę Nr LX/869/2023 z dnia 2 marca 2023 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków.
W I edycji Rządowego Programu żaden ze zgłoszonych 10 projektów miejskich dotyczący prac przy zabytkach nie otrzymał dofinansowania.
W II edycji Programu wybrane zostały dwa projekty dotyczące zabytków z terenu Koszalina:
  - „Prace renowacyjne, konserwacyjne oraz elektryczne we wnętrzu kościoła p.w. św. Józefa Oblubieńca NMP w Koszalinie”,
  - „Remont zabytkowej kaplicy św. Gertrudy, dostosowanie do ruchu turystycznego i potrzeb osób niepełnosprawnych, w celu ochrony dziedzictwa kulturowego”;
- zrealizowano projekt zabezpieczenia odcinka muru obronnego w Parku Księżąt Pomorskich w Koszalinie – 27 060 zł;
- odnowiono 7 tablic będących elementem Staromiejskiej Trasy Turystycznej (Archiwum Państwowe, Katedra, Podziemia browaru, Stary budynek Straży Pożarnej, Muzeum, Poliklinika, Amfiteatr) - ok. 25 000 zł;
- bieżące prace utrzymaniowe na historycznych nekropoliach Koszalina (ewangelicki i kirkuty)

Cel perspektywiczny II.

Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej, realizowany poprzez 2 cele operacyjne:

Cel 1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, w ramach którego zrealizowano poszczególne zadania:

- 1) w ramach budowy produktu turystycznego „Kultura Jamneńska”, w Zagrodzie Jamneńskiej zrealizowano:

2019

- warsztaty cykliczne dla dzieci i dorosłych (w tym seniorów) z zakresu ceramiki i plastyki obrzędowej; 141 zajęć - 2017 uczestników,
- 8 lekcji muzealnych - 177 uczestników,
- 7 Jarmarków Jamneńskich - 195 wystawców,
- Seminarium Jamneńskie (7 prelegentów, 38 słuchaczy);

2020

- warsztaty z ceramiki i plastyki obrzędowej - 138 zajęć - 1174 uczestników,
- Jarmark Jamneński -15 wystawców,

- Światowy Dzień Dziergania w Miejscach Publicznych - 10 uczestniczek,
- Dzień Ojca w Zagrodzie Jamneńskiej - 23 uczestników,
- prowadzono działania promocyjne w oparciu o informacje przekazywane przez instytucje kultury, w tym Muzeum w Koszalinie (strona www.koszalin.pl, Facebook, Instagram, www.muzeum.koszalin.pl), upowszechniające między innymi produkt turystyczny „Kultura Jamneńska”;
- udostępniono publikacje zawierające informacje o koszalińskich zabytkach, a także informator „Turystyczny Koszalin”, plan centrum miasta z opisem Staromiejskiej Trasy Turystycznej, informator rowerowy „Rowerowy Koszalin”, bezpłatną aplikację mobilną „Turystyczny Koszalin”;

2022

- warsztaty edukacyjne: 276 spotkań - 2778 uczestników,
- 4 lekcje muzealne dla 88 uczestników;

2023 (do października)

- warsztaty edukacyjne: odbyło się 218 spotkań dla 2675 uczestników,
- 2 lekcje muzealne dla 40 uczestników,
- zrealizowano zadanie pn.: „Upowszechnianie Kultury Jamneńskiej” w ramach którego:
  - bezpłatnie udostępniono Kościół w Jamnie dla turystów z przewodnikiem (trzy dni w tygodniu po 2-3 godziny), a także podpisano umowę o współpracy z parafią,
  - zrealizowano kompleksową ulotkę o walorach turystycznych Jamna (w tym Kultura Jamneńska),
  - zamontowano 20 tablic przedstawiających walory turystyczne Koszalina (w tym Kulturę Jamneńską) na przystaniach Julka w Jamnie i Mielnie,
  - oklejono dwa autobusy miejskie; na autobusach widniały atrakcje Kultury Jamneńskiej,
  - zamówiono gadżety z oznakowaniem Kultury Jamneńskiej,
  - upowszechniano Kulturę Jamneńską poprzez plakaty (w autobusach MZK),
  - promowano w Internecie (Głos Wielkopolski).

- 2) zwiększanie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości, poprzez udzielenie dotacji Towarzystwu Koszalińskiej Kolei Wąskotorowej na zadanie pn.: "Wakacje z ciuchcią".

Organizacja letnich przejazdów zabytkową koszalińską koleją wąskotorową w okresie czerwiec - wrzesień":

2022 – 11 000 zł,

2023 – 13 000 zł.

- 3) W **2023 r.** zrealizowano następujące zadania:

- przeznaczono 150 000 zł na przebudowę budynku Towarzystwa Koszalińskiej Kolei Wąskotorowej wraz ze zmianą sposobu użytkownika lokalu nr 1 przy ulicy Kolejowej 4 w Koszalinie;
  - obecnie złożono wnioski o pozwolenie na przebudowę, realizacja robót przewidziana jest na 2024 r.

- przygotowano fiskę dla przedsięwzięcia do realizacji w ramach wdrażania strategii terytorialnej partnerstwa (ZIT Koszalińsko-KołobrzESCO-Białogardzkiego Obszaru Funkcjonalnego);
- szacowany koszt planowanego zadania pn.: „Rewitalizacja Koszalińskiej Kolei Wąskotorowej” to ok. 22 mln złotych, w tym dofinansowanie w trybie pozakonkursowym w ramach instrumentu Zintegrowanych Inwestycji Terytorialnych – 18 mln złotych,
- w ramach projektu planowane jest: odnowienie torów szlakowych, remont i adaptacja dworca i stolarni, utworzenie ścieżki edukacyjnej,
- planowane złożenie wniosku o dofinansowanie – II połowa 2024 r.
- na bieżąco prowadzone są prace utrzymania tras turystycznych na terenie Góry Chełmskiej

Cel 2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym.

Podjęto uchwałę Nr XXXV/583/2021 w sprawie zmiany uchwały w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. Zapisy uchwały zostały dostosowane do obowiązujących przepisów.

- na stronie internetowej www.koszalin.pl publikowane są informacje o aktualnych możliwościach uzyskania dofinansowania z różnych źródeł, w tym dofinansowania dla właścicieli zabytków(...).

Cel perspektywiczny 3.

Powstanie świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania realizowany poprzez 2 cele operacyjne.

Cel. 1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

1) prowadzenie lekcji bibliotecznych:

2019

- lekcje biblioteczne (w tym on-line), wpisane w stałą ofertę Koszalińskiej Biblioteki Publicznej, 52 lekcje – 1326 uczestników;

2020

- odbyło się 15 zajęć - 434 uczestników.

Realizowane tematy to m.in.:

- „Ulice Koszalina” - wędrówka ulicami dawnego i współczesnego Koszalina”,
- „Podróż przez wieki - śladami koszalińskich ksiąg”,
- „Historia Koszalina w zbiorach regionalnych Koszalińskiej Biblioteki Publicznej” i korzystania z tych zbiorów,
- „Ludzie i instytucje w historii Koszalina”,
- „Podróż przez dzieje Koszalina z mrówką Bogusławką”;

- 2) opracowanie gry miejskiej „Wytropić zabójców z Gracjanem” - w oparciu o legendę „O zbójcach z Góry Chełmskiej”
- zaprojektowano sylwetki zbójców, które umieszczono w różnych częściach miasta;
  - każda z postaci została opatrzona biogramem pisarza, fragmentem legendy jego autorstwa i kodem QR, odsyłającym do zakładki na stronie internetowej www.biblioteka.koszalin.pl.

- 3) W ramach popularyzatorskich działań wizualnych zorganizowano:

2019-2020

- wystawę upamiętniającą twórczość koszalińskiego rzeźbiarza Zygmunta Wujka. Wystawa towarzyszyła promocji książki „Zygmunt Wujek. Artysta nietypowy” autorstwa Anny Gut-Czerwonki,
- wystawę prac artystów zrzeszonych w Koszalińskim Towarzystwie Fotograficznym Bałtyk „Cztery pory roku”,
- wystawę „Znane i nieznanne zakątki Koszalina” wystawa pastelii Wąla Jarosza prezentowana w oknach budynku głównego KBP;
  - projekt zrealizowany w ramach stypendium artystycznego Miasta Koszalina,
  - zgodnie z założeniem prace przedstawiały zanikające w mieście struktury architektoniczne;

2022

- wernisaż wystawy "EKSLIBRIS - ARCHITEKTURA ZNAKIEM", przygotowanej przez Stowarzyszenie Architektów Polskich Oddział Koszalin, z wykładem gościa specjalnego, arch. Oskara Grąbczewskiego, autora projektu Centrum Wiedzy COGNITARIUM;
- wystawa „Pamięć miasta – Koszalin” Weroniki Teplickiej, zrealizowana w ramach projektu „Pamięć miasta – Koszalin”, z cyklem warsztatów - stypendium Prezydenta Miasta Koszalina na rok 2022.

- 3) Muzeum w Koszalinie przeprowadziło:

2019

- 83 lekcji muzealnych (pięć tematów) dla 1718 uczestników;
- 9 zajęć plastycznych dla 196 osób;
- cykl 29 zajęć edukacyjnych Zima w Muzeum (podczas ferii zimowych) dla 602 dzieci;
- cykl Lato w Muzeum (podczas letnich wakacji) dla 84 uczestników;
- program edukacyjny (58 zajęć) Cztery pory tradycji – zwyczaje i obrzędy ludowe dla 1174 uczestników.

2020

- 7 lekcji muzealnych (6 tematów) dla 115 uczestników;
- program Zima w Muzeum (28 zajęć dla 637 osób);
- program Lato w Muzeum (57 spotkań, 736 uczestników);
- 2 spotkania warsztatowe dla 24 seniorów.

2022

- „Z miłości do drewna” – wystawa prac Tadeusza Krocza;

- „Zabytkowe zabawki i sprzęty dla dzieci”;
- „Jamneńskie nakrycia głowy”;
- „Szopki bożonarodzeniowe ze zbiorów Działu Etnografii Muzeum w Koszalinie”;

2023

- „Spotkanie z kulturą jamneńską” – wystawa tkanin unikatowych, prace uczniów koszalińskiego Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych;
  - „Wokół chleba – zabytki ze zbiorów Działu Etnografii Muzeum w Koszalinie”;
- 4) zorganizowano Międzynarodowy Konkurs Fotograficzny dla Dzieci i Młodzieży: Muzealne spotkania z Fotografiami (161 uczestników, 550 nadesłanych prac);
- 5) w ramach promocji „Znaczenia ziemi koszalińskiej dla nauk o Pomorzu”, zrealizowano między innymi następujące działania wpisujące się w to zadanie:
- „Koszalin Historie Zapomniane” w ramach cyklu filmów zaprezentowano film opisujący wydarzenia z życia i walki ppor. Zdzisława Badochy „Żelaznego”, z wątkami dotyczące naszego miasta i regionu;
  - promocja książki „Perła Bałtyku” autorstwa Zbigniewa Choińskiego oraz Zdzisława Pacholskiego;
  - 3 spotkania pt. „Z archiwum koszalińskiego rocka”;
  - promocja książki autorstwa Eugeniusza Żubera „Koszalin współczesny w pigułce”;
  - spotkanie on-line z Anną Wieczorek i Leszkiem Laskowskim i prezentacją zdigitalizowanego zbioru dokumentów życia społecznego dotyczących Centralnych Dożynek '75 w Koszalinie (spotkanie z komentarzem zostało nagrane i udostępnione na kanale YouTube Biblioteki);
  - spotkanie w formie krótkich filmików z historykiem, archeologiem Andrzejem Kuczkowskim, na temat historii regionu (filmy zostały opublikowane na kanale YouTube Biblioteki);
  - spotkanie on-line poświęcone Gracjanowi Bojarowi-Fijałkowskiemu (rozmowa została zarejestrowana i udostępniona na kanale YouTube Biblioteki).

W październiku **2022 r. zrealizowano III Koszaliński Kongres Kultury**. Jego organizatorami byli Urząd Miejski w Koszalinie i Centrum Kultury 105. Hasłem przewodnim Kongresu było „Kultura w przestrzeni, przestrzeń dla kultury”. Dwudniowe wydarzenie wypełnione było warsztatami, wystawami, a przede wszystkim wystąpieniami i panelami dyskusyjnymi z udziałem przedstawicieli sektora kultury. W Kongresie wzięli udział pracownicy instytucji kultury, twórcy, artyści, dziennikarze, pracownicy koszalińskich uczelni, przedstawiciele organizacji pozarządowych oraz mieszkańcy zainteresowani tematyką kultury. Obecnie trwają prace nad czwartą edycją zaplanowaną na 2024 r.

Cel 2 Promocja dziedzictwa kulturowego gminy, w ramach którego zrealizowano poniższe zadania:

- 1) promocja wydarzeń kulturalnych w mediach ponadlokalnych i społecznościowych (Facebook, Twitter, YouTube, Instagram) oraz publikacje w czasopiśmie;

- w tym promocja Kultury Jamneńskiej w Głosie Wielkopolskim
- 2) promocja poprzez wydawnictwa
  - dwa tomy wydawnictwa pokonferencyjnego „Seminaria Jamneńskie”,
  - rok rocznie wydawane są „Roczniki Koszalińskie”,
  - album o Koszalinie,
  - ulotki, przewodniki czy broszury, zawierające informacje o koszalińskich zabytkach,
- 3) w ramach rozbudowy sieci muzealnej, Muzeum w Koszalinie prowadziło prace konserwatorskie w ryglowej chałupie z Dąbek
  - chałupa została poddana (wraz z zabytkowym wyposażeniem) procesowi fumigacji,
  - w 2020 r. opracowano dokumentację konserwatorską dotyczącą usunięcia glonów ze strzechy.
  - Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków wydał zalecenia konserwatorskie dotyczące zabezpieczenia przeciwogniowego budynku;
- 4) obchody „Europejskich Dni Dziedzictwa 2019”- Muzeum zrealizowało dwie edycje akcji Koszaliński Regionalbus, objazdy studialne szlakiem zabytków regionu

Reasumując

Analiza obu sprawozdań z realizacji Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami na lata 2019-2023 potwierdza wysokie zaangażowania samorządu Miasta Koszalina w realizację zadań z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego. Mimo licznych ograniczeń funkcjonowania szeregu jednostek, w tym jednostek kultury oraz oświaty, w związku z zapobieganiem, przeciwdziałaniem i zwalczaniem COVID-19, zrealizowano zaplanowanych działania w trybie czteroletnim.

❖ **STRATEGIA ROZWOJU KOSZALINA #KOSZALIN 2030, zwana dalej „SRK 2030”** (Uchwała nr XXXIX/632/21 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 25 listopada 2021 roku)

Aktualizacja Strategii Rozwoju Koszalina (#Koszalin 2030) została przeprowadzona samodzielnie, poprzez powołany przez Prezydenta Miasta Koszalina Zespół zadaniowy ds. Strategii Rozwoju Koszalina. Prace rozpoczęły się w 2019 roku i trwały do września 2021 roku.

W diagnozie społeczno-gospodarczej wskazano m.in. na uwarunkowania wynikające z ładu przestrzennego i obowiązujących miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego oraz warunki do rozwoju wszystkich dziedzin kultury i powszechny dostęp do jej dóbr.

MISJA

Samorząd mieszkańców Koszalina, wykorzystując dziedzictwo kulturowe, walory środowiska i położenie Miasta oraz jego potencjał społeczny, gospodarczy, turystyczny, kulturalny i akademicki dąży do wzrostu poziomu życia we wszystkich sferach.

WIZJA

- Koszalin w 2030 roku to: miasto aktywnych i kreatywnych ludzi, którzy współpracują i wykorzystują potencjał kulturowy i gospodarczy miasta, współtworząc atrakcyjne i zrównoważone miejsce do życia, pracy i inwestowania;
- miasto przyjazne mieszkańcom i przedsiębiorcom z odpowiednią infrastrukturą, zielonymi osiedlami, dobrą komunikacją oraz możliwościami pracy i osiągnięcia dochodów⁴⁰;
- to kulturowe, akademickie i gospodarcze Centrum Pomorza, które integruje lokalne społeczności w regionie.

W **SRK 2030** opisano instytucje kultury prowadzone przez miasto Koszalin:

1. Bałtyckiego Teatru Dramatycznego im. Juliusza Słowackiego
2. Centrum Kultury 105
3. Filharmonii Koszalińskiej im. Stanisława Moniuszki
4. Koszalińskiej Biblioteki Publicznej im. Joachima Lelewela
5. Muzeum w Koszalinie

Centrum Kultury 105 – to centrum upowszechniania kultury i amatorskiej twórczości artystycznej, realizujące projekty i działania warsztatowe. Działalność prowadzi w kilku obiektach w tym w Domku Kąta (obiekcie wpisanym do rejestru zabytków).

Muzeum w Koszalinie – gromadzi, konserwuje i udostępnia dobra kultury z dziedzin: archeologii, etnografii, historii miasta i Pomorza, sztuki dawnej i współczesnej. Ekspozycja etnograficzna (rodzaj skansenu) to miejsce szczególne na mapie województwa zachodniopomorskiego, niedysponującego muzeum skansenowskim. Muzeum propaguje m.in. Wyspę Kulturową Jamno oraz lokalnych twórców ludowych. Od 2009 r. instytucja wpisana do Państwowego Rejestru Muzeów.

„Nowo otwarta Zagroda Jamneńska została podwójnie doceniona – pierwszy raz w 2019 roku otrzymała certyfikat Najlepszy Produkt Turystyczny Pomorza Zachodniego 2019 roku, następnie w 2020 r., otrzymując tytuł Zachodniopomorskiego Wydarzenia Muzealnego roku 2019 w kategorii „Działalność wystawiennicza”⁴¹.

Cel strategiczny III. Aktywni i kreatywni mieszkańcy

3.5. Wzmocnienie pozycji Koszalina jako atrakcyjnego ośrodka kultury i turystyki.

Wskazano m.in. na duże walory naturalne Koszalina, istniejące szlaki i atrakcje turystyczne w tym kulturę jamneńską i Koszalińską Kolej Wąskotorową.

„Z uwagi na uwarunkowania przestrzenne oraz kulturowe Koszalina, rozwój turystyki z wykorzystaniem istniejących i planowanych zasobów stanowi kluczowy bodziec dla rozwoju społeczno-gospodarczego Miasta. Rozwój turystyki w Koszalinie będzie miał wpływ na powstawanie nowych miejsc pracy, wzrost usług oraz wzrost konkurencyjności lokalnej przedsiębiorczości”⁴².

⁴⁰ SRK 2030, s. 43 [strategia-rozwoju-koszalina-2030_z-okladka_1_1.pdf](#)

⁴¹ SRK 2030, s. 26 [strategia-rozwoju-koszalina-2030_z-okladka_1_1.pdf](#)

⁴² SRK 2030, s. 60 [strategia-rozwoju-koszalina-2030_z-okladka_1_1.pdf](#)

„SRK 2030” przez wizję i przyjęte cele, nakreśla ogólne ramy rozwoju Miasta. Przyjęte w Strategii cele mają charakter programowy, stanowiąc wyłącznie wytyczne dla planowanych działań. Wobec tego konieczne jest określenie systemu wdrażania, który pozwoli na realizację założeń Strategii na poziomie operacyjnym.

Finansowanie realizacji celów zawartych w Strategii Rozwoju Koszalina #Koszalin2030 zależy będzie w głównej mierze od środków wydatkowanych na ten cel przez Miasto, ale również od źródeł i środków podmiotów zewnętrznych, które realizują zadania na terenie Miasta.

❖ **PROGRAM ROZWOJU KULTURY „KOSZALIN 2018/2028”, zwany dalej („Koszalin 2018/2028”)**

(Uchwała Nr XXXII/457/2017 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 22 czerwca 2017 roku)

Program Rozwoju Kultury „Koszalin 2018/2028” wdrożono od 01 stycznia 2018 r. Prace nad nim trwały od października 2015 do czerwca 2017 roku⁴³. Nawiązano współpracę z ekspertami zewnętrznymi z programu DNA Miasta Fundacji Res Publica. Kluczowy element stanowi w tego typu opracowaniach analiza SWOT, której celem jest uzyskanie spójnego i syntetycznego obrazu sfery kultury w Koszalinie i wskazanie optymalnej strategii dla polityki kulturalnej.

Program Rozwoju Kultury „Koszalin 2018/2028” - analiza SWOT

Mocne strony (stan obecny) to m.in.:

- dominujący ośrodek kultury w regionie,
- aktywna działalność instytucji kultury,
- dobry poziom finansowania,
- bogata i różnorodna oferta.

Szanse (perspektywa na przyszłość) to m.in.:

- potencjał rozwoju instytucji kultury,
- klimat dla NGO,
- dobra kadra edukatorów,

Słabe strony (stan obecny) to m.in.:

- nieokreślona tożsamość miasta i jego mieszkańców,
- niski poziom współpracy, wymiany informacji i koordynacji wydarzeń,
- niskie uczestnictwo w kulturze,
- brak rozpoznania potrzeb uczestników kultury.

Zagrożenia (perspektywa na przyszłość)

- koncentracja budżetu prawie wyłącznie na finansowaniu instytucji kultury,
- niski poziom innowacyjności w prowadzeniu działalności kulturalnej,
- brak otwartości, atmosfery do wprowadzania zmian i eksperymentów,

---

⁴³ Program pracował zespół, w którego skład weszli przedstawiciele komórek organizacyjnych Urzędu Miejskiego, miejskich jednostek organizacyjnych, radni oraz przedstawiciele gremiów opiniodawczych i doradczych.

W konkluzji określono konieczność przyjęcia strategii konkurencyjnej, przeciwdziałającej słabym stronom. Koszalin posiada silną bazę zasobów wewnętrznych. Miasto powinno dążyć do utrzymania przewagi konkurencyjności nad innymi, porównywalnymi ośrodkami miejskimi. W polityce kulturalnej może to być m.in. wzmacnianie istniejących zasobów – działalności instytucji, NGO, sektora prywatnego; ulepszanie mocnych produktów kultury (np. imprez miejskich, prywatnych inicjatyw nieformalnych itp.).

Podkreślono „wysoką korelację pomiędzy słabymi stronami a zagrożeniami, plasującą się na drugim miejscu w zbiorczej analizie wyników SWOT”. Powinno to zostać odebrane jako ostrzeżenie. Bez istotnej zmiany w polityce kulturalnej miasta w niedalekiej przyszłości możliwa jest sytuacja, w której obecne na dzień dzisiejszy perspektywy na rozwój zostaną przestonięte przez zagrożenia – negatywne czynniki wewnętrzne, które będą wzmacniane przez słabe strony sektora kultury”.

❖ **GMINNY PROGRAM REWITALIZACJI MIASTA KOSZALINA na lata 2017-2026, zwany dalej („GPR 2017-2026”)⁴⁴**

(Uchwała Nr II/20/2018 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 20 grudnia 2018 roku.)

Rewitalizacja – kompleksowy, skoordynowany, wieloletni, prowadzony na obszarze zdegradowanym proces przemian przestrzennych, technicznych, społecznych i ekonomicznych, inicjowany przez jednostkę samorządu terytorialnego w celu wyprowadzenia tego obszaru ze stanu kryzysowego, w szczególności przez nadanie mu nowej jakości funkcjonalnej i stworzenie warunków do jego rozwoju, w oparciu o charakterystyczne uwarunkowania endogeniczne.

W skład rewitalizacji wchodzi zarówno działania mające na celu rewaloryzację (przywracanie wartości, remont, modernizacja obiektów o szczególnej wartości zabytkowej), renowację, konserwację (utrzymanie zabytku w dobrym stanie) jak i adaptację do nowych funkcji (z zachowaniem walorów historycznych i architektonicznych obiektu).

Podstawą „**GPR 2017-2026**” są zapisy zawarte w Strategii Rozwoju Koszalina. Cele mają charakter programowy, będąc wytycznymi dla planowanych działań. W „**GPR 2017-2026**” został określony system wdrażania za pośrednictwem zarówno kontynuowanych, jak i nowych sektorowych programów rozwoju, do których należy program rewitalizacji⁴⁵.

System zarządzania Gminnym Programem Rewitalizacji jest ściśle zintegrowany z systemem zarządzania *Strategią* oraz innymi sektorowymi programami rozwoju (np. *Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych*), co zapewnia koordynację działań.

⁴⁴ Opracowany w 2017 r. przez LIDER PROJEKT Sp. z o.o, Al. K. Marcinkowskiego 1.2, 61-745 Poznań.

⁴⁵ W dniu 18 listopada 2015 roku weszła w życie Ustawa o rewitalizacji z dnia 9 października 2015 roku (Dz.U. 2015, poz.1777), która umożliwia kontynuację zadań zapisanych w Lokalnych Planach Rewitalizacji.

Prezydent Miasta pełni rolę nadzorczą nad całym procesem rewitalizacji. W założeniach określono, że po trzech latach od uchwalenia „**GPR 2017-2026**” zostanie przeprowadzona ewaluacja programu, „która pozwoli na ocenę stopnia realizacji zakładanych celów rewitalizacji, wskaże stopień, zakres oraz trwałość zmian jakie zaszły na obszarze objętym rewitalizacją na skutek wdrażania programu, a także sprawność i skuteczność zarządzania tym procesem”.

W granicach obszaru rewitalizacji znajduje się większość koszalińskich zabytków w tym pięć użytkowanych przez miejskie instytucje kultury: Bałtycki Teatr Dramatyczny im. Juliusza Słowackiego, Centrum Kultury 105 w Koszalinie, Filharmonia Koszalińska im. Stanisława Moniuszki, Koszalińska Biblioteka Publiczna im. Joachima Lelewela i Muzeum w Koszalinie. Ponadto działania kulturalne podejmuje Archiwum Państwowe, Pałac Młodzieży (miejska placówka oświatowa) oraz galerie (m.in. Galeria Na Piętrze). Na ofertę miasta wpływ mają także organizacje pozarządowe oraz spółdzielnie mieszkaniowe, prowadzące kluby osiedlowe m.in. „Nasz Dom”.

Opracowanie zawiera informacje dotyczące dziedzictwa kulturowego Koszalina w odniesieniu do obszaru rewitalizacji z opisem najważniejszych zachowanych zabytków (wpisanych do rejestru), będących jednocześnie atrakcjami turystycznymi

W „**GPR 2017-2026**” nie ustalono zamkniętego katalogu przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych. Określono natomiast kierunki działań, których realizacja ma przyczynić się do rozwiązania zidentyfikowanych problemów. Podmioty zainteresowane realizacją projektów rewitalizacyjnych będą mogły zgłaszać nowe projekty wpisujące się w cele i określone kierunki działań.

„Na potrzeby realizacji wyżej wymienionych działań społecznych poddana będzie modernizacji i rozbudowie infrastruktura i przestrzeń usług społecznych w obszarze rewitalizacji (stworzenie strefy integracji i aktywizacji społecznej przy Katedrze i rewitalizacja podwórek, odnowa terenów zieleni, modernizacja obiektów zabytkowych i o funkcji kulturalnej, modernizacja i rozbudowa infrastruktury społecznej)”.

Cel szczegółowy 2: Wzrost dostępności i jakości usług kultury, edukacji, sportu i rekreacji w obszarze rewitalizacji w kierunkach działań wskazano na konieczność m.in.:

- poprawy dostępności usług edukacyjno-kulturalnych (...) poprzez wykorzystanie potencjału zlokalizowanych w obszarze rewitalizacji instytucji kultury i placówek edukacyjnych,
- (...) tworzenia projektów zapewniających całoroczny program kulturalny,
- integracji międzypokoleniowej.

Cel szczegółowy 6: Ochrona dziedzictwa kulturowego Koszalina, adaptacja i modernizacja zabytków⁴⁶

⁴⁶ Uwaga: należy pamiętać, że w przypadku działań zarówno w substancji zabytku, jak i jego otoczeniu wszelkie działania (rewitalizacje, modernizacje) każdorazowo wymagają uzgodnienia/pozwolenia Wojewódzkiego Urzędu

Wskazano na zły stan części obiektów zabytkowych i ich niedostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych. Wśród kierunków działań wskazuje się na „modernizację i adaptację obiektów zabytkowych w celu poszerzenia oferty kulturalnej i społecznej; dostosowanie do potrzeb osób niepełnosprawnych i o ograniczonej mobilności ruchowej.”

„**GPR 2017-2026**” prezentuje działania zbieżne w wielu punktach z Programem Opieki na Zabytkami Miasta Koszalina w zakresie opieki nad materialnym i niematerialnym dziedzictwem kulturowym, harmonijnie wpisujących się w tworzenie tożsamości koszalinian⁴⁷. To m.in.:

8.1.2. Przedsięwzięcie 2. Zmiana zagospodarowania ścisłego centrum obszaru rewitalizacji w celu nadania mu nowych funkcji społecznych, gospodarczych, kulturalnych i rekreacyjnych.

„Realizacja projektu połączy dwie najważniejsze przestrzenie miejskie: Rynek Staromiejski oraz przestrzeń wokół Katedry, powstanie wielofunkcyjna przestrzeń rekreacji i integracji mieszkańców. Projekt skupia się na przywróceniu w mieście utraconej ciągłości kompozycji urbanistycznej pozwalającej na wyzwolenie swobodnego ruchu pieszego, ożywienie społeczno-gospodarcze i kulturalne, nauka umiejętności rozumienia, doświadczania kultury poprzez działalność animatorów (lokalnych artystów i architektów) - „przewodników w kulturze”(…).

Ważnym elementem przedsięwzięcia jest także wykorzystanie turystycznego i kulturowego potencjału obiektów zabytkowych i funkcjonujących na tym obszarze instytucji kultury. Wskazano na modernizację Muzeum, która – w założeniach – ma przyczynić się do wzmocnienia tożsamości kulturowej i regionalnej, poprzez zwiększenie wiedzy na temat specyficznych dla regionu tradycji. Projekt zakłada również dostosowanie remontowanych obiektów do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Przewiduje się prowadzenie cyklicznych zajęć z historii sztuki, warsztatów, wycieczek i innych adekwatnych do wieku odbiorcy form „oswajania” z dziedzictwem kulturowym i jego specyfiką. Ważnym aspektem jest także pogłębienie świadomości historycznej i popularyzowanie wiedzy na temat kultury, a także edukacja patriotyczna dzieci i młodzieży.

Cel szczegółowy 6: Ochrona dziedzictwa kulturowego Koszalina, adaptacja i modernizacja zabytków.

- remont dachu Muzeum w Koszalinie, modernizacja pracowni;

3.5. Odnowienie elewacji budynków mieszkalnych

Odnowienie elewacji z zachowaniem elementów zdobniczych. Wymiana stolarki okiennej i drzwi drewnianych z zachowaniem ich obecnego wyglądu (...). Budynki ujęte w gminnej ewidencji zabytków wymagają specjalistycznych prac naprawczych, co znacznie przekracza możliwości finansowe Wspólnot⁴⁸.

Ochrony Zabytków w Szczecinie Delegatura w Koszalinie. Dotyczy to zarówno obiektów/obszarów wpisanych do rejestru zabytków jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

⁴⁷ Co znajduje merytoryczne odzwierciedlenie w obu Sprawozdaniach z realizacji GPOnZ na lata 2019-2023.

⁴⁸ Prace wymagają uzgodnień/pozwoleń WUOZ w Koszalinie. Od 01.01.2018 r. właściciele obiektów ujętych

Cel szczegółowy 6: Ochrona dziedzictwa kulturowego Koszalina, adaptacja i modernizacja zabytków Koszalińska Kolej Wąskotorowa (...)

W ramach projektu przewidywany jest remont:

- budynku lokomotywowni – dokończenie remontu I hali zgodnie z wytycznymi Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków,
- hali i zaplecza,
- układu torowego oraz zadaszenie historycznych eksponatów,
- remont budynku dworca i dostosowanie go do potrzeb turystycznych

Sporządzono „Sprawozdania z realizacji Gminnego Programu Rewitalizacji Miasta Koszalina 2017-2026” za lata 2018-2020 i 2021-2022.

❖ **GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW („GEZ”)**

Gminna Ewidencja Zabytków prowadzona przez samorząd nie jest prawną formą ochrony zabytków. Jednak ze względu na wymóg uwzględnienia zabytków ujętych w „GEZ” w studiach i planach zagospodarowania przestrzennego, a także na fakt, że znajdują się w niej obiekty tworzące zasadniczy krajobraz kulturowy gminy, należy podkreślić jej znaczenie.

Ustawa z dnia 18 marca 2010 roku, o zmianie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz o zmianie niektórych innych ustaw⁴⁹ wzmacnia znaczenie gminnej ewidencji zabytków w art. 22 ust. 4 otrzymuje brzmienie: „*Wójt (burmistrz, prezydent miasta) prowadzi gminną ewidencję zabytków w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomych z terenu gminy*”.

W gminnej ewidencji zabytków powinny być ujęte:

- 1) zabytki nieruchome wpisane do rejestru;
- 2) inne zabytki nieruchome znajdujące się w wojewódzkiej ewidencji zabytków;
- 3) inne zabytki nieruchome wyznaczone przez wójta (burmistrza, **prezydenta miasta**) w porozumieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków

Nowelizacja (z 18 marca 2010 r.) ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, art. 3.

W ustawie z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane (Dz.U. z 2006 r. Nr 156, poz. 1118, z późn. zm.) w art. 39 ust. 3 otrzymuje brzmienie:

„W stosunku do obiektów budowlanych oraz obszarów niewpisanych do rejestru zabytków, a ujętych w gminnej ewidencji zabytków, pozwolenie na budowę lub

---

w gminnych ewidencjach zabytków mogą ubiegać się o dofinansowanie w konkursie Urzędu Marszałkowskiego Województwa Zachodniopomorskiego.

⁴⁹ Niniejszą ustawą zmienia się następujące ustawy: ustawę z dnia 17 czerwca 1960 r. o postępowaniu egzekucyjnym w administracji z późniejszymi zmianami, ustawę z dnia 7 lipca 1994 r. – Prawo budowlane, ustawę z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym.

rozbiórkę obiektu budowlanego wydaje właściwy organ w uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków”.

Konsekwencją ujęcia obiektów lub obszarów w gminnej ewidencji zabytków jest obowiązek uzyskania akceptacji organu ochrony zabytków dla planowanych przy nich działaniach inwestycyjnych. Zgodnie z art. 53 ust. 4 pkt. 2 oraz art. 60 ust.1 ustawy z dnia 27 marca 2003 r., o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Dz.U. z 2018, poz. 1945, z późn. zm.), decyzje o ustaleniu lokalizacji inwestycji celu publicznego, a także decyzje o warunkach zabudowy wydaje się po uzgodnieniu z wojewódzkim konserwatorem zabytków w odniesieniu do obszarów i obiektów objętych formami ochrony zabytków, o których mowa, w art. 7 ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ujętych w gminnej ewidencji zabytków⁵⁰.

Należy zwrócić uwagę na obowiązującą od 15 listopada 2008 roku ustawę (z 03. października 2008 r.) o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko, na mocy, której ochrona „obszarów o krajobrazie mającym znaczenie historyczne, kulturowe lub archeologiczne, zabytków i krajobrazu kulturowego, objęte istniejącą dokumentacją, w szczególności rejestrem lub ewidencją zabytków otrzymuje dodatkowe umocowanie prawne”.

W „GEZ” powinny być ujęte zabytki nieruchomości istotne dla zachowania charakteru lokalnych krajobrazów. Jak wspomniano, zabytki te otrzymują formę ochrony prawnej także poprzez ustalenia w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego.

Zasób zabytków, które powinny być ujęte w **Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Koszalina** został wskazany w: Rejestrze Zabytków, Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz wyznaczonych przez Prezydenta Miasta Koszalina (na podstawie uchwalonego Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego z 2010 r.). Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Koszalina została opracowana w 2013 roku i wraz z przygotowanym Programem Opieki nad Zabytkami i stanowiła podstawę do aktualizacji Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina (z 2014 r.).

W **Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Koszalina** ujęte są:

- zabytki architektury, w tym: obiekty sakralne, mieszkalne, gospodarcze, użyteczności publicznej, techniki i przemysłu,
- układy przestrzenne (obszary),
- cmentarze – komunalne, wyznaniowe,
- zieleń komponowaną – parki, aleje, formy krajobrazowe.

---

⁵⁰ Na podstawie odpowiedzi MKiDN, w sprawie interpelacji poselskiej nr 13365, z dn. 1203.2013.

Gminna Ewidencja Zabytków Miasta Koszalina jest sporządzona w formie kart⁵¹, zawierających m.in. dane adresowe o obiekcie, datowanie, formę ochrony oraz aktualne fotografie i mapę z lokalizacją.

Na mocy Zarządzenia Prezydenta Miasta Koszalina (Nr 427/1870/13, z dn. 21.08.2013 r.) założono Gminną Ewidencję Miasta Koszalina, w formie zbioru kart adresowych zabytków nieruchomości. Powyższa ewidencja jest zbiorem otwartym i po 2013 roku była zmieniana zarządzeniami Prezydenta Miasta Koszalina: Nr 448/1620/17, z dn. 23.05.2017 r.; Nr 558/2049/17, z dn. 18.12. 2017 r.; Nr 681/2119/18, z dn. 01.02.2018 r.; Nr 687/2130/18 z dn. 13.02.2018 r.; Nr 28/84/19 z dn. 16.01.2019 r.; Nr 146/528/19 z dn. 24.09.2019 r.

Gminna Ewidencja Zabytków z 2013 roku obejmowała formalnie **1109 obiektów** (w tym 8 nie istnieje + 6 typowanych do wykreślenia), w następujących kategoriach:

- 36 (-6)** - wpisane do rejestru zabytków, w tym 6 nieistniejące (zał. 1)
- 193 (-6)** - ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym 6 typowanych do wykreślenia (zał. 2)
- 149** - stanowiska archeologiczne (zał. 3)
- 731 (-2)** - wskazane przez Prezydenta Miasta Koszalina, w porozumieniu z Wojewódzkim Konserwatorem Zabytków, w tym 2 wykreślone (zał. 4)

Przedmiotem ochrony jest 1095 zabytków i obszarów.

W lata 2014-2018 do Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Koszalina wprowadzono 13 nowych kart adresowych.

Dwa obiekty zostały wpisane do rejestru zabytków:

- budynek ratusza przy Rynku Staromiejskim 6/7 – Młyńska 13
- kamienica przy ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 23

Jedenaście obiektów włączono do wojewódzkiej ewidencji zabytków, w tym m.in.: cmentarz żydowski ul. Racławicka; park na Rokosowie, kamienicę przy ul. Batalionów Chłopskich 6, schron pod Rynkiem Staromiejskim, zespół młyna ul. Młyńskiej, teren Ośrodka Pielgrzymkowego na Górze Chełmskiej.

W 2023 roku wystąpiono do Zachodniopomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o akceptację kart adresowych zabytków z terenów włączonych w granice administracyjne miasta Koszalina.

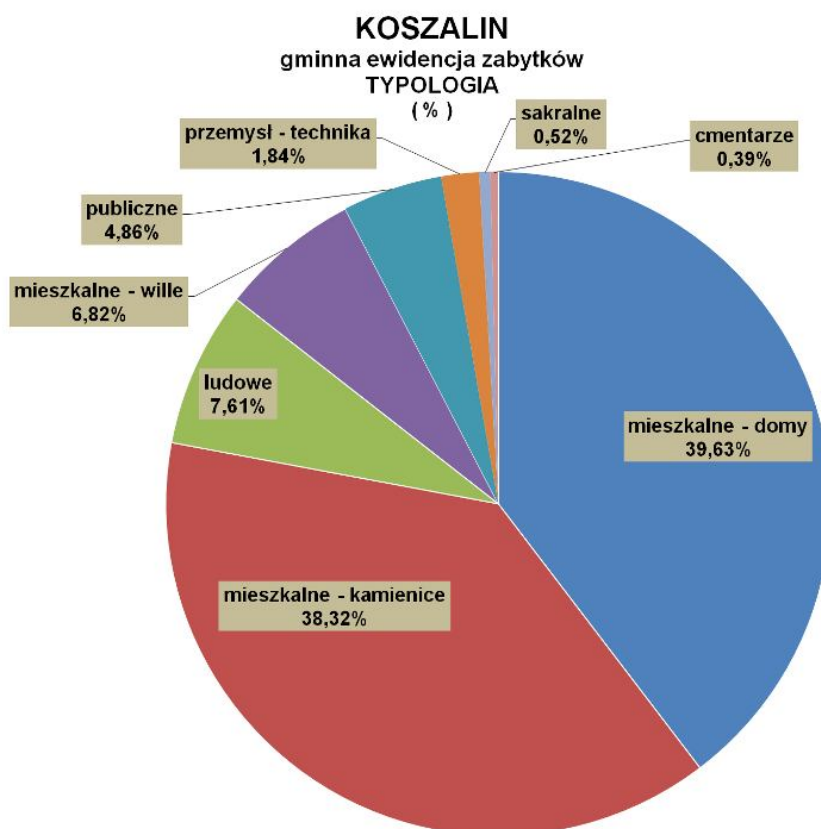
Skreślono z Gminnej Ewidencji Zabytków Miasta Koszalina (w uzgodnieniu z WUOZ) 2 obiekty tj.:

- dom przy ul. Morskiej 42,
- dom przy ul. Tadeusza Rejtana 9.

⁵¹ Wzór karty zgodny z Rozporządzeniem Ministra Kultury z dn. 26.05.2011 r., w sprawie prowadzenia rejestru zabytków, krajowej, wojewódzkiej i gminnej ewidencji zabytków (Dz. U. Nr 113 poz. 661).

Gminna Ewidencja Zabytków jest udostępniona:

- w formie listy z mapą geoprzestrzenną
<https://bip.koszalin.pl/arttykul/1565/6334/zarzadzenie-nr-427-1870-13-prezydenta-miasta-koszalina-z-dnia-21-sierpnia-2013-r-w-sprawie-zalozenia-gminnej-ewidencji-zabytkow-miasta-koszalina> wraz z mapą geoprzestrzenną
- w siedzibie Urzędu Miejskiego w formie zbioru kart adresowych zabytków

Wykaz zabytków Gminnej Ewidencji Zabytków - załącznik nr 4

7. OCENA STANU ZACHOWANIA I FUNKCJONOWANIA DZIEDZICTWA KULTUROWEGO MIASTA KOSZALINA

Analiza stanu zachowania i funkcjonowania w obiegu społecznym poszczególnych elementów dziedzictwa kulturowego Miasta Koszalina (krajobrazu, zabytków nieruchomych, ruchomych i wartości niematerialnych) pozwala na wskazanie zagrożeń, zestawienie zjawisk pozytywnych i negatywnych oraz nakreślenie perspektyw zachowania dziedzictwa.

7.1. MOCNE STRONY

- ❖ Wyjątkowo cenne i różnorodne zasoby dziedzictwa kulturowego, także o walorach ponadregionalnych; w tym zespół Góry Chełmskiej, obiekty sakralne (katedra, kaplica zamkowa, kaplica św. Gertrudy, włączone w obręb miasta historyczne układy ruralistyczne (o genealogii słowiańskiej) Jamno i Łabusz tworzące w przeszłości *unikatową wyspę kulturową* – **KULTURA JAMNEŃSKA**; zabytki techniki (kolej wąskotorowa, zespół młyna), poczta, zespoły XIX i XX-wiecznej zabudowy mieszkalnej, zieleń komponowana.
- ❖ Stały monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych.
- ❖ Dobre rozpoznanie i zewidencjonowanie zabytków archeologicznych (AZP), nieruchomych i ruchomych (wiele zabytków posiada opracowania i dokumentacje konserwatorskie, które mogą być wykorzystane do sporządzania programów prac przy zabytkach oraz do badań historii osadnictwa, architektury i in.). Materialne efekty prac badawczych eksponowane są w Muzeum w Koszalinie.
- ❖ Badania historyczno-archeologiczne nad średniowieczną architekturą Koszalina, w tym odkryte w 2014 r. relikty kościoła klasztorного cysterek z 4 ćwierci XIII w.
- ❖ „Zagroda Jamneńska” – Dział Etnografii Muzeum w Koszalinie; współczesna rekonstrukcja XIX-wiecznej zagrody (działalność wystawiennicza, ekspozycyjna, edukacyjna i warsztatowa). Realizacja projektu związanego z „Wyspą kulturową Jamno Łabusz”. Jedyna taka placówka w województwie zachodniopomorskim z profilem skansenowskim z obiektami historycznymi lub powstałymi na podstawie historycznych dokumentacji (promocja artystów ludowych, rzemiosła i dziedzictwa niematerialnego w myśl Konwencji UNESCO o ochronie dziedzictwa niematerialnego).
- ❖ Wspieranie tożsamości kulturowej poprzez dofinansowywanie publikacji o historii Koszalina i regionu.
- ❖ Uchwalenie i realizacja Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Miasta Koszalina na lata 2019-2023 (Uchwała Nr IX/166/2019 Rady Miejskiej w Koszalinie z dn. 19 września 2019 r.); sprawozdanie I z realizacji za lata 2019-2021 (Uchwała Nr XXXIX/631/2021 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 25 listopada 2021 r.);

sprawozdanie II z realizacji za lata 2022-2023 (Uchwała Nr LXXII/1019/2024 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 25 stycznia 2024 r.).

- ❖ Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego Miasta Koszalina (przyjęte uchwałą Nr XLVII/673/2014 Rady Miejskiej w Koszalinie) – zawierające szczegółową i wnikliwą analizę krajobrazu kulturowego wraz z zaleceniami do ochrony i kształtowania krajobrazu, obowiązujące przy sporządzaniu miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego.
- ❖ Systematyczne opracowywanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego: zgodnie ze sprawozdaniem za lata 2022-2023 z realizacji GPOnZ 2019-2023 (Uchwała Nr LXXII/1019/2024 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 25 stycznia 2024 r.) 67,5 % powierzchni inwestycyjnej miasta jest objęta m.p.z.p. (z wyłączeniem terenów zamkniętych, dla których, zgodnie z przepisami, nie sporządza się planu miejscowego oraz terenów leśnych w granicach administracyjnych miasta dla których nie jest ekonomicznie wskazane sporządzenie planu miejscowego).
- ❖ Przyjęcie uchwały o przystąpieniu do sporządzenia planu ogólnego miasta Koszalina (Uchwała Nr LXXII/1020/2024 r. Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 25 stycznia 2024 r.).
- ❖ Uwzględnienie ochrony dziedzictwa kulturowego w dokumentach strategicznych, uchwalonych przez Radę Miejską Koszalina (w tym Strategia Rozwoju Koszalina #Koszalin2030, Gminny Program Rewitalizacji Miasta Koszalina na lata 2017-2026, i innych).
- ❖ Opracowanie (2013 r.), monitoring i aktualizacja Gminnej Ewidencji Zabytków z uwzględnieniem obiektów z nowo przyłączonych terenów do m. Koszalina.
- ❖ Funkcjonowanie instytucji kultury i jednostek oświatowych, dla których organem prowadzącym jest Gmina Miasto Koszalin: Centrum Kultury 105, Muzeum w Koszalinie (z bogatą ofertą kulturową i edukacyjną oraz interdyscyplinarnym zespołem pracowników merytorycznych), Koszalińska Biblioteka Publiczna im. J. Lelewela, Bałtycki Teatr Dramatyczny im. J. Słowackiego, Filharmonia Koszalińska im. St. Moniuszki.
- ❖ Współpraca z uczelniami wyższymi (w tym: Politechnika Koszalińska, Uniwersytet Szczeciński, Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Koszalinie).
- ❖ Stała współpraca z Archiwum Państwowym w Koszalinie (w tym w zakresie wydawniczym, edukacyjnym i wystawienniczym).
- ❖ Realizacja przez samorząd m. Koszalina (wraz partnerami) cyklicznych wydarzeń dotyczących kultury: „Koszaliński Kongres Kultury”; w 2022 pod hasłem „Kultura w przestrzeni, przestrzeń dla kultury”; kolejna (czwarta) edycja zaplanowana w 2024 r.
- ❖ Popularyzacja historii i dziedzictwa kulturowego: wydarzenia o zasięgu lokalnym i ponadregionalnym (np. Europejskie i Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa), informacja na stronie internetowej Urzędu o zabytkach miasta; tablice

informacyjne przy najcenniejszych obiektach i szlakach turystycznych.

- ❖ Oferta wydawnicza odnosząca się do historii miasta i regionu - publikacje naukowe, pokonferencyjne, przewodniki, informatory turystyczne, mapy.
- ❖ Szlaki turystyczne, na trasie których znajduje się Koszalin, w tym o zasięgu ponadregionalnym: Europejski Szlak św. Jakuba - Droga Pomorska - odcinek Święte Góry.
- ❖ Na terenie Koszalina działają liczne stowarzyszenia i organizacje zarówno lokalne jak i o zasięgu ponadregionalnym (oddziały) w tym.: PTTK O/Koszalin, Towarzystwo Przyjaciół Koszalina, Stowarzyszenie Uniwersytet Trzeciego Wieku w Koszalinie; Towarzystwo Przyjaciół Kolei Wąskotorowej w Koszalinie; Jamneńskie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne promujące wiedzę o dziejach regionu i wspólnym dziedzictwie kulturowym. W swoich działaniach – w sposób bezpośredni lub pośredni – mają wpływ na zachowanie dziedzictwa kulturowego (materialnego i niematerialnego) oraz budowanie tożsamości regionalnej.
- ❖ Stałe dofinansowywanie organizacji pozarządowych przez samorząd m. Koszalina w ramach otwartego konkursu ofert z zakresu kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury i dziedzictwa narodowego.
- ❖ Przykłady inicjatyw podejmowanych przez władze miasta związanych z opieką nad zabytkami i krajobrazem kulturowym: modernizowany zespół Góry Chełmskiej, ścieżka turystyczno-edukacyjna w Parku Księżąt Pomorskich, remonty fragmentów obwarowań miejskich; pozyskanie środków zewnętrznych; upowszechnianie Kultury jamneńskiej (m.in. poprzez oznakowanie, informatory, porozumienie ze stroną kościelną umożliwiające wolny wstęp do kościoła w Jamnie z ekspozycją ludowego wystroju wnętrza).
- ❖ W 2020 r. kościół p.w. Matki Bożej Różańcowej w Koszalinie (Jamnie) został laureatem nagrody w konkursie MKiDN „Zabytek zadbane” (w uznaniu za prawidłowo przeprowadzony proces remontowo-konserwatorski i utrwalanie dziedzictwa Kultury jamneńskiej).
- ❖ Podjęcie przez władze Koszalina (Uchwała NR IV/22/2006 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 28.12.2006 r., wraz ze zmianą z dnia 23.09.2021r. uchwała Nr XXXV/583/2021) zobowiązania w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków.
- ❖ Dobra wiedza o zewnętrznych źródłach finansowania prac przy zabytkach. Pracownicy Urzędu Miejskiego w Koszalinie zgodnie z zakresem merytorycznym danego stanowiska doskonałą wiedzę o zasadach i formach ochrony zabytków poprzez monitorowanie aspektów prawnych oraz o nowych źródłach finansowania.
- ❖ Intensywne starania samorządu miasta Koszalina o pozyskanie środków zewnętrznych w tym w 2023 r. z Rządowego Programu Odbudowy Zabytków.

Złożono łącznie w dwóch naborach 20 wniosków, otrzymano 2 promesy na obiekty sakralne: remont kaplicy św. Gertrudy i kościoła p.w. Św. Józefa Oblubieńca.

- ❖ W latach 2019-2023 – w ramach środków RPO (2014-2020) uzyskano dotacje na rewitalizację Parku im. T. Kościuszki oraz termomodernizację budynków mieszkalnych przy ul. J. Piłsudskiego nr 26 i 28.

7.3. SŁABE STRONY

- Zniszczona historyczna zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego Koszalina; ubytki wojenne sięgały 70% substancji; mimo nowych nawarstwień kubaturowych (nowa koncepcja urbanistyczna) możliwa jest rewaloryzacja obszaru.
- Stan techniczny zabudowy mieszkalnej XIX i XX-wiecznej wymaga odpowiednich nakładów finansowych, szczególnie po południowej i północnej stronie układu staromiejskiego, np. ulice: Dzieci Wrzesińskich, Kaszubska, Barlickiego, Wróblewskiego, Mariańska, oraz Batalionów Chłopskich, Niepodległości, Młyńska.
- Niewystarczający poziom środków wewnętrznych Miasta Koszalina na zadania w sferze ochrony dziedzictwa kulturowego i opieki nad nim.
- Dewaloryzujące remonty i nieodpowiednie modernizacje historycznej substancji architektonicznej przy użyciu niewłaściwych materiałów (np. panele zewnętrzne lub styropian); niewłaściwe pokrycia dachowe, okna z PCV, zniszczenia elementów historycznego wystroju elewacji itp.
- Niewystarczający poziom monitoringu i weryfikacji (w tym poszerzania) informacji o zabytkach i dziedzictwie kulturowym umieszczanych na stronie internetowej.
- Brak monograficznego opracowania (katalogu) dotyczącego zabytków Miasta Koszalina (np. na stronie www. - po merytorycznej weryfikacji treści).
- Niewystarczający poziom współpracy z podmiotami wojewódzkimi i krajowymi w sferze opieki i ochrony nad zabytkami (w tym stowarzyszeniami, urzędami, instytucjami kultury).
- Brak precyzyjnej informacji o możliwościach dofinansowania prac remontowych (oraz dokumentacji remontowo-konserwatorskich) dla właścicieli obiektów znajdujących się w Gminnej Ewidencji Zabytków – w konkursie samorządu Województwa Zachodniopomorskiego, np. w formie zakładki na stronie Urzędu Miejskiego.

7.4. PERSPEKTYWY

Koszalin jako siedziba władz miasta i starostwa grodzkiego - stanowiący ważne w województwie centrum administracyjno-kulturalne. Będący ośrodkiem równoważenia rozwoju. Charakteryzujący się stosunkowo czytelnym historycznym układem urbanistycznym (wpisanym do rejestru zabytków), stanowiącym jego niewątpliwym walor, eksponującym historyczne budowle.

- Koszalin - realizujący zapisy Gminnych Programów Opieki nad Zabytkami, traktujący dziedzictwo kulturowe jako wartość dodaną.
- Koszalin - włączający się w inicjatywy regionalne i krajowe dotyczące architektury modernistycznej po 1945 r.
- Koszalin – uczestniczący poprzez instytucje własne - w realizacji przedsięwzięć w ramach projektów finansowanych ze środków własnych i zewnętrznych (np. „Zagroda Jamneńska” – Dział Etnografii Muzeum w Koszalinie).
- „Kultura Jamneńska” jako priorytetowe działanie miasta Koszalina w dążeniu do wpisu na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.
- Wymiana naukowa z uczelniami krajowymi i zagranicznymi; budowanie relacji z partnerami zagranicznymi.
- Dobry stan techniczny i odpowiednie zagospodarowanie zabytkowych budynków w mieście (zwłaszcza obiekty użyteczności publicznej np. poczta, teatr, Domek Kąta, Muzeum, wieża widokowa na Górze Chełmskiej).
- Rewitalizacja substancji architektonicznej – w obrębie historycznych ciągów zabudowy.
- Sporządzenie planu ogólnego miasta Koszalina, stanowiącego podstawę do opracowywania m.p.z.p oraz wydawania decyzji o warunkach zabudowy.
- Rozwój już istniejących i budowa nowych tras turystycznych w oparciu o środowisko kulturowe i przyrodnicze. Czytelne nawiązania do ujętego w aktualizacji Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego Szlaku: „Świętych Gór”.
- Współdziałanie z organizacjami pozarządowymi (stowarzyszenia, fundacje) stanowi szansę na promowanie walorów zabytkowych miasta, w tym urozmaiconego dziedzictwa niematerialnego, wielokulturowości (np. Jamneńskie Stowarzyszenie Społeczno-Kulturalne).
- Stworzenie skutecznego mechanizmu finansowego wspierającego właścicieli zabytków (w tym ewidencyjnych) oraz ośrodka (wydziału) doradczego wspierającego merytorycznie wnioskodawców.
- Poszerzanie oferty wydawniczej, np. poprzez dofinansowanie własnych instytucji kultury (katalogi zabytków, historia społeczna, materiały pokonferencyjne itp.).

- Istnienie społeczeństwa świadomego historii Pomorza Zachodniego / Środkowego, akceptującego i szanującego dziedzictwo kulturowe, aktywnie włączającego się w działania promujące ochronę dziedzictwa kulturowego o zasięgu regionalnym np. Zachodniopomorskie Dni Dziedzictwa (sierpień – październik) i krajowym np. Europejskie Dni Dziedzictwa w Polsce (wrzesień).
- Zaangażowanie w ochronę i promocję dziedzictwa niematerialnego w oparciu o liczne w mieście i regionie stowarzyszenia oraz zewnętrznych partnerów regionalnych (np. Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie) i krajowych (np. Narodowy Instytut Dziedzictwa); działania opierające się na budowaniu tożsamości z poszanowaniem wielokulturowości w dziejach Koszalina po 1945 roku.
- Znacząca rola instytucji kultury i oświaty w zakresie utrwalania i promocji dziedzictwa kulturowego.

7.4. ZAGROŻENIA KRAJOBRAZU KULTUROWEGO

Koszalin jest miastem o znacznym potencjale wynikającym zarówno z uwarunkowań historycznych, jak i współczesnych możliwości. Autorzy wszystkich opracowań strategicznych i planistycznych podkreślają konieczność wykorzystania dziedzictwa kulturowego miasta dla rozwoju turystyki. Przeszłość staje się motorem napędowym wielu inwestycji generujących nowe miejsca pracy, motywującym do działania (rewitalizacją kwartałów / osiedli miejskich czy kompleksu Góry Chełmskiej). Rewitalizacji wymagają także Jamno i Łabusz (głównie w obrębie historycznych założeń ruralistycznych).

Pogodzenie wymogów prawnych, koncepcji projektantów z oczekiwaniami mieszkańców to zadanie władz miasta na drodze rewitalizacji Starego Miasta i Śródmieścia, zachowania obiektów i zespołów zabudowy, nekropolii, miejsc pamięci. Pozyskiwanie funduszy zewnętrznych, współpraca z partnerami regionalnymi i zagranicznymi, to droga samorządu Koszalina do skutecznego sprawowania opieki nad spuścizną kulturową (wraz z jej ochroną).

Obiekty i obszary o szczególnej wartości dla krajobrazu kulturowego zostały przywołane w *Studium uwarunkowań i zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina* ze zmianami (z 2014 roku) oraz innych opracowaniach o znaczeniu strategicznym (w tym zwłaszcza w „**GPR 2017-2026**”). Większość tych obiektów i zespołów została ujęta w Wojewódzkiej Ewidencji Zabytków oraz w Gminnej Ewidencji Zabytków, ale to na właścicielach spoczywa (ustawowy) obowiązek ich utrzymania w należytych stanie.

Tym samym niezbędna jest stała współpraca między władzami samorządowymi a właścicielami obiektów i wspólnotami mieszkaniowymi. Chęć poprawy warunków i standardów mieszkaniowych (m.in. docieplenia zewnętrzne, wymiana stolarki na PCV)

niesie ze sobą realną groźbę dewaloryzacji – istotnych w przestrzeni miejskiej – jednorodnych zespołów zabudowy. Niejednokrotnie takie „nowoczesne” zmiany skutkują zacieraniem lub całkowitym zniszczeniem elementów historycznego wystroju elewacji, nadbudowywaniem kondygnacji, agresywną (niewspółgrającą z pierwotną) kolorystyką itp., niejednokrotnie oryginalne elementy zastępowane są gotowymi, ahistorycznymi elementami wprost ze składów budowlanych. Wspólnoty mieszkaniowe borykają się nierzadko z brakiem środków, niezbędnych do właściwego utrzymania budynków.

W *Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego miasta Koszalina, ze zmianami (z 2014 roku)* do głównych zagrożeń i czynników degradujących zasoby dziedzictwa kulturowego należą także:

- zaniechanie działań remontowo-rewaloryzacyjnych w obiektach zabytkowych, powodujące postępującą degradację zabudowy;
- niekontrolowane działania inwestycyjne, nieprawidłowa ingerencja w substancję zabytkową (w tym w obrębie parterów budynków, adaptacji poddaszy na cele mieszkalne)
- niewystarczające mechanizmy ochrony (np. brak szczegółowych zapisów w planach miejscowych dotyczących zasad działania na substancji zabytkowej, brak nadzoru);
- brak odpowiedniego programu użytkowego dla obiektów zabytkowych, zmiany funkcjonalne związane z niszczeniem substancji zabytkowej, brak środków;
- nowe obiekty o gabarytach i formie nieuwzględniających historycznego otoczenia;
- tymczasowe realizacje obniżające wartość krajobrazu kulturowego, ingerencje w krajobraz w postaci reklam wielkogabarytowych;
- brak cezury pomiędzy historycznymi układami osadniczymi, zwłaszcza ruralistycznymi, a nową zabudową, bezplanowa zabudowa realizowana w sposób żywiołowy, chaotyczny, jako rozproszona bez komponowania w układy;
- niekontrolowane podziały parcelacyjne terenu;
- zagrożenia ze strony układu komunikacyjnego – przebieg ruchu tranzytowego przez obszar centrum, przebudowa i modernizacja historycznych ciągów ulicznych i drogowych z dostosowaniem do obowiązujących parametrów, likwidacja ciągów zieleni przydrożnej.

8. CELE I ZADANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA

8.1. CELE PERSPEKTYWICZNE

Przegląd zasobów dziedzictwa kulturowego oraz zdiagnozowanie stanu zachowania zabytków, przeprowadzone na wstępnym etapie prac nad Programem Opieki nad Zabytkami stanowią podstawę formułowania celów i zadań. Ich realizacja powinna doprowadzić do stworzenia wizerunku **Koszalina** atrakcyjnego dzięki walorom kulturowym na równi z walorami przyrodniczymi, z potencjałem obszarów do rewitalizacji i obiektów do zagospodarowania.

Poniżej wskazano cele perspektywiczne, dalekosiężne, służące osiągnięciu finalnych efektów w trzech podstawowych dziedzinach:

- utrzymanie i poprawa stanu dziedzictwa kulturowego (**cel 1**),
- funkcjonowaniu zabytków w procesach aktywizacji ekonomicznej i społecznej oraz budowie atrakcyjności i konkurencyjności (**cel 2**),
- istnieniu społeczeństwa świadomego walorów historycznych krajobrazów i potrzeby zachowania dziedzictwa kulturowego (**cel 3**).

Osiągnięcie tych celów wymaga wieloletnich, zintegrowanych działań skutkujących zmianami zarówno w sferze materialnej (dotyczącej stanu i zagospodarowania zabytków), jak i mentalnej (zmiany stosunku do zabytku, dobra uznawanego często za kłopotliwe i niezwykle kosztowne w utrzymaniu; dotyczy to zwłaszcza obiektów niewpisanych do rejestru zabytków).

Określone niżej cele należy traktować jako równorzędne. Poprawa stanu dziedzictwa kulturowego nie będzie możliwa bez powstania świadomej potrzeby jego zachowania oraz działań związanych z użytkowaniem zabytków w sposób odpowiedni dla ich walorów. Suma działań powinna powodować aktywizację społeczną, ekonomiczną i podniesienie atrakcyjności regionu.

Cel perspektywiczny 1.

Utrzymanie i poprawa oraz wyeksponowanie zachowanych zasobów i struktury krajobrazu kulturowego.

Osiągnięcie tego celu możliwe jest poprzez:

- uwzględnianie problemów ochrony zabytków i opieki nad zabytkami w dokumentach strategicznych gminy;
- zintegrowanie ochrony krajobrazu kulturowego z ochroną przyrody i równowagi ekologicznej;
- określenie obszarów wartościowych pod względem krajobrazowym (kulturowym i przyrodniczym) i określenie wytycznych do ich zabudowy i zagospodarowania oraz wskazanie najcenniejszych obszarów do zachowania poprzez wyłączenia z lokalizacji inwestycji o negatywnym wpływie na krajobraz (z uwzględnieniem

wytucznych zawartych w planie zagospodarowania przestrzennego województwa);

- poprawę stanu technicznego zachowania zabytków (rejestranych i ujętych w gminnej ewidencji zabytków), poprzez budżet własny miasta oraz pozyskiwane środki zewnętrzne;
- rewitalizację obszarów niedoinwestowanych, wymagających szczególnej opieki (np. zabudowa średniowiecznego układu urbanistycznego, dziedzictwo archeologiczne, zieleń komponowana - parki);
- budowę zintegrowanego systemu informacji, monitoringu stanu i zarządzania zasobami dziedzictwa kulturowego;
- współpracę czynników społecznych (społeczni opiekunowie zabytków, organizacje pozarządowe, stowarzyszenia, fundacje, związki wyznaniowe), samorządowych i rządowych w sprawach dotyczących ochrony krajobrazu kulturowego i naturalnego;
- ochrona zabytków gminy na wypadek konfliktu zbrojnego i sytuacji kryzysowych.

Cel perspektywiczny 2.

Funkcjonowanie dziedzictwa kulturowego w procesach aktywizacji społecznej i ekonomicznej oraz w budowie wizerunku Miasta.

Osiągnięcie tego celu wymaga:

- tworzenia warunków finansowych i organizacyjnych służących zaangażowaniu dziedzictwa kulturowego w aktywizację ekonomiczną i społeczną;
- stworzenia zintegrowanego systemu informacji o finansowaniu ochrony i opieki nad zabytkami, możliwościach pozyskania dotacji ze środków unijnych, państwowych, wojewódzkich, powiatowych, miejskich oraz prawidłowego przygotowania wniosków;
- racjonalnego wykorzystania środków z funduszy unijnych, rządowych, samorządowych, prywatnych na projekty mające za zadanie poprawę kondycji zabytków (konserwację) oraz rewitalizację, aktywizację społeczną i ekonomiczną w oparciu o obiekty i obszary zabytkowe;
- zagospodarowania zabytkowych (nie tylko wpisanych do rejestru zabytków, ale także ujętych w gminnej ewidencji zabytków) budowli na cele kulturalne, turystyczne i inne przy pomocy funduszy prywatnych, gminnych, państwowych i europejskich;
- budowy i promocji produktów turystycznych w oparciu o dziedzictwo kulturowe (materialne i niematerialne) i zabytki; współpraca z sąsiednimi gminami;
- budowy profesjonalnego systemu informacji turystycznej, w tym ponadgminnej.

Cel perspektywiczny 3

Budowa świadomych więzi społecznych z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania

Osiągnięcie celu poprzez:

- organizację wydarzeń kulturalnych (cyklicznych i jednorazowych), konferencji naukowych i kongresów popularno-naukowych, pogłębiających wiedzę o dziedzictwie kulturowym, kierowanych do różnych środowisk i grup wiekowych;
- promowanie na forum ponadregionalnym wiodącego wydarzenia kulturalnego związanego z dziedzictwem kulturowym integrującego różne środowiska (np. Zagroda Jamneńska /Jarmark Jamneński i inne);
- wspieranie inicjatyw lokalnych i organizacji pozarządowych działających na rzecz popularyzacji wiedzy o zabytkach oraz opieki i ochrony nad zabytkami;
- włączenie problematyki dziedzictwa kulturowego do programów szkolnych, upowszechnianie edukacji nt. historii i dziedzictwa kulturowego, wykorzystanie zabytków gminy w nauczaniu dziejów urbanistyki, także ruralistyki (Jamno i Łąbusz) architektury i budownictwa, archeologii (np. lekcje muzealne i warsztaty dla różnych grup wiekowych);
- kształcenie profesjonalnych kadr;
- rozbudowę sieci muzealnej, także o inicjatywy prywatne.

8.2. CELE PERSPEKTYWICZNE - CELE OPERACYJNE - ZADANIA

**Propozycje zadań do realizacji w lata 2024 - 2027
na mocy uchwały Rady Miejskiej miasta Koszalina**

W Y B Ó R

CEL PERSPEKTYWICZNY 1. UTRZYMANIE I POPRAWA ORAZ WYEKSPONOWANIE ZACHOWANYCH ZASOBÓW I STRUKTURY KRAJOBRAZU KULTUROWEGO		
Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2024-2027 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa gminnego systemu ochrony i opieki nad zabytkami oraz kształtowania krajobrazu kulturowego	Prowadzenie i aktualizacja gminnej ewidencji zabytków (opracowanej w 2013 r. przyjętej zarządzeniem Prezydenta Miasta Koszalina)	1. Prowadzenie gminnej ewidencji zabytków (kontynuacja) oraz korekty kart GEZ w uzgodnieniu z Wojewódzkim Urzędem Ochrony Zabytków w Szczecinie, Delegatura w Koszalinie 2. Udostępnienie GEZ na stronie www. Urzędu Miasta w formie informacji (mapy) geoprzestrzennej (rozbudowa – kontynuacja)
	1. Rozszerzenie chronionego wpisem do rejestru zabytków zasobu dziedzictwa kulturowego 2. Weryfikacja wpisów dla obiektów już nieistniejących	1. Wystąpienie do Zachodnio-pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpisanie z urzędu do rejestru zabytków najcenniejszych obiektów wskazanych w suikzp z 2014 r. 2. Wystąpienie do Zachodnio-pomorskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o skreślenie z urzędu obiektów nieistniejących (6 obiektów)
	Ochrona krajobrazu kulturowego, ładu przestrzennego	Sporządzanie aktów planowania przestrzennego, zawierających zasady ochrony dziedzictwa kulturowego i zabytków.

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

	Utrzymanie (doskonalenie) poziomu wiedzy o zasadach, formach, metodach opieki nad zabytkami i ochrony zabytków	Udział w szkoleniach związanych z ochroną zabytków i opieką nad nimi (teoria i praktyka)
	Realizacja Gminnego Programu Rewitalizacji na lata 2017-2026 Miasta Koszalina	Realizacja zadań dotyczących dziedzictwa kulturowego Koszalina zgodnie ze wskazanym priorytetami, w tym realizowane przez samorząd miasta Koszalina i inne podmioty (stowarzyszenia, wspólnoty mieszkaniowe, związki wyznaniowe, itp.), ze szczególnym uwzględnieniem obiektów zabytkowych. <i>„W programie rewitalizacji nie ustalono zamkniętego katalogu przedsięwzięć i projektów rewitalizacyjnych. Określono natomiast kierunki działań, których realizacja ma przyczynić się do rozwiązania zidentyfikowanych problemów. Podmioty zainteresowane realizacją projektów rewitalizacyjnych będą mogły zgłaszać nowe projekty wpisujące się w cele i określone kierunki działań” – GPR 2017-26, s. 93.</i>
2. Budowa zintegrowanego systemu ochrony wartości kulturowych i przyrodniczych	Realizacja opieki nad historycznymi zespołami zieleni komponowanej w Koszalinie.	Kontynuacja prac pielęgnacyjno-utrzymaniowych na terenie zabytkowych parków miejskich Koszalina
3. Zahamowanie procesów degradacji zabytków i doprowadzenie do poprawy stanu ich zachowania	Monitoring stanu zachowania zabytków w zasobach komunalnych (w GEZ) z zastosowaniem komputerowej bazy danych	Monitoring stanu zabytków w zasobie Gminnej Ewidencji Zabytków, w tym na podstawie informacji geoprzestrzennej
	Dofinansowywanie z budżetu Miasta Koszalina prac remontowo - konserwatorskich przy zabytkach niebędących własnością gminy	1. Realizacja uchwały Nr IV/22/2006 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 28 grudnia 2006 r., zmienionej uchwałą Nr XXXV/583/2021 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 23 września 2021 r. w sprawie zasad udzielania dotacji na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków. (Dziennik Urzędowy Województwa Zachodniopomorskiego z 2007 r.

		<p>Nr 17, poz. 262 oraz z 2021 r. poz. 4094).</p> <p>2. Realizacja uchwały LX/869/2023 Rady Miejskiej w Koszalinie z dnia 3 marca 2023 r. w sprawie zasad i trybu udzielania dotacji w ramach Rządowego Programu Odbudowy Zabytków na prace konserwatorskie, restauratorskie lub roboty budowlane przy zabytku nieruchomym wpisanym do rejestru zabytków lub znajdującym się w gminnej ewidencji zabytków</p>
	Prace remontowo-konserwatorskie przy zabytkach będących własnością gminy (w zależności od możliwości pozyskani środków finansowych)	<p>1. Kontynuacja działań mających na celu zabezpieczenie historycznych murów obronnych miasta</p> <p>2. Modernizacja energetyczna budynku komunalnego przy ulicy Marszałka Józefa Piłsudskiego 25</p>
	Opieka nad historycznymi nekropoliami miasta Koszalin	<p>1. Zlecenie prac pielęgnacyjno-utrzymawczych na terenie cmentarzy ewangelickich i żydowskich. (kontynuacja)</p>

**CEL PERSPEKTYWICZNY 2.
FUNKCJONOWANIE DZIEDZICTWA KULTUROWEGO
W PROCESACH AKTYWIZACJI SPOŁECZNEJ I EKONOMICZNEJ**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2024-2027 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Zwiększenie roli zabytków w rozwoju turystyki i przedsiębiorczości	Wzmocnienie potencjału Muzeum w Koszalinie	Wzmocnienie potencjału Muzeum w Koszalinie poprzez remont i modernizację najwyższej kondygnacji budynku głównego
	Kontynuacja realizacji produktu turystycznego: np. „Kultura Jamneńska”	1. „Zagroda Jamneńska z XIX wieku” – Dział Etnograficzny Muzeum w Koszalinie realizująca założenia projektu poprzez:

		<ul style="list-style-type: none"> - warsztaty edukacyjne - wydarzenia cykliczne (np. Jarmark Jamneński) - inne zadania instytucji muzealnej <p>2. Kontynuacja współpracy ze stroną kościelną w celu pełnej prezentacji unikatowego dziedzictwa jamieńskiego (wnętrze kościoła w Jamnie)</p> <p>3. Przygotowanie wniosku o wpis „Kultury jamneńskiej” - jako zjawiska niematerialnego - na krajową listę niematerialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzoną przez Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego.</p> <p>4. Rozbudowa Zagrody Jamneńskiej</p>
	Rozbudowa systemu informacji turystycznej	<p>1. Uzupełnienie istniejącego systemu informacji wizualnej - tablice informacyjne dotyczące historii i walorów zabytków (nie tylko rejestrowych)</p> <p>2. Przewodniki po zabytkach Koszalina w tym w formie bezpłatnej. (kontynuacja)</p> <p>3. Weryfikacja danych historycznych o dziedzictwie kulturowym miasta ze szczególnym uwzględnieniem własnych stron internetowych</p>
<p>2. Stworzenie warunków finansowych i organizacyjnych do opieki nad dziedzictwem kulturowym</p>	<p>Podniesienie poziomu wiedzy społecznej o możliwościach pozyskania i efektywnego wykorzystania środków krajowych i unijnych</p>	<p>Udostępnienie wyszukiwarki możliwości dofinansowań prac przy zabytkach na własnej stronie internetowej</p>

**CEL PERSPEKTYWICZNY 3.
POWSTANIE ŚWIADOMYCH WIĘZI LOKALNYCH SPOŁECZNOŚCI Z DZIEDZICTWEM
KULTUROWYM I POTRZEBY JEGO ZACHOWANIA**

Cele operacyjne	Zadania	Propozycja działań do realizacji w latach 2024 - 2027 na mocy uchwały Rady Miejskiej
1. Budowa świadomych więzi lokalnych społeczności z dziedzictwem kulturowym i potrzeby jego zachowania	Systematyczna edukacja dzieci i młodzieży (zadania stałe, kontynuacja)	<ol style="list-style-type: none"> Opracowanie gier edukacyjnych i terenowych, których uczestnicy mają do wykonania konkretne zadania, co ułatwi zapoznanie się z historią i zasobami dziedzictwa dzięki zabawie, czyli w sposób najbardziej dla dzieci przystępny - realizowane poprzez instytucje własne m. Koszalina Organizacja lekcji muzealnych, bibliotecznych i konkursów historycznych (kontynuacja zadań)
	Popularyzatorskie działania wizualne: organizowanie w siedzibie muzeum, instytucjach kultury wystaw, pokazów n.t. historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków (kontynuacja działań)	Wystawy i pokazy na temat historii regionu, dawnego i dzisiejszego krajobrazu kulturowego, zabytków
	Szkolenie w rzemiosłach związanych z tradycyjną sztuką budowlaną i rzemiosłem (np. ciesielstwo, stolarstwo, kamieniarsstwo, plecionkarstwo itp.)	Uczestnictwo Muzeum w Koszalinie (Zagroda Jamneńska) w Dniach Architektury Drewnianej sierpień 2024 (i kolejne lata) jako depozytariusza tradycyjnych technik budowlanych i ginących rzemiosł
	Promocja znaczenia ziemi koszalińskiej dla nauki o Pomorzu (zadania stałe, kontynuacja)	<ol style="list-style-type: none"> Przygotowanie cyklu spotkań we współpracy ze środowiskami naukowymi i twórczymi poświęconych historii, architekturze, sztuce, dziedzictwu niematerialnemu. Rocznik Koszaliński – periodyk wydawany cyklicznie przez KBP, popularyzujący wiedzę o regionie

	Wspieranie idei społecznego monitorowania stanu zabytków	Prowadzenie listy społecznych opiekunów zabytków.
2. Promocja dziedzictwa kulturowego gminy	Zwiększenie wysokości środków z budżetu gminy przeznaczonych na promocję dziedzictwa kulturowego	Upowszechnianie Kultury Jamneńskiej
	Promocja dziedzictwa kulturowego poprzez wydawnictwa (w tym kontynuacja)	<ol style="list-style-type: none"> 1. Publikacja wydawnictw poświęconych zabytkom oraz zawierających informacje o koszalińskich zabytkach np.: <ul style="list-style-type: none"> - katalog zabytków miasta Koszalina - albumy, opracowania popularno-naukowe, monografie miejscowości, - walory turystyczne miasta z uwzględnieniem zabytków, 2. Almanach Kultury Koszalińskiej (dziedzictwo kulturowe)
	Rozbudowa sieci muzealnej – w tym popieranie inicjatyw prywatnych	<ol style="list-style-type: none"> 1. Pomoc Muzeum w Koszalinie w tworzeniu niewielkich ekspozycji (np. w galeriach, historycznych wnętrzach) 2. Systematyczne planowanie zabiegów konserwatorskich w obiektach podległych Muzeum
	Organizacja dorocznych obchodów Europejskich i Zachodniopomorskich Dni Dziedzictwa i Dni Architektury Drewnianej na obszarze miasta	Udział w obchodach Europejskich i Zachodniopomorskich Dniach Dziedzictwa oraz Dniach Architektury Drewnianej na obszarze miasta - nawiązanie współpracy z organizatorami EDD i ZDD na terenie województwa: Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie, Narodowy Instytut Dziedzictwa OT Szczecin (kontynuacja współpracy).

- **Programowe cele i zadania podlegają uchwaleniu przez Radę Miejską.**
- **Cele perspektywiczne i operacyjne sformułowane wyżej powinny pozostać jako zasady programowe. Zadania mogą być modyfikowane, zależnie od bieżących uwarunkowań.**
- **Po dwóch latach od uchwalenia Gminnego Programu Opieki nad Zabytkami Prezydent składa Radzie sprawozdanie z jego realizacji.**

Zastosowane skróty:

AZP	- Archeologiczne Zdjęcie Polski
BDZ	- Biuro Dokumentacji Zabytków w Szczecinie
GEZ	- Gminna ewidencja zabytków
GPR	- Gminny Program Rewitalizacji
JST	- Jednostki samorządu terytorialnego
MKiDN	- Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego
MPZP	- Miejskowe plany zagospodarowania przestrzennego
NID	- Narodowy Instytut Dziedzictwa
OKK	- Obszary Kulturowo-Krajobrazowe
GPONZ	- Gminny Program Opieki nad Zabytkami
PPOnZ	- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami
PZPWZ 2020	- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Zachodniopomorskiego
SKZ	- Stowarzyszenie Konserwatorów Zabytków
SRWZ	- Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego
SUiKZP	- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego
t.j.	- tekst jednolity
UMWZ	- Urząd Marszałkowski Województwa Zachodniopomorskiego
„ustawa o oziornz 2003”	- Ustawa o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami z 2003
WEZ	- Wojewódzka ewidencja zabytków
WPoNZ	- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami
WUOZ	- Wojewódzki Urząd Ochrony Zabytków
ZWKZ	- Zachodniopomorski Wojewódzki Konserwator Zabytków

9. INSTRUMENTARIUM REALIZACJI PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Realizacja programu odbywać się będzie poprzez wskazane zadania na rzecz osiągnięcia priorytetów w nim przyjętych. Dostępne instrumentarium służące realizacji programu wynika z obowiązujących przepisów prawnych oraz opartych na nich działań umocowanych w realiach instrumentów prawno-ekonomicznych i finansów publicznych.

Instrumenty prawne - wynikające z przepisów dotyczących ochrony zabytków, w tym:

- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o wpis do rejestru zabytków obiektów/obszarów z gminnej ewidencji zabytków;
- wnioskowanie do Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków o skreślenie nieistniejących już obiektów, a nadal widniejących w rejestrze zabytków;
- sporządzanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego ustanawiających ochronę i rewaloryzację historycznych obszarów;
- uwzględnianie gminnej ewidencji zabytków w miejscowych planach zagospodarowania przestrzennego i planie ogólnym.

Instrumenty finansowe - dotacje, subwencje, dofinansowania, nagrody, zachęty finansowe, zbiórki społeczne, programy uwzględniające finansowanie z funduszy europejskich, państwowych, samorządu województwa, powiatu, gmina - miasto.

Instrumenty koordynacji – uwzględnianie dziedzictwa kulturowego w strategii rozwoju miasta, programach rozwoju infrastruktury, programie ochrony środowiska przyrodniczego. Współpraca z ośrodkami naukowymi i akademickimi, współpraca z organizacjami pozarządowymi w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami.

Instrumenty kontrolne - monitoring (we współpracy z wojewódzkim konserwatorem zabytków i powiatowym inspektorem nadzoru budowlanego) stanu zachowania zabytków wpisanych do rejestru i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

Instrumenty społeczne - edukacja w zakresie dziedzictwa kulturowego, profesjonalna (aktualizowana) informacja o zabytkach, współdziałanie z organizacjami społecznymi, związkami wyznaniowymi etc. Budowa produktu turystycznego w oparciu o zabytki, tradycyjne techniki budowlane, dziedzictwo niematerialne. Finansowanie działań (np. remontowych, promocyjnych) przy zabytkach zarówno wpisanych do rejestru jak i ujętych w gminnej ewidencji zabytków.

10. KRYTERIA OCENY REALIZACJI GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Zgodnie z przepisami ustawy o ochronie zabytków burmistrz/prezydent **zobowiązany jest do sporządzania co dwa lata** sprawozdania z realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami i przedstawienia go Radzie Miejskiej. Wykonanie sprawozdania powinna poprzedzić ocena stopnia realizacji gminnego programu uwzględniająca:

1. wykonanie zadań przyjętych do realizacji,
2. efektywność ich wykonania.

Kryteriami oceny realizacji GPOnZ są:

- ilość przyznanych dotacji wraz z kwotami;
- wartość finansowa zrealizowanych prac remontowo-konserwatorskich przy zabytkach oraz liczba obiektów poddanych ww. pracom;
- liczba wniosków o wpis do rejestru zabytków obszarów, obiektów i zespołów zabytkowych;
- liczba opracowanych prac studialnych (studia historyczno-urbanistyczne, studia krajobrazowe, katalogi typów zabudowy regionalnej i detalu architektonicznego, stolarek itp.);
- liczba zrealizowanych konkursów, wystaw, działań edukacyjnych na terenie gminy;
- liczba utworzonych szlaków turystycznych, tras rowerowych etc.;
- liczba opracowanych/wydanych wydawnictw/aplikacji mobilnych/stron www. (w tym folderów promocyjnych, przewodników, albumów, materiałów pokonferencyjnych etc.);
- liczba utworzonych, zmodernizowanych elementów infrastruktury służących funkcjonowaniu i rozwojowi turystyki kulturowej;
- ilość szkoleń i liczba pracowników biorących udział w szkoleniach związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego;
- liczba przyjętych / zmienionych mpzp.

11. ŹRÓDŁA FINANSOWANIA GMINNEGO PROGRAMU OPIEKI NAD ZABYTKAMI

Ochrona zabytków i opieka nad nimi jest ustawowym obowiązkiem państwa, samorządów i właścicieli zabytków. W związku z tym do finansowania działań na rzecz utrzymania dziedzictwa kulturowego są zobowiązani wszyscy wymienieni.

Niżej przedstawiono przykładowe źródła pozyskania środków zewnętrznych i możliwości finansowania ochrony i opieki nad zabytkami na terenie gminy z uwzględnieniem środków publicznych.

Finanse publiczne - budżet państwa i budżety samorządów terytorialnych

Dotacje na ochronę dziedzictwa kulturowego, w tym na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane oraz popularyzację zabytków przeznaczane z budżetu państwa i budżetów samorządów lokalnych, mogą być udzielane przez:

- ❖ Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego oraz innych ministrów i instytucji podległych
- ❖ Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa będącego w dyspozycji wojewody)
- ❖ Sejmik Województwa Zachodniopomorskiego (UMWZ)
- ❖ Radę Powiatu
- ❖ Radę Gminy
- ❖ Narodowy Instytut Dziedzictwa
- ❖ Rządowy Program Odbudowy Zabytków⁵²

Budżet Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego

Programy Ministra są podstawą ubiegania się o środki na zadania z zakresu kultury realizowane m.in. przez jednostki samorządu terytorialnego, organizacje pozarządowe oraz podmioty gospodarcze i osoby fizyczne.

Rokrocznie MKiDN ogłasza programy, z których do zadań związanych z ochroną i opieką nad zabytkami na terenie Gminy Miasto Koszalin można zaliczyć działania w ramach:

- Rozwój infrastruktury kultury
- Edukacja kulturalna i diagnoza kultury
- Dziedzictwo kulturowe - priorytety:
  - Priorytet "Ochrona zabytków"
  - Priorytet " Wsparcie działań muzealnych"
  - Priorytet „Kultura ludowa"

⁵² Dotacje można uzyskać na zabytki wpisane do rejestru zabytków, gminnej i wojewódzkiej ewidencji zabytków.

- „Ochrona zabytków archeologicznych”
- Promesa Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego⁵³.

Dotacje na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. dotacje na prace konserwatorskie i roboty budowlane...).

Zapisy aktów prawnych określają precyzyjnie katalog prac, które mogą być dofinansowane poprzez udzielenie dotacji celowej - są to prace zmierzające do zabezpieczania, zachowania i utrwalania historycznej substancji zabytku. Ze środków budżetowych nie jest możliwe dofinansowanie prac nie dotyczących substancji zabytkowej i zabezpieczenia funkcjonowania obiektu

Dofinansowanie w MKiDN można uzyskać jedynie na zabytki wpisane do rejestru.

Zasadą ustawową udzielanych dotacji budżetowych jest współfinansowanie prac - dotacja z jednego źródła może być udzielana do wysokości 50% nakładów koniecznych na wykonanie prac.

Mecenat państwa w dziedzinie kultury

Dotacje na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury stanowią jedną z kategorii dotacji celowych. Dotacje te mogą być udzielane jednostkom samorządu terytorialnego. Rozwinięcie przepisów ustawowych w odniesieniu do dotacji na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury, które mogą otrzymywać jednostki samorządu terytorialnego zawiera rozporządzenie Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego z dnia 26 czerwca 2012 r. w sprawie zakresu zadań objętych mecenatem państwa w dziedzinie kultury, na które jednostki samorządu terytorialnego mogą otrzymywać dotacje, oraz sposobu i trybu przyznawania tych dotacji (Dz. U. poz. 737).

Zgodnie z przepisami tego rozporządzenia jednostki samorządu terytorialnego ubiegające się o dotację z budżetu państwa na zadania objęte mecenatem państwa w dziedzinie kultury mogą otrzymywać te dotacje w zakresie zachowania, waloryzacji i ochrony dziedzictwa kulturowego oraz budowy i modernizacji infrastruktury kulturalnej, w tym obiektów publicznych, w których prowadzona jest działalność kulturalna. Ponadto zgodnie z przepisami o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej dotacje celowe z budżetu państwa z części, której dysponentem jest minister właściwy do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, na zadania objęte mecenatem państwa, w tym dotacje celowe na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji inwestycji mogą otrzymywać organizacje pozarządowe prowadzące działalność kulturalną oraz instytucje kultury, dla których organizatorami są jednostki samorządu terytorialnego, a także inne podmioty prowadzące działalność w obszarze kultury.

⁵³ Celem programu jest zwiększenie efektywności wykorzystania funduszy europejskich na rzecz rozwoju kultury poprzez zapewnienie środków na pokrycie tzw. wkładu własnego dla zadań, które ubiegają się o dofinansowanie w ramach programów europejskich.

<http://www.mkidn.gov.pl/>

Źródło:(<http://www.sejm.gov.pl/>)

Ustawa z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (Dz.U. z 2010 r., Nr 80, poz. 526, z późn. zm.), art. 43, ustawa z dnia 25 października 1991 r. o organizowaniu i prowadzeniu działalności kulturalnej (Dz.U. z 2012 r., poz. 406), art. 5 i art. 9.

Fundusz Kościelny⁵⁴

Na prace konserwatorskie i budowlane przy budowach sakralnych dodatkowym wsparciem finansowym mogą być środki pochodzące z budżetu państwa zgromadzone w Funduszu Kościelnym, usytuowanym w Ministerstwie Spraw Wewnętrznych i Administracji. Katalog prac objętych dofinansowaniem ograniczony jest do podstawowych prac budowlanych - zabezpieczających, z wyłączeniem otoczenia, wystroju wnętrz, zabytków ruchomych będących wyposażeniem świątyni. Dofinansowania nie mają ograniczeń przedmiotowych i dotyczą wszystkich obiektów sakralnych, ujętych także w ewidencji konserwatorskiej.

www.mswia.gov.pl

Narodowy Instytut Dziedzictwa – konkursy

Wspólnie dla Dziedzictwa

Program Wspólnie dla Dziedzictwa służy dofinansowaniu projektów realizowanych przez organizacje pozarządowe, których celem jest identyfikacja, dokumentacja i/lub upowszechnianie dziedzictwa kulturowego oraz jego wartości, a także sprzyjanie społecznemu zaangażowaniu w ochronę i opiekę nad dziedzictwem, w tym nad zabytkami. Pożądanym efektem Programu jest wzmocnienie kapitału społecznego, stanowiącego jeden z czynników rozwoju nowoczesnych społeczeństw obywatelskich, poprzez animowanie wspólnych działań lokalnych interesariuszy na rzecz rozpoznania i zachowania dobra wspólnego, jakim jest dziedzictwo kulturowe i związane z nim wartości.

Program adresowany jest do **organizacji pozarządowych**.

W ramach Programu wnioskodawcy mogą ubiegać się o dofinansowanie zadań adresowanych przede wszystkim do społeczności lokalnych, realizujących strategiczne cele Programu poprzez niżej wymienione działania:

1. prace porządkowe przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków lub włączonych do gminnej lub wojewódzkiej ewidencji zabytków oraz w ich otoczeniu;

---

⁵⁴ W strukturach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji.

2. działania przy identyfikowaniu, inwentaryzowaniu i dokumentowaniu materialnego dziedzictwa kulturowego, prowadzące do jego rozpoznania, utrwalenia oraz zachowania dziedzictwa kulturowego i jego wartości;
3. działania zmierzające do zachowania i wzmacniania tradycji rękodzielniczych, upowszechniania umiejętności związanych z rzemiosłem lub tradycyjnymi technikami budowlanymi, służących zachowaniu zabytków i ich wartości;
4. działania edukacyjne oraz popularyzujące lokalne dziedzictwo kulturowe (materialne) i wiedzę na jego temat lub na temat jego wartości, prowadzące do zwiększenia świadomości społecznej wartości dziedzictwa oraz wzmacniania społecznej woli zachowania dziedzictwa i korzystania z jego wartości;
5. działania edukacyjne mające na celu zwiększenie poziomu wiedzy na temat procedury, zgodnego z obowiązującymi przepisami prawa, poszukiwania zabytków i promocję dobrych praktyk w zakresie poszukiwania zabytków przy użyciu urządzeń elektronicznych i technicznych oraz sprzętu do nurkowania.

W 2023 roku budżet programu wynosił 1 220 000 zł⁵⁵.

<https://nid.pl/dotacje/wspolnie-dla-dziedzictwa/>

„Zabytek Zadbany”

Konkurs „Zabytek Zadbany” ma na celu promocję właściwej opieki nad zabytkami – prowadzonych wzorowo prac badawczych, konserwatorskich, rewaloryzacyjnych i adaptacyjnych, a także systematycznych działań na rzecz właściwego utrzymania zabytków. Nadzór nad Konkursem w imieniu Ministra Kultury i Dziedzictwa Narodowego sprawuje Generalny Konserwator Zabytków.

Konkurs ma charakter otwarty i nieodpłatny, adresowany jest do właścicieli, posiadaczy i zarządców obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych. Zgłoszeń obiektów wpisanych do rejestru zabytków nieruchomych mogą dokonywać ich właściciele, posiadacze i zarządcy, a także Wojewódzcy Konserwatorzy Zabytków lub konserwatorzy samorządowi oraz kierownicy delegatur Wojewódzkich Urzędów Ochrony Zabytków.

<https://nid.pl/konkursy/zabytek-zadbany/>

„Samorząd dla Dziedzictwa”

Konkurs ma przyczynić się popularyzacji obowiązku tworzenia i realizacji gminnego programu opieki nad zabytkami, a co za tym idzie zwiększenia świadomości oraz poczucia odpowiedzialności społecznej za dziedzictwo w naszym bezpośrednim otoczeniu. Osiągnięcie statusu laureata ma mieć nie tylko wymiar prestiżowy. Ma być jednocześnie motywacją do wzmożonej aktywności w kolejnych latach i być czytelnym sygnałem dla lokalnych społeczności, że dbałość o dziedzictwo powinno być procesem ciągłym, długoletnim i gruntownie przemyślanym. To pomost pomiędzy gminami a właścicielami zabytków, który może sprawić, że program przyczyni się do

---

⁵⁵ Konkurs jest co roku ponawiany.

istotnego rozwoju czy też aktywnego zarządzania zasobem stanowiącym dziedzictwo kulturowe gminy na płaszczyźnie społecznej, kulturowej lub komercyjnej.

<https://samorząd.nid.pl/>

Budżet Województwa Zachodniopomorskiego

Samorząd Województwa Zachodniopomorskiego wspiera (od 2007 r.) właścicieli obiektów wpisanych do rejestru zabytków, ustalając zasady realizacji zadań publicznych w zakresie ochrony zabytków i opieki nad zabytkami pn. „Dotacje celowe na prace konserwatorskie, restauratorskie i roboty budowlane przy zabytku wpisanym do rejestru zabytków lub ujętym w gminnej ewidencji zabytków (od 2018 r.) położonym na obszarze województwa zachodniopomorskiego”. W 2023 roku kwota na dofinansowania w tym konkursie w wyniosła 2,5 mln złotych, a w 2024 roku zaplanowano 3,5 mln złotych.

Uchwała określiła, iż z budżetu Województwa Zachodniopomorskiego mogą być udzielane dotacje celowe na prace przy zabytku posiadającym istotne znaczenie historyczne, artystyczne lub kulturowe oraz znajdującym się w złym stanie technicznym, znaczenie posiada także kontynuacja prac. Dotacje udzielane są m.in.: na prace remontowo-konserwatorsko-budowlane, zakup materiałów, dokumentacje projektowe i konserwatorskie. Zasady udzielania dotacji, zawarte w ustawie o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami, terminy składania wniosków oraz warunki ubiegania się o środki, określone są w ogłoszeniach o konkursach i przyjętym regulaminie (ogłaszane na stronie internetowej Urzędu Marszałkowskiego: www.bip.wzp.pl)

Budżet Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków (w części budżetu państwa w dyspozycji wojewody)

Dotacje Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, realizowane są – podobnie jak dotacje Ministra Kultury - na podstawie ustaw (o ochronie zabytków..., o finansach publicznych...) i aktów wykonawczych do nich (rozporządzeń – np. *dotacje na prace konserwatorskie... i roboty budowlane...*).

Katalog prac, na jakie można otrzymać dotację, obejmuje nakłady konieczne m.in. na sporządzanie ekspertyz, badań, programu konserwatorskiego, projektów budowlanych, zabezpieczanie obiektu, odnowienie i odtworzenie okładzin, tynków, okien, drzwi, więźby dachowej, pokrycia dachowego, modernizację instalacji elektrycznej w zabytkach drewnianych, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, zakup materiałów budowlanych, wyeksponowanie oryginalnych elementów parku, wykonanie instalacji przeciwwłamaniowej, przeciwpożarowej i odgromowej.

Zadania publiczne

Popularyzacja i edukacja w zakresie ochrony i opieki nad zabytkami i upowszechnienie wiedzy o zabytkach województwa zachodniopomorskiego realizowane jest przez WKZ, zgodnie z ustawą o *działalności pożytku publicznego i wolontariacie* oraz na podst. ustawy o *ochronie zabytków*. Corocznie ogłaszany jest otwarty konkurs ofert na realizację zadań publicznych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty wymienione w ustawie. Zadania publiczne mogą być realizowane w różnych formach, w szczególności poprzez:

- organizowanie festiwali, przeglądów, konkursów, konferencji, seminariów, szkoleń, spotkań, plenerów, warsztatów, kursów, wystaw i innych imprez;
- wydanie niskonakładowych, niekomercyjnych publikacji, periodyków, książek - także z wykorzystaniem innych technik zapisu niż druk, katalogów, druków ulotnych;
- prowadzenie badań naukowych, prac studialnych, opracowanie ekspertyz technicznych;
- innych działań związanych z popularyzacją dziedzictwa kulturowego, jak np. oznakowanie szlaków turystycznych.

Dotacje z budżetu WKZ realizowane są w cyklu danego roku budżetowego, adekwatnie do wielkości przyznanych środków finansowych. WKZ corocznie ogłasza nabór wniosków w dwóch terminach: do końca lutego dla wniosków na prace planowane do wykonania w danym roku oraz do 30 czerwca na realizację refundacji poniesionych wcześniej (do 3 lat przed złożeniem wniosku) nakładów.

www.wkz.szczecin.pl

Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej

W szczególnych projektach, możliwie jest pozyskanie środków z Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, na prace związane z ochroną krajobrazu, utrzymaniem i rewaloryzacją zabytkowych założeń zieleni (np. parków, cmentarzy), a także zabytkowych obiektów budowlanych powiązanych z zielenią. Dotyczy to inwestycji powiązanych np. z edukacją ekologiczną (ścieżki edukacyjno-przyrodnicze) czy ośrodkami dydaktyczno-naukowymi. Wśród kryteriów przyznawania środków nie ma ograniczenia dotyczącego wpisu obiektu czy zespołu do rejestru zabytków.

Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego⁵⁶

UWAGA!

RPO na lata 2021–2027 jest wdrażany, w trakcie oczekiwania na nabory. <http://funduszeeu.wzp.pl/>

---

⁵⁶ Należy monitorować wdrożenie na lata 2021-2027 FEPZ – Funduszy Europejskich dla Pomorza Zachodniego.

Punkty informacyjne Funduszy Europejskich

Główny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Szczecinie
UMWZ ul. Piłsudskiego 40, 70-421 Szczecin; gpi@wzp.pl; infolinia: 800 34 55 34

Lokalny Punkt Informacyjny Funduszy Europejskich w Koszalinie
UMWZ, al. Monte Cassino 2, 75-412 Koszalin; lpi-koszalin@wzp.pl

Budżety samorządów lokalnych – Miasto Koszalin

Działając na podstawie ustawy o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami oraz ustawie o samorządzie gminnym, organy stanowiące samorządów lokalnych mają prawo udzielania dotacji na prace restauratorskie, konserwatorskie i roboty budowlane przy zabytkach wpisanych do rejestru zabytków, znajdujących się na swoim terenie. Zasady udzielania w/w dotacji, są określane w podjętych przez rady uchwałach, tworzących prawo lokalne.

Miasta Koszalin wspiera finansowo remonty i prace (określone Ustawą o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami) obiektów zabytkowych (wpisanych do rejestru zabytków) na swoim terenie.

INNE – finansowanie ze środków niepublicznych

Poza finansowaniem ze środków publicznych lub europejskich, możliwe jest także pozyskanie dofinansowania ze środków podmiotów prywatnych, przede wszystkim fundacji.

Przykładami takich organizacji są m.in.:

Fundacja ORLEN - realizuje zadania m.in. w zakresie ochrony dóbr kultury.

<https://fundacja.orlen.pl>

Fundacja TAURON - realizuje swoje cele m.in. poprzez ochronę dziedzictwa narodowego, w szczególności obiektów zabytkowych.

<https://fundacja.tauron.pl/jak-uzyskac-pomoc>

Fundacja KGHM Polska Miedź - wspiera inicjatywy m.in. w obszarze kultury i tradycji, w tym działania prowadzące do zachowania w jak najlepszym stanie obiektów architektury sakralnej i świeckiej, zabytków ruchomych i obiektów kultury materialnej.

<http://fundacjakghm.pl>

Fundacja PGNiG im. Ignacego Łukasiewicza - wspiera m.in. inicjatywy na rzecz dziedzictwa narodowego i kultury.

<https://fundacja.pgnig.pl>

Fundacja PGE - realizuje projekty dotyczące m.in. pielęgnowania tożsamości narodowej i pamięci historycznej oraz zadania w zakresie kultury i dziedzictwa narodowego.

<https://fundacjapge.pl>

Załącznik nr 1

MIASTO KOSZALIN

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

- obiekty wpisane do rejestru zabytków woj. zachodniopomorskiego -

<http://wkz.bip.alfatv.pl/strony/menu/9.dhtml>

<https://dokument.zabytek.gov.pl/>

oraz

zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina

z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami

<https://bip.koszalin.pl/artukul/1565/6334/zarzadzenie-nr-427-1870-13-prezydenta-miasta-koszalin-a-dnia-21-sierpnia-2013-r-w-sprawie-zalozenia-gminnej-ewidencji-zabytkow-miasta-koszalin>

I.p.	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer rejestru	Nowy nr rej.	Data / nr decyzji	Uwagi
1	stacja kolejowa wąskotorowej (wszystkie tory zasadnicze, boczne i rozjazdy, zespół budynków stacji kolejowej Koszalin Wąskotorowej, parowozownia oraz obrotnica wagonowa, most kolejowy na rzece Bielica w pobliżu przystanku Krępa Koszalińska)		A-50	2000-07-27 DZ-4200/23/O/2000	Zespół: 1. linia kolejowa 2. dworzec kolejowy 3. parowozownia
2	willa ul. Szczecińska 1		A-60	2001-04-06 DZ-4200/1/O/2001	
3	dom pl. Wolności 2-3	100	A-785	1956-08-25	
4	kaplica św. Gertrudy ul. Heleny Modrzejewskiej	103	A-775	1956-08-24	
5	dom kąta ul. Grodzka 3	104	A-784	1956-08-24	
6	willa ul. Batalionów Chłopskich 83 (d. ul. Hibnera)	1088	A-781	1979-04-03 KI.IV.5340/25/79	
7	willa ul. Piłsudskiego 53	1163	A-787	1982-04-29 KI.IV-5340/24/82	
8	park miejski, zespół: - Park Księżąt Pomorskich "A", "B" łącznie z ciągiem zieleni przy - ul. Zwycięstwa, - park przy Amfiteatrze, - park im. T. Kościuszki (pocmentarny)	1173		1983-06-13 KI.IV-5340/9/83	Zmieniona Zarządzeniem Nr 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 23 maja 2017r.
9	kamieniczka (elewacje) ul. Zwycięstwa 125	1225		1991-09-26 KI.IV-5340/12/91	
10	wieża widokowa na Górze Chełmskiej	1235	A-765	1992-12-30 KI.IV-5340/17/92	
11	poczta (z neogotyckim bud. gospodarczym i ogrodzeniem) ul. Andersa 22	1236		1993-02-05 KI.IV-5340/1/93	Zespół: 1. Poczta 2. bud. gospodar. 3. ogrodzenie

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

I.p.	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer rejestr	Nowy nr rej.	Data / nr decyzji	Uwagi
12	willa ul. Jana z Kolna 38	1237/1 -2		1993-03-24 KI.IV-5340/4/93	
13	budynek dawnej wędzarni ul. Jana z Kolna 38	1237/1 -2		1993-03-24 KI.IV-5340/4/93	
14	willa ul. Zwycięstwa 126	1254	A-788	1997-05-16 PSOZ-5340/10/97	
15	kaplica zamkowa między ul. Mickiewicza (22), Grodzką i Asnyka	126	A-768	1956-11-08	
16	kościół św. Józefa Oblubieńca ul. Bpa Cz. Domina	1262	A-774	1998-12-31 OW PSOZ-5340/36/98	
17	d. plebania ul. Ks. Kard. S. Wyszyńskiego 16	127	A-783	1956-06-06	
18	dom pl. Wolności 4	128	A-786	1956-11-08	
19	dom ul. Bogusława II 15	599		1966-08-29 KI-IV-Oa/59/66	
20	teren Starego Miasta	6		1953-06-09	<i>Zmieniona Zarządzeniem Nr 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 23 maja 2017r.</i>
21	kościół wiejski w Jamnie MB Różańcowej wraz z otoczeniem	69		1955-05-21	
22	otoczenie kościoła w Jamnie (cmentarz przykościelny)	69		1955-05-21	
23	kościół Niepokalanego Poczęcia NMP /katedra/ ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego, Biskupa Czesława Domina, Zwycięstwa, Bolesława Chrobrego	71	A-776	1955-05-23	
24	obwarowania miejskie	90		1955-05-25	
25	młyn (zespół) ul. Młyńska 37/39	910		1976-05-04 KI.IV.5340/1/76	
26	kamienica ul. Młyńska 37/39	910		1976-05-04 KI.IV.5340/1/76	
27	dom, ul. Bolesława Chrobrego 6	95	A-782	1955-10-24	
28	chałupa i chlewik (z Dąbek) ul. Młyńska 37/39	876	A-1167	31.01.1974 23.04.2013	
29	Ratusz wraz z gruntem pod budynkiem Rynek Staromiejski 6-7 / ul. Młyńska 13		A-1712	Decyzja nr 1953/2017 z dn. 20.11.2017 r.	<i>Wprowadzona Zarządzeniem Nr 558/2049/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 18 grudnia 2017 r.</i>
30	Kamienica z oficyną oraz gruntem pod budynkiem ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 23		A-1716	Decyzja nr 2032/2017 z dn. 01.12.2017 r.	<i>Wprowadzona Zarządzeniem Nr 681/2119/18 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 1 lutego 2018 r.</i>

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

I.p.	Obiekt (zgodnie z treścią decyzji)	Numer rejestr	Nowy nr rej.	Data / nr decyzji	Uwagi
I	dom ul. Ks. Kard. S. Wyszyńskiego (d. u. ZWM 19)	101		1956-08-24	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej. zab.)
II	dom ul. Ks. Kard. S. Wyszyńskiego (d. ul. ZWM 11)	102		1956-08-24	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej. zab.)
III	dom ul. Bolesława Chrobrego 10	125		1956-11-08	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej. zab.)
IV	dom ul. Estkowskiego 11	135		1956-11-08	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej. zab.)
V	budynek mieszkalno gospodarczy Jamno nr 95	901		1975-02-13	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej. zab.)
VI	dom ob. Plac Wolności 5 (d. pl. Stalina 5)	99		1956-08-24	obiekt nie istnieje (do skreślenia z rej. zab.)
A	szczyt Góry Chełmskiej zwany Krzyżanką	1204		1986-06-06 KI.IV.-5350/1/86	obiekt archeologiczny (ujęty w spisie zabytków archeologicznych woj. zachodniopomorskiego)

Załącznik nr 2

MIASTO KOSZALIN

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

- obiekty ujęte w wojewódzkiej ewidencji zabytków -

*zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina
z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami*

<https://bip.koszalin.pl/artukul/1565/6334/zarzadzenie-nr-427-1870-13-prezydenta-miasta-koszalina-z-dnia-21-sierpnia-2013-r-w-sprawie-zalozenia-gminnej-ewidencji-zabytkow-miasta-koszalina>

l.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
1.	ul. Władysława Andersa 12	gmach Rejencji (stary) z ogrodem i ogrodzeniem, ob. Policja	
2.	ul. Władysława Andersa 34	gmach Rejencji (nowy), ob. Urząd Wojewódzki	
3.	ul. Aleja Armii Krajowej 3	stacja kolejowa (zespół)	d. Borzymkowskiego i inne
4.	ul. Aleja Armii Krajowej 4a	wodociągowa wieża ciśnięć - kolejowa	
5.	ul. Batalionów Chłopskich 8	kamienica	
6.	ul. Batalionów Chłopskich 10	kamienica	
7.	ul. Batalionów Chłopskich 12	kamienica	
8.	ul. Batalionów Chłopskich 34-36	kamienica	
9.	ul. Batalionów Chłopskich 35	kamienica	
10.	ul. Batalionów Chłopskich 38	kamienica	
11.	ul. Batalionów Chłopskich 39	kamienica	
12.	ul. Batalionów Chłopskich 40	kamienica	
13.	ul. Batalionów Chłopskich 41	kamienica	
14.	ul. Batalionów Chłopskich 42	kamienica	
15.	ul. Batalionów Chłopskich 49	kamienica	
16.	ul. Batalionów Chłopskich 54	kamienica	
17.	ul. Batalionów Chłopskich 56	kamienica	
18.	ul. Batalionów Chłopskich 58	kamienica	
19.	ul. Tytusa Chałubińskiego 1-9	szpital (Salem), ob. szpital wojewódzki	(zespół budynków)
20.	ul. Michała Drzymały 1	kamienica	
21.	ul. Michała Drzymały 13	kamienica	
22.	ul. Dworcowa 4	kamienica	
23.	ul. Dzieci Wrzesińskich 17	kamienica	
24.	ul. Dzieci Wrzesińskich 21	kamienica	
25.	ul. Dzieci Wrzesińskich 27	kamienica	
26.	ul. Dzieci Wrzesińskich 28	kamienica	
27.	ul. Dzieci Wrzesińskich 30	kamienica	
28.	ul. Dzieci Wrzesińskich 32	kamienica	
29.	ul. Dzieci Wrzesińskich 34	kamienica	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
30.	ul. Franciszkańska 30	wieża ciśnień	
31.	ul. Gnieźnieńska	cmentarz: z okresu II wojny światowej (żołnierzy radzieckich)	ob. fragment cmentarza komunalnego
32.	ul. Gnieźnieńska	cmentarz (Neue Friedhof), ob. komunalny	obecnie komunalny
33.	ul. Harcerska 17	kamienica	
34.	ul. Harcerska 25	kamienica	
35.	ul. Jamneńska 11	budynek bramny	(d. Jamno 24)
36.	ul. Jamneńska 11	stodoła	(d. Jamno 24)
37.	ul. Jamneńska 32	chałupa	(d. Jamno 13)
38.	ul. Jana z Kolna 24	budynek mieszkalny	
39.	ul. Jana z Kolna 28	kamienica	
40.	ul. Kaszubska 5	kamienica	
41.	ul. Kaszubska 6	kamienica	
42.	ul. Kaszubska 11	kamienica	
43.	ul. Kaszubska 13	kamienica	
44.	ul. Kaszubska 18	kamienica	
45.	ul. Kaszubska 25	kamienica	
46.	ul. Kazimierza Wielkiego 7	straż pożarna	
47.	ul. Komisji Edukacji Narodowej 1	liceum ogólnokształcącego	im. S. Dubois
48.	ul. Krakusa i Wandy 11	zakład opiekuńczy, ob. gmach policji (z ogrodem)	
49.	ul. Krakusa i Wandy 12	kamienica	
50.	ul. Krakusa i Wandy 14	kamienica	
51.	ul. Krakusa i Wandy 16	kamienica	
52.	ul. Krakusa i Wandy 18	kamienica	
53.	ul. Krakusa i Wandy 20	kamienica	
54.	ul. Krakusa i Wandy 22	kamienica	
55.	ul. Krakusa i Wandy 24	kamienica	
56.	ul. Krakusa i Wandy 26	kamienica	
57.	ul. Krakusa i Wandy 28	kamienica	
58.	ul. Krakusa i Wandy 30	kamienica	
59.	ul. Lechicka 3	kamienica	
60.	ul. Lechicka 9	kamienica	
61.	ul. Lechicka 11	kamienica	
62.	ul. Legnicka 15	budynek mieszkalny	
63.	ul. Legnicka 17	kamienica	
64.	ul. Legnicka 19	kamienica	
65.	ul. Legnicka 21	kamienica	
66.	ul. Legnicka 23	kamienica	
67.	ul. Legnicka 26	kamienica	
68.	ul. Lubiatońska	cmentarz - ewangelicki	(d. Dzierżęcino)
69.	ul. Łużycka 1	kamienica	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
70.	ul. Łużycka 2	willa	
71.	ul. Łużycka 4	willa	
72.	ul. Łużycka 6	dom wielorodzinny	
73.	ul. Łużycka 7	kamienica	
74.	ul. Mariańska 4	kamienica	
75.	ul. Mariańska 6	kamienica	
76.	ul. Mariańska 23	kamienica	
77.	ul. Jana Matejki 14	kamienica	
78.	ul. Jana Matejki 17	kamienica	
79.	ul. Jana Matejki 19	kamienica	
80.	ul. Jana Matejki 21	kamienica	
81.	ul. Jana Matejki 23	kamienica	
82.	ul. Adama Mickiewicza 26	sąd, ob. gmach urzędu miejskiego	
83.	ul. Heleny Modrzejewskiej 26	kamienica	
84.	ul. Heleny Modrzejewskiej 28 / Legnicka	kamienica	
85.	ul. Heleny Modrzejewskiej 30 / Legnicka	kamienica	
86.	ul. Heleny Modrzejewskiej 39	kamienica	
87.	ul. Heleny Modrzejewskiej 41	kamienica	
88.	ul. Morska 17	młyn parowy, ob. magazyn - spichlerz	d. młyn Paula Heisiga
89.	ul. Niepodległości 1	kamienica	
90.	ul. Niepodległości 3	kamienica	
91.	ul. Niepodległości 5	kamienica	
92.	ul. Niepodległości 7	kamienica	
93.	ul. Niepodległości 9	kamienica	
94.	ul. Niepodległości 11	kamienica	
95.	ul. Niepodległości 13	kamienica	
96.	ul. Niepodległości 15	kamienica	
97.	ul. Orła / Rzeczna	cmentarz żydowski	<i>zmieniona Zarządzeniem Nr 28/84/19 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 15 stycznia 2019 r.</i>
98.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 1	kamienica	
99.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 2 / Zwycięstwa 123	kamienica	
100.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 3	kamienica	
101.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 4 / Rotmistrza Witolda Pileckiego	dom mieszkalny	
102.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 6	kamienica	
103.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 8	kamienica	
104.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 10	kamienica	
105.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 11-15	kamienica	
106.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 14	kamienica	
107.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 16	kamienica	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
108.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 18	kamienica	
109.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 20	kamienica	
110.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 22	kamienica	
111.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 24	kamienica	
112.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 26	kamienica	
113.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 28	kamienica	
114.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 43	willa z ogrodem	
115.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 44	willa	
116.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 49	willa z ogrodem	
117.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 50	willa	
118.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 52	willa	
119.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 80	dom mieszkalny (willa)	
120.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 82	willa	
121.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 92-94	zespół dawnej szkoły kadetów, ob. straż graniczna	<i>zmieniona Zarządzeniem Nr 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 23 maja 2017 r.</i>
122.	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 98	cmentarz - przyszpitalny siostr diakonisek	
123.	ul. Plac Gwiazdzisty 3	kamienica	
124.	ul. Plac Gwiazdzisty 5	kamienica	
125.	ul. Plac Gwiazdzisty 7	kamienica	
126.	ul. Powstańców Wielkopolskich 38 / Lechicka	kamienica	
127.	ul. Marii Skłodowskiej - Curie 2	lazaret, ob. budynek archiwum państwowego	
128.	ul. Słoneczna 15	zespół szpitala przeciwgruźliczego	(zespół budynków), ob. szpital psychiat.
129.	ul. Słupska b.nr	terenowy zbiornik wody - wyrównawczy	d. Piłsudskiego / Sianowska
130.	ul. Sołecka 82	budynek mieszkalno – gospodarczy	(d. Jamno 31)
131.	ul. Spółdzielcza 16	kamienica	
132.	ul. Spółdzielcza 25 - 29	kamienica	
133.	ul. Starowiejska 91	stodoła	(d. Łabusz 5)
134.	ul. Starowiejska 91	chałupa	(d. Łabusz 5)
135.	ul. Starowiejska 93-95	zagroda: budynek bramny, budynek inwentarski	(Łabusz 4)
136.	ul. Szczecińska 4B	wagonownia	d. ul. Towarowa 4b
137.	ul. Szczecińska	wiadukt kolejowy	
138.	ul. Szpitalna 2-4	budynek szpitala	
139.	ul. Ludwika Waryńskiego 7	gmach sądu okręgowego	
140.	ul. Władysława Laskonogiego 4	cmentarz	przykatedralny

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
141.	ul. Waleriana Wróblewskiego 4-6	kamienica	
142.	ul. Waleriana Wróblewskiego 7	kamienica	
143.	ul. Waleriana Wróblewskiego 8	kamienica	
144.	ul. Waleriana Wróblewskiego 9	kamienica	
145.	ul. Waleriana Wróblewskiego 10	kamienica	
146.	ul. Waleriana Wróblewskiego 11	kamienica	
147.	ul. Waleriana Wróblewskiego 12	kamienica	
148.	ul. Waleriana Wróblewskiego 14	kamienica	
149.	ul. Waleriana Wróblewskiego 17	kamienica	
150.	ul. Waleriana Wróblewskiego 18	kamienica	
151.	ul. Waleriana Wróblewskiego 19	kamienica	
152.	ul. Waleriana Wróblewskiego 20	kamienica	
153.	ul. Waleriana Wróblewskiego 21	kamienica	
154.	ul. Waleriana Wróblewskiego 24	kamienica	
155.	ul. Waleriana Wróblewskiego 25	kamienica	
156.	ul. Waleriana Wróblewskiego 26	kamienica	
157.	ul. Waleriana Wróblewskiego 27	kamienica	
158.	ul. Waleriana Wróblewskiego 28 / Michała Drzymały 7	kamienica	
159.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 5	kamienica	
160.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 7	kamienica	
161.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 9	kamienica	
162.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 11	kamienica	
163.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 13	kamienica	
164.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 17 / Artura Grottgera 7	kamienica	
165.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 19	kamienica	
166.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 21	kamienica	
167.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 23	kamienica	
168.	ul. Stanisława Wyspiańskiego 25 / Józefa Chelmońskiego 8	kamienica	
169.	ul. Zwycięstwa 6-6a	pałac – willa, ob. budynki dyrekcji PKS	(zespół budynków)
170.	ul. Zwycięstwa 8 / Krakusa i Wandy	kamienica	
171.	ul. Zwycięstwa 10	kamienica	
172.	ul. Zwycięstwa 12	kamienica	
173.	ul. Zwycięstwa 14	kamienica	
174.	ul. Zwycięstwa 42 / Poławska	budynek dawnego Banku Pomorskiego	
175.	ul. Zwycięstwa 113 / Jedności	kamienica	
176.	ul. Zwycięstwa 117	gimnazjum, ob. szkoła podstawowa i gimnazjum nr 1	
177.	ul. Zwycięstwa 121	kamienica	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
178.	ul. Zwycięstwa 138	willa	
179.	ul. Zwycięstwa 248	cmentarz - ewangelicki	
180.	Koszalin-Góra Chełmska-Maszkowo	Europejski szlak św. Jakuba droga Pomorska-św. Góry	Pomorska droga św. Jakuba - Święte Góry
181.	Jamno	historyczny układ ruralistyczny	w granicach strefy „B” i „K” - zgodnie ze studium uwarunkowań
182.	Łabusz	historyczny układ ruralistyczny	w granicach strefy „B” - zgodnie ze studium uwarunkowań
183.	ul. Młyńska, Podgrodzie, Dąbrowskiego, rzeka Dzierżęcinka	Zespół Dawnego Młyna	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
184.	ul. Kazimierza Wielkiego, Poławska, Komisji Edukacji Narodowej, Bolesława Krzywoustego, Bogusława II	Otulina Miasta Lokacyjnego (część pld.-zachodnia)	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
185.	ul. Modrzejewskiej – M. Skłodowskiej-Curie	Zespół Zabudowy	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
186.	Przedmieście Fryderyka Wilhelma III – Zwycięstwa – Andersa	Zespół reprezentacyjnej zabudowy z układem zieleni	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
187.	Przedmieście Fryderyk Wilhelma III – Piłsudskiego - Matejki	Zespół zabudowy – kamienice, wille z ogrodami	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
188.	Przedmieście Fryderyka Wilhelma III – ulica Wyspiańskiego	Zespół modernistycznej zabudowy – kamienice, wille	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
189.	Góra Chełmska ul. Słupska 1	Teren Ośrodka Pielgrzymkowego ob. Sanktuarium Maryjne	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
190.	Działka nr 295/4 obręb ewidencyjny	Schron pod Rynkiem	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
191.	ul. Batalionów Chłopskich 6	kamienica	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

I.p.	Adres	Obiekt – nazwa własna	Uwagi
192.	ul. Zwycięstwa	Park na Rokosowie	zarządzenie 448/1620/17 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 23.05.2017
193.	ul. Raławicka	cmentarz żydowski	zarządzenie 28/84/19 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 15.01.2019

Załącznik nr 3

MIASTO KOSZALIN

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

- stanowiska archeologiczne -

zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina

z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami

<https://bip.koszalin.pl/artykul/1565/6334/zarzadzenie-nr-427-1870-13-prezydenta-miasta-koszalina-z-dnia-21-sierpnia-2013-r-w-sprawie-zalozenia-gminnej-ewidencji-zabytkow-miasta-koszalina>

L.P.	STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE	
	Adres (wg WKZ) , Nr AZP	Typ obiektu lub obszaru
1.	Koszalin, 14-21/56	stanowisko archeologiczne - 1 PUNKT OSADNICZY
2.	Koszalin, 14-21/55	stanowisko archeologiczne - 3 ŚLAD I PUNKT OSADNICZY
3.	Koszalin, 14-21/57	stanowisko archeologiczne - 4 PUNKT i ŚLAD OSADNICZY
4.	Koszalin, 14-21/58	stanowisko archeologiczne - 5 PUNKT I ŚLAD OSADNICZY
5.	Koszalin 14-21/67	stanowisko archeologiczne - 6 OSADA
6.	Koszalin, 14-21/54	stanowisko archeologiczne - 7 ŚLAD I PUNKT OSADNICZY
7.	Koszalin, 14-21/52	stanowisko archeologiczne - 9 OSADA
8.	Koszalin, 14-21/64	stanowisko archeologiczne - 10 ŚLAD I PUNKT OSADNICZY
9.	Koszalin, 14-21/59	stanowisko archeologiczne - 11 OSADA
10.	Koszalin, 14-21/63	stanowisko archeologiczne - 12 ŚLAD OSADNICZY I OSADA
11.	Koszalin, 14-21/60	stanowisko archeologiczne - 15 ZNALEZISKO POJEDYNCZE
12.	Koszalin, 14-21/53	stanowisko archeologiczne - 16 PUNKT OSADNICZY
13.	Koszalin, 14-21/51	stanowisko archeologiczne - 17 OSADA
14.	Koszalin, 14-21/49	stanowisko archeologiczne - 18 OSADA
15.	Koszalin, 14-21/50	stanowisko archeologiczne - 19 PUNKT OSADNICZY, OSADA
16.	Koszalin, 14-21/61	stanowisko archeologiczne - 20 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
17.	Koszalin -Góra Chełmska, 14-21/21	stanowisko archeologiczne - 21 CMENTARZYSKO
18.	Koszalin -Góra Chełmska, 14-21/22	stanowisko archeologiczne - 22 OSADA, MIEJSCE KULTU, CMENTARZ
19.	Koszalin, 14-21/19	stanowisko archeologiczne - 25 OSADA (?)
20.	Koszalin, 14-21/16	stanowisko archeologiczne - 26 KOLEKTOR WODOCIĄGOWY
21.	Koszalin, 14-21/5	stanowisko archeologiczne - 30

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

		CMENTARZYSKO
22.	Koszalin (Stare Bielice), 15-20/76	stanowisko archeologiczne - 32 ŚLAD OSADNICZE, PUNKT OSADNICZY
23.	Koszalin, 15-21/1	stanowisko archeologiczne - 33 ŚLAD OSADNICZY
24.	Koszalin, 15-21/2	stanowisko archeologiczne - 34 OSADA
25.	Koszalin, 15-21/3	stanowisko archeologiczne - 35 PUNKT OSADNICZY
26.	Koszalin, 15-21/4	stanowisko archeologiczne - 36 PUNKT OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
27.	Koszalin, 15-21/6	stanowisko archeologiczne - 37 OSADA
28.	Koszalin, 15-21/7	stanowisko archeologiczne - 38 OSADA
29.	Koszalin, 15-21/5	stanowisko archeologiczne - 39 PUNKT OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
30.	Koszalin, 15-21/132	stanowisko archeologiczne - 41 OSADA
31.	Koszalin, 15-21/9	stanowisko archeologiczne - 42 OSADA
32.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/10	stanowisko archeologiczne - 43 OSADA
33.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/11	stanowisko archeologiczne - 44 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
34.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/12	stanowisko archeologiczne - 45 PUNKT OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
35.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/140	stanowisko archeologiczne - 46 ŚLAD OSADNICZY, OSADA, ŚLAD OSADN.
36.	Koszalin (Zagórzyno), 15-21/141	stanowisko archeologiczne - 47 ŚLAD OSADNICZY
37.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/13	stanowisko archeologiczne - 48 CMENTARZYSKO
38.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/133	stanowisko archeologiczne - 49 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
39.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/14	stanowisko archeologiczne - 50 CMENTARZYSKO
40.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/15	stanowisko archeologiczne - 51 CMENTARZYSKO
41.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/137	stanowisko archeologiczne - 52 ŚLAD OSADNICZY, OSADA, OSADA
42.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/138	stanowisko archeologiczne - 53 PUNKT OSAD., ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD.
43.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/18	stanowisko archeologiczne - 55 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
44.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/19	stanowisko archeologiczne - 56 OSADA, OSADA, OSADA
45.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/17	stanowisko archeologiczne - 57 OSADA, OSADA, OSADA
46.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-21/20	stanowisko archeologiczne - 59 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
47.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/23	stanowisko archeologiczne - 62 OSADA, OSADA
48.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/26	stanowisko archeologiczne - 63 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
49.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/24	stanowisko archeologiczne - 64 OSADA
50.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/25	stanowisko archeologiczne - 65 OSADA

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

51.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/30	stanowisko archeologiczne - 66 PUNKT OSADNICZY
52.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/29	stanowisko archeologiczne - 67 PUNKT OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
53.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/27	stanowisko archeologiczne - 68 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
54.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/31	stanowisko archeologiczne - 70 PUNKT OSAD., ŚLAD OSADN., PUNKT OSAD
55.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/62	stanowisko archeologiczne - 71 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
56.	Koszalin (Wilkowo), 15-21/63	stanowisko archeologiczne - 72 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
57.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/65	stanowisko archeologiczne - 73 OSADA
58.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/70	stanowisko archeologiczne - 74 ŚLAD OSADNICZY, OSADA, OSADA
59.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/71	stanowisko archeologiczne - 75 ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD. ŚLAD OSADN.
60.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/72	stanowisko archeologiczne - 76 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
61.	Koszalin (Konikowo), 15-21/73	stanowisko archeologiczne - 77 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
62.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/104	stanowisko archeologiczne - 78 OSADA
63.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/103	stanowisko archeologiczne - 79 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
64.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/102	stanowisko archeologiczne - 81 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
65.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/74	stanowisko archeologiczne - 83 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
66.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/69	stanowisko archeologiczne - 84 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
67.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/68	stanowisko archeologiczne - 85 PUNKT OSADNICZY
68.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/67	stanowisko archeologiczne - 86 OSADA
69.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/66	stanowisko archeologiczne - 87 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
70.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/66	stanowisko archeologiczne - 88 OSADA, OSADA
71.	Koszalin (Konikowo), 15-21/77	stanowisko archeologiczne - 89 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
72.	Koszalin (Sarzyno), 15-21/13	stanowisko archeologiczne - 90 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
73.	Koszalin (Konikowo), 15-21/78	stanowisko archeologiczne 91 PUNKT OSADNICZY, OSADA
74.	Koszalin (Konikowo), 15-21/79	stanowisko archeologiczne 92 ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD., PUNKT OSAD.
75.	Koszalin (Konikowo), 15-21/100	stanowisko archeologiczne 93 ŚLAD OSADNICZY
76.	Koszalin (Konikowo), 15-21/99	stanowisko archeologiczne - 94 OSADA, PUNKT OSADNICZY
77.	Koszalin (Konikowo), 15-21/80	stanowisko archeologiczne 95 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
78.	Koszalin (Konikowo), 15-21/81	stanowisko archeologiczne 96 PUNKT OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
79.	Koszalin (Konikowo), 15-21/82	stanowisko archeologiczne - 97 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
80.	Koszalin (Raduszka), 15-21/53	stanowisko archeologiczne - 98

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

		CMENTARZYSKO (?)
81.	Koszalin (Raduszka), 15-21/52	stanowisko archeologiczne - 99 PUNKT OSADICZY, PUNKT OSADNICZY
82.	Koszalin (Raduszka), 15-21/54	stanowisko archeologiczne - 100 OSADA
83.	Koszalin (Raduszka), 15-21/55	stanowisko archeologiczne - 101 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
84.	Koszalin (Raduszka), 15-21/56	stanowisko archeologiczne - 102 ŚLAD OSADNICZY
85.	Koszalin (Raduszka), 15-21/57	stanowisko archeologiczne - 103 ŚLAD OSADNICZY, OSADA, ŚLAD OSADN.
86.	Koszalin (Raduszka), 15-21/61	stanowisko archeologiczne - 104 ŚLAD OSADNICZY
87.	Koszalin (Raduszka), 15-21/58	stanowisko archeologiczne - 105 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
88.	Koszalin (Raduszka), 15-21/59	stanowisko archeologiczne - 106 OSADA
89.	Koszalin (Raduszka), 15-21/60	stanowisko archeologiczne - 107 ŚLAD OSADNICZY
90.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/1	stanowisko archeologiczne - 108 PUNKT OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
91.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/2	stanowisko archeologiczne - 109 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
92.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/3	stanowisko archeologiczne - 110 ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD., PUNKT OSAD.
93.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/5	stanowisko archeologiczne - 111 PUNKT OSAD., ŚLAD OSAD., PUNKT OSAD.
94.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/6	stanowisko archeologiczne - 112 PUNKT OSADNICZY
95.	Koszalin (Dzierżęcino), 15-22/4	stanowisko archeologiczne - 113 OSADA, PUNKT OSADNICZY
96.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/7	stanowisko archeologiczne - 114 ŚLAD OSADNICZY, PUNKT OSADNICZY
97.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/8	stanowisko archeologiczne - 115 PUNKT OSADNICZY
98.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/9	stanowisko archeologiczne - 116 Cmentarzysko(?), punkt osadn., ślad. osadn.
99.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/11	stanowisko archeologiczne - 117 OSADA, OSADA
100.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/10	stanowisko archeologiczne - 118 PUNKT OSADNICZY, OSADA, OSADA
101.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/14	stanowisko archeologiczne - 119 CMENTARZYSKO (?)
102.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/13	stanowisko archeologiczne - 120 OSADA, OSADA
103.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/12	stanowisko archeologiczne - 121 CMENTARZYSKO, osada?, osada?, osada?
104.	Koszalin (Lubiatowo), 15-22/34	stanowisko archeologiczne - 122 OSADA PALOWA (?)
105.	Koszalin (Kretomino – Młynary) 15-21/33	stanowisko archeologiczne - 123 SKARB MONET, MŁYN
106.	Koszalin (Kretomino), 15-21/32	stanowisko archeologiczne - 124 GRODZISKO
107.	Koszalin – Stare Miasto, 14-21, 15-21	stanowisko archeologiczne - 125 MIASTO
108.	Koszalin (Łabusz), 13-21/1	stanowisko archeologiczne - 126 OBOZOWISKO
109.	Koszalin (Łabusz), 13-21/2	STANOWISKO ARCHEOLOGICZNE - 127 OBOZOWISKO, ŚLAD OSADNICZY

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

110.	Koszalin (Łabusz), 13-21/3	stanowisko archeologiczne - 128 OBOZOWISKO
111.	Koszalin (Łabusz), 13-21/4	stanowisko archeologiczne - 129 ŚLAD OSADNICZY
112.	Koszalin (Łabusz), 13-21/5	stanowisko archeologiczne - 130 OBOZOWISKO, OSADA
113.	Koszalin (Łabusz), 13-21/6	stanowisko archeologiczne - 131 ŚLAD OSADNICZY
114.	Koszalin (Łabusz), 13-21/7	stanowisko archeologiczne - 132 ŚLAD OSADN., ŚLAD OSADN., ŚLAD OSAD.
115.	Koszalin (Łabusz), 13-21/8	stanowisko archeologiczne - 133 PUNKT OSADNICZY
116.	Koszalin (Łabusz), 13-21/9	stanowisko archeologiczne - 134 OBOZOWISKO, OSADA, ŚLAD OSADNICZY
117.	Koszalin (Łabusz), 13-21/10	stanowisko archeologiczne - 135 OBOZOWISKO, OSADA, ŚLAD OSADNICZY
118.	Koszalin (Łabusz), 13-21/11	stanowisko archeologiczne - 136 OSADA
119.	Koszalin (Łabusz), 13-21/12	stanowisko archeologiczne - 137 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
120.	Koszalin (Łabusz), 13-21/13	stanowisko archeologiczne - 138 OSADA
121.	Koszalin (Łabusz), 13-21/14	stanowisko archeologiczne - 139 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
122.	Koszalin (Jamno), 13-21/15	stanowisko archeologiczne - 140 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
123.	Koszalin (Jamno), 13-21/16	stanowisko archeologiczne - 141 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
124.	Koszalin (Jamno), 13-21/17	stanowisko archeologiczne - 142 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
125.	Koszalin (Jamno), 13-21/18	stanowisko archeologiczne - - 143 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
126.	Koszalin (Jamno), 13-21/19	stanowisko archeologiczne - 144 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
127.	Koszalin (Jamno), 13-21/20	stanowisko archeologiczne - 145 OSADA
128.	Koszalin (Jamno), 13-21/21	stanowisko archeologiczne - 146 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
129.	Koszalin (Jamno), 13-21/22	stanowisko archeologiczne - - 147 OSADA
130.	Koszalin (Jamno), 13-21/23	stanowisko archeologiczne - 148 ŚLAD OSADNICZY
131.	Koszalin (Jamno), 13-21/24	stanowisko archeologiczne - 149 ŚLAD OSADNICZY
132.	Koszalin (Jamno), 13-21/25	stanowisko archeologiczne - 150 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
133.	Koszalin (Jamno), 13-21/26	stanowisko archeologiczne - 151 ŚLAD OSADNICZY
134.	Koszalin (Jamno), 13-21/27	stanowisko archeologiczne - 152 ŚLAD OSADN., OSADA, ŚLAD OSADN.
135.	Koszalin (Jamno), 13-21/28	stanowisko archeologiczne - 153 ŚLAD OSADN., ŚLAD OSADN.
136.	Koszalin (Jamno), 13-21/29	stanowisko archeologiczne - 154 ŚLAD OSADNICZY
137.	Koszalin (Jamno), 13-21/30	stanowisko archeologiczne - 155 OSADA, ŚLAD OSADNICZY
138.	Koszalin (Jamno), 13-21/31	stanowisko archeologiczne - 156 ŚLAD OSADNICZY
139.	Koszalin (Jamno), 13-21/32	stanowisko archeologiczne - 157

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

		ŚLAD OSADNICZY
140.	Koszalin (Jamno), 13-21/33	stanowisko archeologiczne - 158 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
141.	Koszalin (Jamno), 13-21/34	stanowisko archeologiczne - 159 ŚLAD OSADNICZY
142.	Koszalin (Jamno), 13-21/35	stanowisko archeologiczne - 160 ŚLAD OSADNICZY, ŚLAD OSADNICZY
143.	Koszalin (Jamno), 13-21/36	stanowisko archeologiczne - 161 ŚLAD OSADNICZY
144.	Koszalin (Jamno), 13-21/37	stanowisko archeologiczne - 162 ŚLAD OSADNICZY
145.	Koszalin (Jamno), 13-21/38	stanowisko archeologiczne - 163 ŚLAD OSADNICZY, OSADA
146.	Koszalin (Jamno), 13-21/39	stanowisko archeologiczne - 164 OSADA
147.	Koszalin (Jamno), 13-21/40	stanowisko archeologiczne - 165 ŚLAD OSADN., OSADA, ŚLAD OSADN.
148.	Koszalin (Jamno), 13-21/41	stanowisko archeologiczne - 166 ŚLAD OSADNICZY
149.	Koszalin (Jamno), 13-21/42	stanowisko archeologiczne - 167 ŚLAD OSADN., CMEN., ŚLAD OSADN.

Załącznik nr 4

MIASTO KOSZALIN

GMINNA EWIDENCJA ZABYTKÓW

- zabytki nieruchome wyznaczone przez Prezydenta Koszalina -

zarządzenie Nr 427/1870/13 Prezydenta Miasta Koszalina

z dn. 21.08.2013 r. z późniejszymi zmianami

<https://bip.koszalin.pl/artukul/1565/6334/zarzadzenie-nr-427-1870-13-prezydenta-miasta-koszalina-z-dnia-21-sierpnia-2013-r-w-sprawie-zalozenia-gminnej-ewidencji-zabytkow-miasta-koszalina>

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
1.	Kamienica	ul. 1 Maja 8	
2.	Kamienica	ul. 1 Maja 10 / Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2a	
3.	Bank	ul. 1 Maja 36	
4.	Dom, ob. Sąd Rejonowy	ul. Władysława Andersa 17	
5.	Budynek zakładów poligraficznych, ob. budynek usługowy	ul. Władysława Andersa 18	Zmieniona Zarządzeniem Nr 687/2130/18 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 13.02.2018
6.	Budynek zakładów poligraficznych, ob. budynek usługowy	ul. Władysława Andersa 20 / Poczta	Zmieniona Zarządzeniem Nr 687/2130/18 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 13.02.2018
7.	Seminarium Nauczycielskie, ob. zespół szkół nr 1 im. M. Kopernika	ul. Władysława Andersa 30	
8.	Kasyno wojskowe	ul. Władysława Andersa 32	
9.	Dom jednorodzinny	ul. Artylerzystów 24	
10.	Kamieniczka	ul. Adama Asnyka 8	
11.	Kamienica	ul. Norberta Barlickiego 9	
12.	Kamienica	ul. Norberta Barlickiego 15	
13.	Kamienica	ul. Norberta Barlickiego 22	
14.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 4	
15.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 13	
16.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 18	
17.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 23	
18.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 25	
19.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 44	
20.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 60	
21.	Willa dwurodzinna z ogrodem	ul. Batalionów Chłopskich 76a-76b	
22.	Hala przemysłowa papierni, ob. budynek magazynowo-usługowy	ul. Batalionów Chłopskich 77	
23.	Budynek biurowy, ob. szkoła	ul. Batalionów Chłopskich 79	
24.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 80	
25.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 82	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
26.	Willa dwurodzinna z ogrodem	ul. Batalionów Chłopskich 84a-84b	
27.	Dom jednorodzinny	ul. Batalionów Chłopskich 90	
28.	Kamienica	ul. Batalionów Chłopskich 98	
29.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Generała Józefa Bema 1-3	
30.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Generała Józefa Bema 4-6	
31.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Generała Józefa Bema 5-7	
32.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 8	
33.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 10	
34.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 12	
35.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 14	
36.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Generała Józefa Bema 16	
37.	Kamienica	ul. Bogusława II 26 / Zawiszy Czarnego	
38.	Kamienica	ul. Bogusława II 39	
39.	Kamienica	ul. Bogusława II 43	
40.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 7	
41.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 8	
42.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 12	
43.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 14	
44.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 16	
45.	Kamienica	ul. Bolesława Chrobrego 18	
46.	Dom kilkurodzinny z ogrodem i ceglany murem obwodowym	ul. Bolesława Krzywoustego 3	
47.	Szkoła miejska, ob. gimnazjum nr 2 im. J. Korczaka	ul. Bolesława Krzywoustego 5	
48.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego 5 → Jana Kasprowicza 3	
49.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego 8-10	
50.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego 16-18	
51.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego 32-34	
52.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego 36-38	
53.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Boya-Żeleńskiego 40-42	
54.	Dom dwurodzinny	ul. Brzozowa 18-20	
55.	Dom dwurodzinny (część)	ul. Brzozowa 25	
56.	Szkoła, ob. II Liceum Ogólnokształcące im. Wł. Broniewskiego	ul. Józefa Chełmońskiego 7	
57.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 3	
58.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 5	
59.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 7	
60.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 9	
61.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 11	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
62.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 13	
63.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 15	
64.	Dom kilkurodzinny	ul. Fryderyka Chopina 25	
65.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 30	
66.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 31-33	
67.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 32	
68.	Dom – willa z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 34	
69.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 35-37	
70.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 39-41	
71.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 40	
72.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 43-45	
73.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 47-49	
74.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 51-53	
75.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 55-57	
76.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Fryderyka Chopina 59-61	
77.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 14	
78.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 16	
79.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 32	
80.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 34	
81.	Kamienica	ul. Jarosława Dąbrowskiego 36	
82.	Kamienica	ul. Dąbrówki 8 / Bogusława II	
83.	Kamienica	ul. Dąbrówki 10	
84.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 3	
85.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 3a → patrz Mariańska 26	
86.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 5 / Mariańska 27	
87.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 7 / Wróblewskiego 28	
88.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 9 / Waleriana Wróblewskiego	
89.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 11	
90.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 15 / Norberta Barlickiego 25	
91.	Kamienica	ul. Michała Drzymały 18 / Kaszubska	
92.	Kamienica	ul. Dworcowa 1-3 / Zwycięstwa 19	
93.	Kamienica	ul. Dworcowa 2	
94.	Kamienica	ul. Dworcowa 9	
95.	Kamienica	ul. Dworcowa 17	
96.	Kamienica	ul. Dzieci Wrzesińskich 11	
97.	Kamienica	ul. Dzieci Wrzesińskich 13	
98.	Kamienica	ul. Dzieci Wrzesińskich 29 / Michała Drzymały	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
99.	Zagroda (dom, ogrodzenie)	ul. Dzierżęcińska 4	
100.	Dom dwurodzinny	ul. Dzierżęcińska 5-5a	
101.	Zagroda (dom, stodoła)	ul. Dzierżęcińska 108	
102.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Franciszkańska 4	
103.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Franciszkańska 8	
104.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Franciszkańska 12	
105.	Dom kilkurodzinny	ul. Franciszkańska 19-19a	
106.	Hala papierni, ob. magazyn	ul. Franciszkańska / Papiernicza	
107.	Willa z ogrodem	ul. Bartosza Głowackiego 2	
108.	Kamienica	ul. Bartosza Głowackiego 8	
109.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 11	
110.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 11a	
111.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 11b	
112.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 11c	
113.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Bartosza Głowackiego 13	
114.	Dom kilkurodzinny	ul. Gnieźnieńska 22	
115.	Dom kilkurodzinny	ul. Gnieźnieńska 28-28a	
116.	Dom wielorodzinny	ul. Gnieźnieńska 30-30a	
117.	Kaplica cmentarna	ul. Gnieźnieńska 42	
118.	Urząd Pracy, ob. sąd rejonowy	ul. Artura Grottgera 4	
119.	Kamienica	ul. Artura Grottgera 5	
120.	Dom kilkurodzinny z przedogródkami	ul. Artura Grottgera 8-10	
121.	Browar - budynek główny, ob. budynek usługowo-magazynowy	ul. Grunwaldzka 1	
122.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 5	
123.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 7	
124.	Kamienica, kino („Adria”)	ul. Grunwaldzka 8-10	
125.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 11	
126.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 12	
127.	Kamienica	ul. Grunwaldzka 20	
128.	Dom mieszkalny, budynek inwentarski	ul. Gryfitów 12-14 (d. Jamno ul. Bursztynowa 10-12)	
129.	Stodoła	ul. Gryfitów 16 (d. Jamno ul. Bursztynowa 14)	
130.	Budynek gospodarczy	ul. Gryfitów 24 (d. Jamno ul. Bursztynowa 20)	
131.	Kamienica	ul. Harcerska 8	
132.	Kamienica	ul. Harcerska 14	
133.	Kamienica	ul. Harcerska 16	
134.	Kamienica	ul. Harcerska 18	
135.	Kamienica	ul. Harcerska 19	
136.	Kamienica, ob. Obwodowy Urząd Miar i Wąg	ul. Harcerska 21	
137.	Kamienica	ul. Harcerska 23	
138.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 1	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
139.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 2	
140.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 3	
141.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 5	
142.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 7	
143.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 9	
144.	Kamienica	ul. Hołdu Pruskiego 10	
145.	Zagroda (dom, obora)	ul. Jamneńska 5 (d. Jamno ul. Koszalińska 63)	
146.	Zagroda (bud. mieszk.-gosp., stodoła, obora)	ul. Jamneńska 7 (d. Jamno ul. Koszalińska 65)	
147.	Budynek inwentarski	ul. Jamneńska 9 (d. Jamno ul. Koszalińska 67)	
148.	Dom mieszkalny	ul. Jamneńska 15 (d. Jamno ul. Koszalińska 71)	
149.	Stodoła	ul. Jamneńska 21 (d. Jamno ul. Koszalińska 75)	
150.	Dom w zagrodzie	ul. Jamneńska 26-28 (d. Jamno ul. Koszalińska 70-72)	
151.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 4	
152.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 6	
153.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 7	
154.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 8	
155.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 10	
156.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 14	
157.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 16	
158.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 20	
159.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 22 / Spółdzielcza	
160.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 26	
161.	Kamienica	ul. Jana z Kolna 30	
162.	Willa – policja, ob. budynek biurowy	ul. Jedności 5	
163.	Szkoła, ob. zespół szkół nr 2, im. St. Lema	ul. Jedności 9-11	
164.	Dom w zagrodzie	ul. Jeziorna 17a	
165.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Mieczysława Karłowicza 8	
166.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Mieczysława Karłowicza 10	
167.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Jana Kasprowicza 3 / Tadeusza Boya-Żeleńskiego 5	
168.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Jana Kasprowicza 15 / Marii Konopnickiej 3	
169.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Jana Kasprowicza 29-31	
170.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Jana Kasprowicza 33-35	
171.	Kamienica	ul. Kaszubska 7	
172.	Kamienica	ul. Kaszubska 8	
173.	Kamienica	ul. Kaszubska 9	
174.	Kamienica	ul. Kaszubska 20	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
175.	Kamienica	ul. Kaszubska 22	
176.	Kamienica	ul. Kaszubska 27	
177.	Kamienica	ul. Kaszubska 29	
178.	Kamienica	ul. Kaszubska 31	
179.	Zespół dawnych piwnic browarnych	ul. Kazimierza Wielkiego b.nr	
180.	Kamienica	ul. Kolejowa 1 / Zwycięstwa / Powstańców Wielkopolskich	
181.	Dom jednorodzinny	ul. Kolejowa 7	
182.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Marii Konopnickiej → patrz Jana Kasprowicza 15	
183.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 2 / Harcerska	
184.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 4	
185.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 7	
186.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 9	
187.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 13	
188.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 15	
189.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 19	
190.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 23	
191.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 25	
192.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 27	
193.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 33	
194.	Kamienica	ul. Konstytucji 3 Maja 35	
195.	Zagroda (dom mieszkalny, budynek inwentarski)	ul. Koszalińska 60 (d. Jamno ul. Koszalińska 46)	
196.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 1 → patrz ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 35	
197.	Dom kilkurodzinny	ul. Tadeusza Kościuszki 8 / Ogrodowa 1	
198.	Dom wielorodzinny	ul. Tadeusza Kościuszki 16-18	
199.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 30	
200.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 32	
201.	Willa z ogrodem	ul. Tadeusza Kościuszki 33	
202.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 36	
203.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 59	
204.	Kamienica	ul. Tadeusza Kościuszki 61 → patrz Młyńska 54	
205.	Blok wielorodzinny	ul. Krakusa i Wandy 1-9	
206.	Blok wielorodzinny	ul. Krakusa i Wandy 2-10	
207.	Dom w zagrodzie	ul. Krokusów 13	
208.	Bank (Powiatowa Kasa Oszczędności), ob. Bank PKO SA	ul. Księżnej Anastazji 2-4 → patrz Rynek Staromiejski 8	
209.	Dom dwurodzinny	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 5-5a	
210.	Dom dwurodzinny	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 7-7a	
211.	Dom dwurodzinny	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 10-10a	
212.	Dom dwurodzinny	ul. Eugeniusza Kwiatkowskiego 11-11a	
213.	Kamienica	ul. Lechicka 2	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
214.	Kamienica	ul. Lechicka 5 / Lutyków	
215.	Willa	ul. Lechicka 6	
216.	Willa	ul. Lechicka 8	
217.	Dom kilkurodzinny	ul. Lechicka 10	
218.	Dom kilkurodzinny	ul. Lechicka 12	
219.	Kamienica	ul. Lechicka 13	
220.	Kamienica	ul. Lechicka 15 / Obotrytów	
221.	Kamienica	ul. Lechicka 17 / Obotrytów	
222.	Willa	ul. Lechicka 19	
223.	Willa	ul. Lechicka 21	
224.	Dom wielorodzinny	ul. Lechicka 25-27	
225.	Dom (willa)	ul. Lechicka 46-48	
226.	Dom kilkurodzinny	ul. Lechicka 47	
227.	Spichlerz	ul. Lechicka 49	
228.	Zespół fabryczny: hala, budynki biurowe, domy (w obrębie zakładów „Bumar”)	ul. Lechicka 51-51c	
229.	Dom – willa	ul. Lechicka 62	
230.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Leśna 24	
231.	Dom jednorodzinny	ul. Lubiatońska 32	
232.	Cmentarz ewangelicki (nieczynny)	ul. Lubiatońska dz. 39, obr.42	
233.	Cmentarz ewangelicki (nieczynny)	ul. Lubiatońska dz. 101, obr.42	
234.	Kamienica	ul. Lutyków 1	
235.	Kamienica	ul. Lutyków 3	
236.	Kamienica	ul. Lutyków 5	
237.	Kamienica	ul. Lutyków 7	
238.	Kamienica	ul. Lutyków 9	
239.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Lutyków 19	
240.	Dom kilkurodzinny	ul. Lutyków 25-27	
241.	Dom kilkurodzinny	ul. Lutyków 29-31	
242.	Dom kilkurodzinny	ul. Lutyków 33-35	
243.	Dom jednorodzinny	ul. Łużycka 5	
244.	Kamienica	ul. Łużycka 9	
245.	Kamienica	ul. Łużycka 11	
246.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 12	
247.	Kamienica	ul. Łużycka 13	
248.	Willa z ogrodem	ul. Łużycka 31	
249.	Willa dwurodzinna z ogrodem	ul. Łużycka 33	
250.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Łużycka 35	
251.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Łużycka 37	
252.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 47-49	
253.	Dom kilkurodzinny z przedogródkiem	ul. Łużycka 48-50	
254.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 52-54	
255.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Łużycka 55-57	
256.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 56-62	
257.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Łużycka 59-61	
258.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Łużycka 66-68	
259.	Dom kilkurodzinny	ul. Łużycka 70	
260.	Kamienica	ul. Mariańska 8	
261.	Kamienica	ul. Mariańska 11	
262.	Kamienica	ul. Mariańska 19	
263.	Kamienica	ul. Mariańska 21	
264.	Kamienica	ul. Mariańska 24	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
265.	Kamienica	ul. Mariańska 25	
266.	Kamienica	ul. Mariańska 26 / Michała Drzymały 3a	
267.	Kamienica	ul. Mariańska 27 / Michała Drzymały 5	
268.	Kamienica	ul. Jana Matejki 3	
269.	Kamienica	ul. Jana Matejki 5	
270.	Kamienica	ul. Jana Matejki 7	
271.	Kamienica	ul. Jana Matejki 9	
272.	Kamienica	ul. Jana Matejki 11	
273.	Kamienica	ul. Jana Matejki 12	
274.	Kamienica	ul. Jana Matejki 16 / Ludwika Waryńskiego 6	
275.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Jana Matejki 20	
276.	Kamienica	ul. Jana Matejki 25 / Ludwika Waryńskiego 4	
277.	Dom (willa dwurodzinna) z ogrodem	ul. Jana Matejki 28	
278.	Dom (willa jednorodzinna) z ogrodem	ul. Jana Matejki 30	
279.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Jana Matejki 37	
280.	Wędzarnia (Waldemana) – zakłady „Bogusławka” – budynki frontowe	ul. Adama Mickiewicza 6-8	
281.	Kamienica	ul. Adama Mickiewicza 9	
282.	Kamienica, ob. budynek biurowo- handlowy	ul. Adama Mickiewicza 10	
283.	Dom z ogrodem	ul. Mieszka I 2	
284.	Dom jednorodzinny	ul. Mieszka I 8	
285.	Dom jednorodzinny	ul. Mieszka I 17	
286.	Dom kilkurodzinny	ul. Mieszka I 23-23a	
287.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 15	
288.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Miła 18	
289.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 21	
290.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 24	
291.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 26	
292.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 30	
293.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Miła 32	
294.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Józefa Mireckiego 7	
295.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Józefa Mireckiego 8	
296.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Józefa Mireckiego 10	
297.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Józefa Mireckiego 12	
298.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 48	
299.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 50	
300.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 51	
301.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 52a	
302.	Kamienica	ul. Józefa Młyńska 54 / Tadeusza Kościuszki 61	
303.	Kamienica	ul. Młyńska 56	
304.	Kamienica	ul. Młyńska 58	
305.	Kamienica	ul. Młyńska 60	
306.	Kamienica	ul. Młyńska 62	
307.	Kamienica	ul. Młyńska 63	
308.	Kamienica	ul. Młyńska 64	
309.	Kamienica	ul. Młyńska 65	
310.	Kamienica	ul. Młyńska 67	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
311.	Dom (obecnie w ramach zespołu Aresztu Śledczego)	ul. Młyńska 69	
312.	Kamienica	ul. Młyńska 72	
313.	Kamienica	ul. Młyńska 74-74a	
314.	Kamienica	ul. Młyńska 75	
315.	Kamienica	ul. Młyńska 77	
316.	Dom kilkurodzinny	ul. Młyńska 78/78a	
317.	Dom	ul. Młyńska 79	
318.	Dom	ul. Młyńska 81	
319.	Dom kilkurodzinny	ul. Młyńska 82-84	
320.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 1 / Szpitalna	
321.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 3	
322.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 5	
323.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 9	
324.	Zbór ewangelicki, ob. Bałtycki Teatr Dramatyczny	ul. Heleny Modrzejewskiej 12	
325.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 13	
326.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 14	
327.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 18	
328.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 19	
329.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 20	
330.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 24	
331.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 27	
332.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 29	
333.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 31	
334.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 37	
335.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 43	
336.	Kamienica	ul. Heleny Modrzejewskiej 48	
337.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Heleny Modrzejewskiej 58	
338.	Budynek opiekuńczy (Elisabeth Stif), ob. budynek biurowy, szkoła	ul. Heleny Modrzejewskiej 71-71a	
339.	Willa z ogrodem	ul. Stanisława Moniuszki 3	
340.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Stanisława Moniuszki 4	
341.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 5	
342.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 7	
343.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 10	
344.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 11	
345.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 12	
346.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 13	
347.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 14	
348.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Moniuszki 16	
349.	Blok kilkurodzinny z ogrodem	ul. Stanisława Moniuszki 20-22	
350.	Dom Opieki (fundacji Urliki von Heydeberck), ob. Dom Miłosierdzia	ul. Aleja Monte Cassino 7 / Młyńska	
351.	Zajezdnia tramwajowa, rzeźnia, ob. budynek handlowy	ul. Morska 2	
352.	Kamienica i budynek usługowy	ul. Morska 9	
353.	Kamienica	ul. Morska 9a	
354.	Kamienica, ob. budynek biurowy	ul. Morska 11	
355.	Dom z ogrodem	ul. Morska 12	
356.	Dom	ul. Morska 13	
357.	Dom	ul. Morska 15	
358.	Dom kilkurodzinny	ul. Morska 18	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
359.	Dom z oficyną	ul. Morska 19	
360.	Dom kilkurodzinny z oficyną	ul. Morska 21	
361.	Dom jednorodzinny	ul. Morska 22	
362.	Dom kilkurodzinny	ul. Morska 23	
363.	Dom jednorodzinny	ul. Morska 28	
364.	Dom dwurodzinny	ul. Morska 32	
365.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Morska 36	
366.	Dom jednorodzinny	ul. Morska 38	
367.	Dom jednorodzinny	ul. Morska 40	
368.	Dom dwurodzinny	ul. Morska 42	<i>Wykreślono Zarządzeniem Nr 302/1065/16 Prezydenta Miasta Koszalina z dn. 07 lipca 2016 r.</i>
369.	Dom kilkurodzinny, ob. budynek biurowy	ul. Morska 45	
370.	Dom kilkurodzinny	ul. Morska 66	
371.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 67-69	
372.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 68-72	
373.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 74-76	
374.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 75-77	
375.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 78-80	
376.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 79-81	
377.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 82-84	
378.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 83-85	
379.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 86-88	
380.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 90-92	
381.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 91-93	
382.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 94-96	
383.	Blok wielorodzinny	ul. Morska 95-97	
384.	Dom dwurodzinny	ul. Morska 100	
385.	Dom w zespole folwarcznym	ul. Morska 111	
386.	Kamienica	ul. Niepodległości 2-8	
387.	Kamienica	ul. Niepodległości 14	
388.	Kamienica	ul. Niepodległości 16	
389.	Kamienica	ul. Niepodległości 18	
390.	Kamienica	ul. Niepodległości 20	
391.	Kamienica	ul. Niepodległości 21	
392.	Kamienica	ul. Niepodległości 23	
393.	Kamienica	ul. Niepodległości 25	
394.	Kamienica	ul. Niepodległości 27	
395.	Kamienica	ul. Niepodległości 29	
396.	Kamienica	ul. Niepodległości 30	
397.	Kamienica	ul. Niepodległości 31	
398.	Kamienica	ul. Niepodległości 32	
399.	Kamienica	ul. Niepodległości 33	
400.	Willa	ul. Niepodległości 34	
401.	Kamienica	ul. Niepodległości 35	
402.	Kamienica	ul. Niepodległości 37	
403.	Kamienica	ul. Niepodległości 39	
404.	Dom kilkurodzinny	ul. Niepodległości 40	
405.	Kamienica	ul. Niepodległości 41	
406.	Kamienica	ul. Niepodległości 43	
407.	Kamienica	ul. Niepodległości 45	
408.	Kamienica	ul. Niepodległości 47	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
409.	Kamienica	ul. Niepodległości 49	
410.	Dom kilkurodzinny	ul. Obotrytów 8	
411.	Dom kilkurodzinny	ul. Obotrytów 12-14	
412.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Obotrytów 16-18	
413.	Zespół domów jednorodzinnych w zabudowie szeregowej	ul. Obotrytów 17-47	
414.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Obotrytów 22-24	
415.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Obotrytów 28-30	
416.	Dom kilkurodzinny	ul. Ogrodowa 1 → patrz Tadeusza Kościuszki 8	
417.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Ogrodowa 3	
418.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Ogrodowa 5	
419.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ogrodowa 6	
420.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Ogrodowa 8	
421.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ogrodowa 19	
422.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ogrodowa 20	
423.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ogrodowa 21	
424.	Budynek opiekuńczy (Elisabeth Stif), ob. szkoła (BWSH)	ul. Orla 2a	
425.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 3	
426.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 5	
427.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 6	
428.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 12	
429.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 13	
430.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Orłąt Lwowskich 17	
431.	Dom (chałupa)	ul. Paproci 27	
432.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Partyzantów 2	
433.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Partyzantów 15	
434.	Kamienica	ul. Rotmistrza Witolda Pileckiego 4	
435.	Hospicjum, ob. dom wielorodzinny	ul. Rotmistrza Witolda Pileckiego 13	
436.	Hospicjum, ob. dom kilkurodzinny	ul. Rotmistrza Witolda Pileckiego 15	
437.	Hospicjum, ob. dom kilkurodzinny	ul. Rotmistrza Witolda Pileckiego 17	
438.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 12	
439.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 17	
440.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 19	
441.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 23	
442.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 25	
443.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 27	
444.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 29	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
445.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 31	
446.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 33	
447.	Kamienica	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 35 / Tadeusza Kościuszki 1	
448.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 39	
449.	Willa - dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 40	
450.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 45	
451.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 46	
452.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 47	
453.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 48	
454.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 51	
455.	Willa z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 54	
456.	Dom kilkurodzinny, ob. PIP	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 55	
457.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 60	
458.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 61	
459.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 62	
460.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 63	
461.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 64	
462.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 71	
463.	Willa – dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 73	
464.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 87	
465.	Dom kilkurodzinny	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 90	
466.	Pedagogium (dr. Reusse), ob. Internat Ośrodka Szkolenia Straży Pożarnej	ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 97	
467.	Kamienica	Plac Jana Kilińskiego1	
468.	Kamienica	Plac Jana Kilińskiego 3-5	
469.	Kamienica	ul. Płowce 1	
470.	Kamienica	ul. Płowce 9	
471.	Kamienica	ul. Płowce 11	
472.	Budynek w zespole dawnych zakładów poligraficznych C. Hendessa	ul. Pocztowa 2-6	
473.	Kamienica	ul. Podgórna 1	
474.	Kamienica	ul. Podgórna 3	
475.	Szkoła, ob. Miejski Ośrodek Pomocy	ul. Podgórna 16	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
	Spółecznej		
476.	Kościół nowoapostolski, ob. restauracja "Fregata"	ul. Podgrodzie 1a	
477.	Kamienica	ul. Podgrodzie 4	
478.	Spichlerz	ul. Połczyńska 18	
479.	Kamienica	ul. Połtawska 7	
480.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Poprzeczna 12–14	
481.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 17	
482.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 19	
483.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 26	
484.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 28	
485.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 30	
486.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 32	
487.	Kamienica	ul. Powstańców Wielkopolskich 34	
488.	Cmentarz ewangelicki	ul. Północna (Jamno), dz. 76	
489.	Kamienica	ul. Radogoszczańska 1	
490.	Kamienica	ul. Radogoszczańska 3	
491.	Dom kilkurodzinny	ul. Radogoszczańska 5	
492.	Willa, ob. dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Radogoszczańska 7	
493.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Radogoszczańska 25	
494.	Dom kilkurodzinny	ul. Tadeusza Rejtana 1 / Sportowa	
495.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 4	
496.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 6	
497.	Dom kilkurodzinny	ul. Tadeusza Rejtana 9	<i>Wykreślono Zarządzeniem Nr 35/114/15 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 16 lutego 2015 r.</i>
498.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 10	
499.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 14	
500.	Dom (willa) z ogrodem	ul. Tadeusza Rejtana 16	
501.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 1-3	
502.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 5-7	
503.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 9-11	
504.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 13-15	
505.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Władysława Reymonta 17-19	
506.	Dom jednorodzinny (willa) z ogrodem	ul. Ferdynanda Ruszczyca 1	
507.	Dom jednorodzinny	ul. Ferdynanda Ruszczyca 3	
508.	Dom kilkurodzinny	ul. Ferdynanda Ruszczyca 7	
509.	Dom jednorodzinny z ogrodem, ob. pensjonat	ul. Ferdynanda Ruszczyca 9	
510.	Szkoła, ob. Centrum Edukacji Nauczycieli	ul. Ferdynanda Ruszczyca 16	
511.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Ferdynanda Ruszczyca 17	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
512.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Rybacka 2	
513.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Rybacka 6-8	
514.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Rybacka 14-16	
515.	Blok wielorodzinny	ul. Rybacka 15-17	
516.	Domy dwurodzinne w zabudowie szeregowej - zespół	ul. Rybacka 18-24	
517.	Domy kilkurodzinne w zabudowie szeregowej - zespół	ul. Rybacka 19 / Henryka Sienkiewicza 14	
518.	Dom 4-rodzinny w zabudowie szeregowej z ogrodem	ul. Rybacka 27-33	
519.	Dom 4-rodzinny w zabudowie szeregowej z ogrodem	ul. Rybacka 32-38	
520.	Dom 4-rodzinny w zabudowie szeregowej	ul. Rybacka 40-46	
521.	Dom 4-rodzinny w zabudowie szeregowej	ul. Rybacka 48-54	
522.	Dom kilkurodzinny z ogrodzeniem	ul. Rycerska 17 (d. Jamno ul. Grodzka 17)	
523.	Bank (Powiatowa Kasa Oszczędności), ob. Bank PKO SA	ul. Rynek Staromiejski 8 / Księżnej Anastazji 2-4	
524.	Kamienica	ul. Rzemieśnicza 2	
525.	Kamienica	ul. Rzemieśnicza 3	
526.	Kamienica	ul. Rzemieśnicza 5	
527.	Dom jednorodzinny (willa) z ogrodem	ul. Sanatoryjna 6	
528.	Blok wielorodzinny	ul. Henryka Sienkiewicza 2-6	
529.	Blok wielorodzinny	ul. Henryka Sienkiewicza 10-12	
530.	Domy kilkurodzinne w zabudowie szeregowej - zespół	ul. Henryka Sienkiewicza 14 → patrz Rybacka 19	
531.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Piotra Skargi 5-7	
532.	Dom - Blok kilkurodzinny	ul. Piotra Skargi 12-18	
533.	Dom kilkurodzinny	ul. Piotra Skargi 20-26	
534.	Kamienica	ul. Marii Skłodowskiej-Curie 4	
535.	Dom jednorodzinny	ul. Sólecka 6 (d. Jamno ul. Bałtycka 4)	
536.	Zagroda (dom, obora, stodoła)	ul. Sólecka 12/1-12/2 (d. Jamno ul. Bałtycka 12)	
537.	Zagroda (dom, obora, stodoła)	ul. Sólecka 18/1-18/2 (d. Jamno ul. Bałtycka 18)	
538.	Zagroda (dom, budynek bramny, obora)	ul. Sólecka 22/1-22/2 (d. Jamno ul. Bałtycka 20)	
539.	Dom (chałupa) w zagrodzie	ul. Sólecka 29 (d. Jamno ul. Bałtycka 23)	
540.	Dom (chałupa) w zagrodzie	ul. Sólecka 31 (d. Jamno ul. Bałtycka 25)	
541.	Zagroda (dom, obora)	ul. Sólecka 40-42 (d. Jamno ul. Bałtycka 28-30)	
542.	Zagroda (dom, stodoła-obora)	ul. Sólecka 44 (d. Jamno ul. Bałtycka 32)	
543.	Zagroda (dom, obora)	ul. Sólecka 52 - 54 (d. Jamno ul. Bałtycka 42)	
544.	Zagroda (dom, obora, stodoła)	ul. Sólecka 58-60 (d. Jamno ul. Bałtycka 46-48)	
545.	Zagroda (dom, obora-stodoła)	ob. Sólecka 68	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
		(d. Jamno ul. Bałtycka 54)	
546.	Dom (chałupa) w zagrodzie	ob. Sołecka 76 (d. Jamno ul. Bałtycka 62)	
547.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 2-8	
548.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 9-15	
549.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 14-20	
550.	Dom 2-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 22-24	
551.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 26-32	
552.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 33-39	
553.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 38-44	
554.	Dom 4-rodzinny z ogrodem	ul. Spokojna 41-47	
555.	Dom (willa) dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 1	
556.	Dom (willa) dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 2	
557.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 3	
558.	Willa z ogrodem	ul. Sportowa 4	
559.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 6	
560.	Dom (blok) kilkurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 8-10	
561.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 9-11	
562.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Sportowa 13-15	
563.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 1	
564.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 2-4	
565.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 9	
566.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 11	
567.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 13	
568.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 15	
569.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 17	
570.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 19	
571.	Kamienica	ul. Spółdzielcza 29a	
572.	Zagroda (chałupa, obora, stodoła)	ul. Starowiejska 68-70	
573.	Chałupa (w zagrodzie)	ul. Starowiejska 72 (d. Łabusz 6)	
574.	Budynek stodołno - inwentarski	ul. Starowiejska 76 (d. Łabusz 8)	
575.	Budynek mieszkalno - gospodarczy	ul. Starowiejska 78 (d. Łabusz 10)	
576.	Budynek inwentarski	ul. Starowiejska 80 (d. Łabusz 11)	
577.	Zagroda (chałupa, budynek inwentarski)	ul. Starowiejska 84-86 (d. Łabusz 12)	
578.	Zagroda (dom mieszkalny, obora)	ul. Starowiejska 101-105 (d. Łabusz 19/20)	
579.	Budynek mieszkalno - inwentarski	ul. Starowiejska 103 (d. Łabusz 9)	
580.	Chałupa (w zagrodzie)	ul. Starowiejska 107 (d. Łabusz 18)	
581.	Kapliczka przydrożna	ul. Starowiejska b.nr	
582.	Dom dwurodzinny	ul. Andrzeja Struga 2-4	
583.	Dom dwurodzinny	ul. Andrzeja Struga 6-8	
584.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Szczecińska 2	
585.	Willa	ul. Szczecińska 13	
586.	Dom kilkurodzinny	ul. Szczecińska 21	
587.	Dom kilkurodzinny	ul. Szczecińska 22	
588.	Dom kilkurodzinny	ul. Szczecińska 23	
589.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Szczecińska 25	
590.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Szczecińska 27	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
591.	Budynek przemysłowy (obecnie hurtownia)	ul. Szczecińska 32	
592.	Kamienica	ul. Szpitalna 8	
593.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 1	
594.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 7	
595.	Dom kilkurodzinny	ul. Karola Szymanowskiego 32	
596.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 38-40	
597.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 41	
598.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 43	
599.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 45	
600.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 46-48	
601.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 47	
602.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 50-52	
603.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 58-60	
604.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Karola Szymanowskiego 62-64	
605.	Dom w zagrodzie	ul. Świętego Wojciecha 14	
606.	Słup transformatora	ul. Świętego Wojciecha b.nr / Akacyjowa	
607.	Stodoła	ul. Tkacka 3 (d. Jamno ul. Spokojna 3)	
608.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Topolowa 2	
609.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 5	
610.	Blok wielorodzinny	ul. Romualda Traugutta 10-12	
611.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 11	
612.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 13	
613.	Blok wielorodzinny	ul. Romualda Traugutta 14-16	
614.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 19	
615.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 21	
616.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Romualda Traugutta 25	
617.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 4 → patrz Jana Matejki 25	
618.	Willa	ul. Ludwika Waryńskiego 5	
619.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 6 → patrz Jana Matejki 16	
620.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 8-10	
621.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 12	
622.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 14	
623.	Kamienica	ul. Ludwika Waryńskiego 16-18	
624.	Dom jednorodzinny	ul. Westerplatte 9	
625.	Dom jednorodzinny z częścią gospodarczą	ul. Westerplatte 13	
626.	Dom jednorodzinny	ul. Westerplatte 18	
627.	Dom kilkurodzinny	ul. Westerplatte 34	
628.	Kamienica	ul. Wojska Polskiego 6	
629.	Kamienica	ul. Wojska Polskiego 8	
630.	Szkoła, ob. Dom Samotnej Matki („Dar Życia”)	ul. Wojska Polskiego 13	
631.	Blok wielorodzinny	ul. Wojska Polskiego 19-21	
632.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 28	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
633.	Dom kilkurodzinny	ul. Wojska Polskiego 29	
634.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 38	
635.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 39-41	
636.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 40	
637.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 43-45	
638.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 44-46	
639.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 48-50	
640.	Dom kilkurodzinny	ul. Wojska Polskiego 51-53	
641.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 52-54	
642.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 56-58	
643.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Wojska Polskiego 60-62	
644.	Kamienica	ul. Walerego Wróblewskiego 15	
645.	Kamienica	ul. Walerego Wróblewskiego 16	
646.	Kamienica	ul. Walerego Wróblewskiego 23	
647.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Józefa Wybickiego 2	
648.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Józefa Wybickiego 3	
649.	Dom (willa) jednorodzinny z ogrodem	ul. Józefa Wybickiego 4	
650.	Willa z ogrodem, ob. przedszkole (nieużytkowane)	ul. Stanisława Wyspiańskiego 4	
651.	Willa z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 8	
652.	Willa kilkurodzinna z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 10	
653.	Willa kilkurodzinna z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 12	
654.	Willa kilkurodzinna z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 14	
655.	Dom kilkurodzinny	ul. Stanisława Wyspiańskiego 16-18	
656.	Willa z ogrodem	ul. Stanisława Wyspiańskiego 20	
657.	Kamienica	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 2a → patrz 1 Maja 10	
658.	Kamieniczka	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 14	
659.	Kamienica	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 17	
660.	Dom – kamienica, ob. Kuria Biskupia	ul. Kardynała Stefana Wyszyńskiego 25 / Bolesława	
661.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 2-4	
662.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 10-12	
663.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 17-19	
664.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 18-20	
665.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 21-23	
666.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 26-28	
667.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Zacisze 49-51	
668.	Kamienica	ul. Zawiszy Czarnego 13 / Księżnej Anastazji	
669.	Dom jednorodzinny	ul. Zdobywców Wału Pomorskiego 13	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
670.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 19 → patrz Dworcowa 1-3	
671.	Hotel Gromada Arka (d. hotel Jałta) dawniej Schumacher's Hotel	ul. Zwycięstwa 20-24	<i>Wprowadzono Zarządzeniem Nr 545/2334/14 Prezydenta Miasta Koszalina z dnia 25 kwietnia 2014 r. pod numerem 868 A</i>
672.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 26	
673.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 30	
674.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 32	
675.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 81	
676.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 95	
677.	Teatr impresaryjny i sala koncertowa Georga Lüdtkego, ob. Miejski Ośrodek Kultury (część frontowa)	ul. Zwycięstwa 105	
678.	Bank hipoteczny, ob. budynek Towarzystwa Ubezpieczeń Warta	ul. Zwycięstwa 107	
679.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 131	
680.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 133	
681.	Kasyno oficerskie, obecnie siedziba PZU	ul. Zwycięstwa 134	
682.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 135	
683.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 136	
684.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 142	
685.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 143	
686.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 144	
687.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 145	
688.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 149	
689.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 151 / Ludwika Waryńskiego	
690.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 152	
691.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 154 / Artura Grottgera	
692.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 155	
693.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 156 / Artura Grottgera	
694.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 157	
695.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 159	
696.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 160	
697.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 161	
698.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 162	
699.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 165	
700.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 166	
701.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 167 / Hołdu Pruskiego	
702.	Kamienica, ob. budynek użyteczności publicznej	ul. Zwycięstwa 168 / Józefa Chelmońskiego	
703.	Dom – kamieniczka	ul. Zwycięstwa 169 / Hołdu Pruskiego	
704.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 170 / Józefa Chelmońskiego	
705.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 171	
706.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 172	
707.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 173	
708.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 174	

**GMINNY PROGRAM OPIEKI NAD ZABYTKAMI MIASTA KOSZALINA
NA LATA 2024-2027**

L.p.	Typ obiektu lub obszaru	Adres	Uwagi
709.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 175	
710.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 176	
711.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 177-177a	
712.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 178	
713.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 180	
714.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 181	
715.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 182	
716.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zwycięstwa 189	
717.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 191-193	
718.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 195-197	
719.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 199-201	
720.	Zespół budynków wojskowych (m.in. koszary, szpital, kasyno, hotel)	ul. Zwycięstwa 202-204a, ul. 4-go Marca, ul. Wojska Polskiego	
721.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 203-205	
722.	Dom dwurodzinny	ul. Zwycięstwa 206-208	
723.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 207-209	
724.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Zwycięstwa 210-212	
725.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 211-213	
726.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 215-217	
727.	Dom jednorodzinny	ul. Zwycięstwa 226 / Zielona	
728.	Dom dwurodzinny	ul. Zwycięstwa 232	
729.	Kamienica	ul. Zwycięstwa 252	
730.	Dom (chałupa)	ul. Zwycięstwa 256	
731.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 279	
732.	Dom dwurodzinny	ul. Zwycięstwa 295	
733.	Dom dwurodzinny, poczta	ul. Zwycięstwa 297	
734.	Dom kilkurodzinny	ul. Zwycięstwa 301	
735.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zwycięstwa 317	
736.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Zwycięstwa 319	
737.	Dom kilkurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 2-4	
738.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 6-8	
739.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 10-12	
740.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 14-16	
741.	Dom dwurodzinny z ogrodem	ul. Żeromskiego 18-20	
742.	Dom jednorodzinny z ogrodem	ul. Żwirki i Wigury 2	
743.	Dom kilkurodzinny - kamienica	ul. Żwirowa 6	